

МАТЕРИАЛИ
XVI МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ

НАЙНОВИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ НА
ЕВРОПЕЙСКАТА НАУКА - 2020

15 - 22 юни 2020 г.

Volume 7

Педагогически науки
Филологическите науки

София
«Бял ГРАД-БГ ОДД»
2020

То публикува «Бял ГРАД-БГ» ООД, Република България,
гр.София, район «Триадица», бул.« Витоша» №4, ет.5

Редактор: Милко Тодоров Петков

Мениджър: Надя Атанасова Александрова

Технически работник: Татяна Стефанова Тодорова

Материали за XVI международна научна практическа конференция,
Найновите постижения на европейската наука - 2020, 15 - 22 юни 2020 г.
Педагогически науки. Филологическите науки. : София.« Бял ГРАД-БГ » -
120 с.

За ученици, работници на проучвания.

Цена 10 BGLV

ISSN 1561-6908

© Колектив на автори, 2020

© «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2020

ФИЛОЛОГИЧЕСКИТЕ НАУКИ

Методика на обучението по език и литература

Нұрсайынқызы Әйгерім

Абай атындағы Қазақ Ұлттық

педагогикалық университетінің магистранты

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚАЗАҚ ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗЫ

Қазақтың халықтық тәрбиесі туралы Елбасымыз Н. Ә. Назарбаев: «Менің ойымша, қазақтардың қайталанбас этикалық, психологиялық әлемі әлі жете зерттелмей, зерделенбей жатқан тылсым дүние» [1, 19] дейді. Шынтуайтында, халқымыздың рухани мұрасы туралы талай зерттеулер жасалып, бірталай еңбектер жазылғанымен, қалтарыста қалған қазына мен шертілмей қалған шежіре әлі бар екені белгілі. Себебі бір мақалдың астарынан бір кітапқа жүк боларлық үлкен пәлсапаны табуға болады. Сондықтан да халқымыз мақалды – тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні деп тегін айтпаса керек. Профессор Қ. Жарықбаев: «Қазақ тарихында небір орақ ауыз, от тілді ақын жазушылар, шежіреші шешендер, қара қылды қақ жарған, аты аңызға айналған ғұламалар өткен. Оларды қазіргі ізденімпаз, қагілез, сергек ойлы жұртшылық жақсы біледі. Әйтседе осылардың көп негізі қағаберіс қалып келе жатқаны аз емес» [2, 589] – деп жоғарыда айтылған ойымызды нақтылай түседі.

Халқымыздың он төрт ғасырға жуық уақытты қамтитын тәлім-тәрбиелік ой-тұжырым тарихындағы ең көрнекті, бірегей тұлғалардың шығармашылығы, дидактикалық толғамдары бірталай уақыттан бері зерттеу нысанына айналды. Әбу Насыр әл-Фарабидің, Махмұд Қашқари мен Жүсіп Баласағұнидің, Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбаев, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Жүсіпбек Аймауытов, Мұхтар Әуезов, Мағжан Жұмабайұлы т.б. мұралары психологиялық, педагогикалық тұрғыдан талданып, зерделеніп, зерттеліп, бірнеше диссертациялық жұмыс қорғалды. Сонымен қатар, ««Қазақ тәлім-тәрбиесі» (Алматы, санат, 1995), Қазақ халқының тәлімдік ой-пікірлер антологиясы» (Алматы, Рауан, 1995, 1998), «Қазақ психологиясының тарихы» (Алматы, Қазақстан. 1996) т.б. іргелі еңбектер жарық көрді.

Соңғы жылдардың өзінде қазақ халқының ұлттық тәлім-тәрбиесіне қатысты әртүрлі түйткілді мәселелер, әсіресе, қазақ психологиясының сан ғасырлық тарихы зерттеу нысанына айналып келеді. Соңғы жылдардың өзінде бірнеше диссертация қорғалып, сүбелі еңбектер жарық көрді. Бұл қатарда Н. Жандилдин, А. Ақажанова, Н. Елікбаев, Т. Жүкеш, Қ. Жарықбаев, Ж. Сабирова, А. Мірәлиева, В. Чистовтың, т.б. зерттеушілердің еңбектерін атауға болады. Сонымен қатар қазақ танымы, қазақ психологиясына қатысты диссертация қорғаған: С. Жақыпов, Ж. Намазбаева, Ә. Алдамұратов, Қ. Шериязданова, Қ. Рахымбеков, Ж. Түрікпенұлы сынды ғалымдарды да атап өткен жөн.

Ұрпағының ұятын, ар-намысын бәрінен де жоғары қойған халқымыз бала тәрбиесін бәрінен де биік қойған. «Тексіз, тәрбиесіз, жүгенсіз» деген сөзге қалмау үшін қызға қырық үйден тыйым жасауды, ер азаматты азаматқа тән игілікті қасиеттерге тәрбиелеуді ұлт алдына үлкен мақсат етіп қойған. Тегінде қазақ баласын үш-ақ ауыз сөзбен тәрбиелеген:

Біріншісі : ұят болады.

Екіншісі: жаман болады.

Үшіншісі: обал болады. Осы үшеуі «ар» категориясына келіп түйіскен. «Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі» энциклопедиясында ар категориясы былайша сипатталы: «Ар – адамның адамгершілік қасиетін бейнелейтін басқа категориялар және ұғымдармен өзара себеп-салдарлық байланыстағы, яғни құрылым жағынан күрделі этикалық категория. Мазмұны мен қолданыс аясы адамаралық немесе адам және объект арасындағы, басқаша айтқанда, субъектаралық және субъект-объектаралық қатынастардың ахуалдық сипатына байланысты нақтыланып отырады. «Малым жанымның садағасы, жаным арымның садағасы» деп келетін белгілі фразеологизм қазақы ортада ар категориясы кісіліктің ең биік моральдық-этикалық өлшемі болғандығын айғақтайды» [3, 236]. Демек, кісіліктің ең биік өлшемі болатын «ар» ұғымы қазақ қауымдастығында барлық субъектаралық қатынасты гуманистік қағидалар арқылы реттеп отыруға негіз болатын моральдық категория.

Кез келген тәрбиенің білімнің арқауы – тұтастай бір ұлттың ғасырлар бойы жинаған халықтық білімі. Қазақ халқы ежелден баланың тәрбиесіне мән беріп, оның жақсы адам болып өсуіне ерекше мән берген. Қазақ көшелі қонақ келгенде әңгімесін тыңдап ғибрат алсын деген мақсатпен, баласын дастархан басына бірге

жайғастырған. Халықтың бала бойына, жалпы адамзат бойына сіңіруге тырысатын игі, ізгілікті қасиеттері халықтың ауыз әдеби мұраларында сақталып, бүгінге жеткен.

Соңғы кездерде қазақ балаларына арналған ауыз әдебиетінің үлгілері мен оның салаларын оқытуға ерекше көңіл бөлінуде. Ондай оқу материалдарына мақал-мәтелдер, аңыз әңгімелер, жырлар, шешендік сөздердің түрлері т.б. балалардың жас ерекшеліктеріне қарай енгізу дүниетанымын кеңейтуге, жан-жақты дамуына ықпал етеді. Жас ұрпаққа қазақтың би-шешендерінің өнегелі өмірінен мол ақпарат беріп, қызықты тұстарынан сөз қозғау өнегелі істерге жетелейді.

Қоғам мүшелерінің бірін-бірі сыйлауы, құрметтеуі, бір-біріне сенім артуы, қолұшын созуы, қиналған сәтте демеу болуы т.б. жағымды іс-әрекеттер, сонымен қатар әдепті, шыншыл болу тәрізді мінез-құлық тәрбиесінен адамгершілік байқалады. Ардан келіп шығатын адамгершілікті қоғам мүшелерінің бәріне тән қасиет ретінде қалыптастыру сол этномәдени ұжымның ізгі мұраты болып саналады. «Қазақ қауымдастығында мәдени тілдік ұжым мүшелерінің адамгершілік сезімдерін қалыптастыруда, этикалық тәрбие беруде, эпикалық жырлардың, ақын-жыраулар шығармаларының классикалық әдебиеттің, паремологизмдер (мақал-мәтелдер, нақыл сөз, бата-тілектер) мен прецедентті мәтіндердің (аңыз, әңгіме, эпсаналардың) орны айрықша болды. Бір сөзбен айтқанда, оларда дәстүрлі ортадағы моральдық құндылықтар мен адамгершілік қағидалары көрініс тапқан» [4].

Халқымыз адам баласының өмірге келуінен бастап «тал бесіктен, жер бесікке дейінгі» аралықта оның саналы адам болуына сөз құдіреті (Р. Сыздық) арқылы ықпал жасауға тырысқан. Балаға деген ыстық ықыласын, тәтті лебізін, жылы жүрегін, қиялы мен арманын өлең-жырмен жеткізген. Нәрестенің дүниеге келуін қуаныш етіп, оны жұбату, тәрбиелеу, ойнату, мақсат-тілектерән өлеңмен, жырмен, көркем сөзбен жеткізген. Бұндай тәрбиені жастайынан естіп өскен бала, өсе келе оны сүйіп оқып, қызыға тыңдайтын болған. Балалар әдебиеті баланы тәрбиелеудегі халықтық педагогикамен тығыз байланысты. Ендеше халық ауыз әдебиеті – халық педагогикасының қайнар көзі.

Қазақтың балалар әдебиеті туралы ғалым Ш. Ахметов мынадай пікір айтады: біріншіден, жас өскінді алдымен әдептілікке тәрбиелеуді көздеген, яғни әрбір әке-шеше баласына «әдепті бол» дегенді отбасы тәрбиесінің басты міндеті етіп қойған; екіншіден, қазақ отбасы ұлын да, қызын да қаршадайынан иманды, ізетті,

мейірімді болуға бағыттылған; үшіншіден, баланы тіл алғыш, елгезек, айтқанды екі етпейтін болуға баулыған; төртіншіден, адал, шыншыл, өтірік айтпайтын, ақиқатқа машықтанған адам болуға үйреткен; бесіншіден, өнегелі ұстаздың (ұстаз деген мағыналы ұғым – үйдеде, түздеде өнегелі әке-шешеге, ақылгөй ата-әже, құрбы-құрдас, ата-ене) біртіндеп сіңіре білген; алтыншыдан, үлкенді, ата-ананы, жақын жекжат-жұрағатты, ағайын, туысқанды, сыйлап, құрметтеуді – басты адамгершілік міндет етіп қойған; жетіншіден, кісі айыбын бетіне баспай, біреуге орынсыз тіл тигізбейтін әдепті азамат бол, әсіресе қарып-қасер, зағиптардың табиғи кемдігін (ел ішінде пұшық, көзі қисық, жарым-жан, аяғы кеміс адамдар қазірде де кездесіп қалады) бетіне баспа деп үйреткен. Бұл жерде оларға байланысты тиым сөздер мен ырымдардың мән-мағынасын жете білуге мән берген; сегізіншіден, ел қорғаған батыр бол, халқына адал қызмет ет, бар күш жігеріңді соған жұмса, бес аспап бол дегенді қызға да, ұлға да ерінбей, жалықпай айтып қана қоймай, нақты өнеге арқылы ұғындырып отырған» [5]. Ғалымның бұл санамалап шыққандарының барлығы көңілге қонымды. Шынында да, қазақ баласына осындай тәрбие беріп отырған.

Қорыта келгенде, басқа халықтар сияқты қазақы ортада да ғасырлар бойы ұрпақаралық этникалық тәжірибе, атап айтқанда, мәдени, шаруашылық-экономикалық, танымдық, экологиялық қауым мүшелерін, жас ұрпақты адамгершілікке, ұжымшылдыққа тәрбиелеудің әлеуметтендірудің берік негізі болды. Қазақ қауымындағы адамгершілікке байланысты ұстанымдардың ерекшелігі: туысқандық байланыстар жүйесінің ілкімді категориялары мен ұғымдары арқылы орнықтырылып, реттелініп отыруында. Қазақы ортада рухани жан дүниесі бүтін, ақылды адамдар – жақсы-жаманды, дұрыс пен бұрысты, арам мен адалды, обал мен сауапты айырып қана қоймай, соған сай қарекет етіп, сын сағатта дұрыс шешім қабылдап, өзінің, ұрпағының болашағын, ел жұрттың тағдырын ойлап, ар-намысты бәрінен жоғары қоя білген.

Пайдаланған әдебиет:

1. Назарбаев Н. Менің арманым да, мұратым да Қазақстан халқын бақытқа жеткізу. // Жұлдыз, 2000. - №77.
2. Жарықбаев Қ.Б. Қазақ психологиясының тарихы Алматы, 1996.

3. Қазақтың этнографиялық категориялар, ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі / Энциклопедия 1 том. – Алматы, ТОО «Алем Даму Интеграциясы», 2017. – 738 б.
4. Шәкәрім. Энциклопедия. Бас ред. Е. Б.Сыдықов. Семей: Тенгри, 2008.
5. Ахметов Ш. Қазақ балаларын халық дәстүрі арқылы тәрбиелеу. Алматы. Мектеп, 1966.

Методи и техники за контрол на нивото на владеење на чужд език

C.p.s., associate professor Kulmagambetova Svetlana S.

West Kazakhstan State University named after M.Utemisov

Master student Khaliullina Indira R.

West Kazakhstan State University named after M.Utemisov

DEVELOPMENT OF UNTRAINED SPEECH IN ENGLISH LESSONS USING EXERCISES

Defining the concept of untrained speech is the ultimate purpose of teaching oral speech activity. That is why untrained speech is not only theoretical, but also is considerable practical interest. The content of the concept of "untrained speech" largely determines the construction of a rational system of exercises, and, consequently, the success in teaching this type of speech activity. An insufficiently clear distinction between the concepts of untrained and trained speech is fraught with great danger. Mixing them can lead to unacceptable substitution of one type of exercise for another. [1]

There are many definitions of untrained speech.

S. M. Manuylov believes that untrained speech is "an impromptu speech activity that requires the use of the studied material in previously unknown situational combinations" [2]

L. K. levay is of the opinion that "untrained speech is a spontaneous speech activity based on the speaker's own speech initiative and on his ability to improvise" [3]

V. I. Shkapurin calls untrained speech spontaneous and defines it as the ability to express freely by means of a foreign language any thought within the scope of the program's subject phonetically and grammatically correctly."

From the point of view of psychology, untrained speech is a natural activity, the need for which is dictated by the real communicative needs of people – their desire to communicate or learn something new in the objects and phenomena of the surrounding world. In accordance with this, the method of teaching this type of speech activity distinguishes two sides of untrained speech: speaking and understanding by ear (listening). Thus, in the methodology, the training of untrained speech means natural speech activity, which involves a level of development of skills and abilities, in which

the trainee is able to apply the studied language material in order to carry out real communication almost without error and at a natural pace of speaking. This level of language proficiency allows the student to rely on the formed speech automatisms when building his own utterance and to concentrate fully not on the form but on the content of the utterance [4].

As it is known, an exercise in psychology is understood as a certain way organized multiple performance of an action aimed at mastering the action itself[5]. In turn, in the methodology, an exercise is understood not only as something related to training, but any form of interaction between the teacher and students, mediated by the educational material and having a structure: statement of the task, instructions on the way to solve it (supports, influences), its solution and control [5]. Therefore, to master untrained speech, first of all, you need exercises in the actual untrained speech activity. These exercises should recreate the conditions of real communication as much as possible, so they are called natural-communicative. Most often, these exercises consist of a teacher's communicative task and a student's statement. The communicative task motivates the student's statement. [2].

In the methodological literature, there are works devoted to the problem of defining the concept of "untrained speech". This is not surprising, since the latter is the ultimate purpose of teaching oral speech. The abundance of terms used to denote the concept of "untrained speech" is striking: "spontaneous speech", "improvised speech", "impromptu speech", "free conversation".

P. B. Gurvich and R. Z. Shlyamberg in the article "Problems of definition of untrained speech and some methodological conclusions related to it", convincingly proved that these terms can not be used as a synonym for the concept of "untrained speech". They proposed the following definition: "By untrained speech we mean a level of knowledge of a foreign language at which the speaker is able to use the learned language material in previously uncommon combinations without preparation in time and without direct promptings of the interlocutor to speak."

The authors believe that the ability to speak quickly and without preparation in time is impromptu speech. The ability to combine, i.e. combination unpreparedness, is improvisation of speech. The ability to start and continue a conversation proactively is the spontaneity of speech. Thus, impromptu, improvisation and spontaneity are the three aspects of the component parts of untrained speech.

As Obnosov N. S. rightly notes in his article "On the content of the concept of untrained speech and the classification of exercises aimed at its development", this definition of untrained speech is not enough, since the authors emphasize only the initiative of speaking, i.e. the ability to initiate or continue a conversation, but do not take into account the need to quickly respond to the prompting from the interlocutor [1].

The author believes that the ability to quickly respond to the speech of the interlocutor is one of the most important skills of students. Therefore, a clear system of exercises is necessary to develop both the skills of initiative speaking, and the ability to quickly respond to the speech of the interlocutor.

Obnosov N. S. in the above article says that "untrained speech is a natural speech activity, the need for which is dictated by the real communicative needs of people" [1]. Therefore, it seems that speech as a means of communication, as a "natural speech activity" in the classroom is very difficult to create, because there are not very many real situations that would make speech in the educational process a means of communication. In the classroom, there is an educational speech that differs from speech in a foreign language as a means of communication.

At the advanced stage of training, the learning speech is as close as possible to the natural speech activity. This process should be fully promoted.

Obnosov N. S. is right when he points out that the main signs of untrained speech from a psychological point of view are the following: "1. its design, both in terms of content and in relation to the language occurs almost simultaneously with the moment of utterance. 2. Judgments expressed in the course of untrained speech activity are always the thoughts of the speaker or their own interpretations of the thoughts of other people" [1]. The first point is particularly important, since it accordingly distinguishes untrained speech from prepared speech. The second provision does not take into account the fact that judgments in both native and foreign languages can be expressed in two ways. In one case, the content of an utterance is formed with the help of thoughts-memories, which are reproduced in the course of speech without much difficulty, almost automatically. In the other case, there is a strenuous work of consciousness, since various mental operations are performed here: comparisons, generalizations, deductions of consequences, and other logical operations. The quality of speech in both cases will be different.

When determining the correctness of an untrained speech, it should be considered that it should not be absolutely, but practically infallible. Mistakes like "reservations" are allowed in foreign language speech, as well as small pauses, especially if the utterance is based on certain mental operations.

So, the main difference between untrained speech and trained speech is that in untrained speech, thinking focuses on the content of the utterance, and language design is subconscious due to the fact that high automation of speech skills has been achieved. Since there are two ways to express your own thoughts, the system of exercises for the development of untrained speech should be built with these two methods in mind.

Exercises for teaching untrained speech differ, therefore, a) in the novelty of information necessary for modeling the needs of speech activity; b) in more diverse forms of flow (transmission and request of information, own judgment, evaluation, commenting, etc.).

All of the above exercises must also meet the following requirements: be feasible in terms of volume, take into account the gradual increase in difficulties (in terms of material, conditions of performance and the nature of speech activity), appeal to different types of memory, perception and thinking, be purposeful and motivated (which implies the formulation of the final or intermediate goals of the exercise), activate the activities of students, contain life and typical examples and situations.

Speech exercises are divided into forming a) trained and b) untrained speech.

The other side of phasing is the close relationship between preparatory and speech exercises, which is manifested in the fact that the same material being worked out must pass through both the training stage and the stage of using it in speech activities that are close to natural.

Equally important is the question of balancing language and speech exercises. The previous opinion that training exercises should prevail, since they contribute to the development of speech mechanisms on which speech is based, is justly criticized in the methodological literature. The practice of teaching foreign languages and experimental data strongly suggest that the proportion of preparatory exercises (especially formal ones) can be significantly reduced [6].

Taking into account the peculiarities of speaking as a type of speech activity, it can be stated that an unprepared dialogic and monological utterance is formed in the following sequence.

The description of speech exercises is advisable to start with the analysis of definitions, "untrained speech", contrasted by a number of features.

The main parameters are untrained speech: the linguistic correctness of the statements; absence of specified material and specified content; the expression of thought; situational-contextual nature of speech, the ability to define logic statements; the presence of a high level of speech mechanisms; speech work; a natural tempo, etc.

Most of the selected features are controversial if we try to compare dialogic speech with monologue, on the one hand, and untrained speech at different stages of training, on the other.

It is known that untrained speech is formed under the influence of internal and external stimuli. In dialogical speech, stimuli cause the listener's reaction (expression of their agreement or disagreement, refutation or addition, confusion, etc.).

Dialogic speech is characterized by the interaction of the processes of understanding and utterance, the specificity of the situation and the possibility of its rapid change, the need to switch from one thought process to another. Reactive and proactive speech is intertwined here.

In monologue speech, external and internal stimuli cause a coherent statement that requires completeness of accounting for relationships with a partner or audience, narrative style, etc. The presence of a given material depends on the stage of training, the complexity and amount of information. In the educational process, such a situation rarely arises in which the speaker uses completely new material that was not in his speech experience. The memory, mainly long-term, reproduces learned words, patterns, combinations, stamps and whole phrases. Depending on the situation of communication, a set of ready-made operational units in memory and knowledge of the rules, the Speaker forms new signs by analogy with past experience. At any level of utterance (word, syntagma, phrase), this process is creative, but in unprepared speech, creativity finds a more complete expression.

Untrained speech is, therefore, in constant development and improvement, and it is hardly possible to describe it with the help of constant signs. In high school students,

it can generally be characterized by insufficient content, lack of consistency and evidence in judgments, stylistic neutrality, and insignificant generality.

Constant language lessons contribute, as we know, to the reconstruction of memory, which acquires a mediated logical character; they teach analytical thinking. Adult students, as shown by observations of psychologists and practical teachers, tend to reconstruct a speech message based on in-depth analysis and internal logic, with semantic selection and a certain grouping.

Evaluation of what has been listened to (or read) is associated with a more complete generalization, and relatively easy orientation in the context of different sizes and freedom in operating the material make unprepared statements of high school students who perform well a qualitatively new level of speech activity.

Therefore, parameters such as natural pace, linguistic correctness, the ability to determine the logical scheme of utterance and a high degree of development of speech skills are equally characteristic of both prepared and untrained speech, so it is necessary to distinguish between constant and variable signs of these two types of speech.

Permanent signs include independence and creativity, lack of preliminary training and given material.

Variable characteristics include the presence or absence of content; emotionality and imagery, initiative and spontaneity [6].

Below is a list of exercises for teaching untrained speech.

Exercises for teaching untrained dialogic speech:

making reasoned answers to questions; conducting combined dialogues (with remarks and comments from other students);

building a managed dialog without preliminary preparation (with or without supports);

conducting question-and-answer games or quizzes; conducting a discussion or debate.

Exercises for teaching untrained monologue speech:

inventing a title and its justification; description of a picture or caricature that is not related to the studied topic;

creating a similar situation based on what you have previously listened to or read;

justification of your own judgment or attitude to the facts;

definition and justification of the quintessence of an utterance;

characteristics of actors (places of action, epochs, etc.);

evaluation of what you have listened to or read;

Preparation of short ads and texts and postcards.

Exercises for teaching untrained speech differ, therefore, a) in the novelty of information necessary for modeling the needs of speech activity; b) in more diverse forms of flow (transmission and request of information, own judgment, evaluation, commenting, etc.).

All of the above exercises must also meet the following requirements: be feasible in terms of volume, take into account the gradual increase in difficulties (in terms of material, conditions of performance and the nature of speech activity), appeal to different types of memory, perception and thinking, be purposeful and motivated (which implies the formulation of the final or intermediate goals of the exercise), activate the activities of students, contain life and typical examples and situations.

Thus, exercises aimed at the development of untrained speech contributes to the intensification of the educational process, as well as reducing the total time spent learning oral speech in a foreign language. This is why the classification of exercises is very important, but, of course, this is not the only problem associated with the development of untrained speech.

Literature:

1. N. S. Obnosov. К вопросу о содержании понятия неподготовленной речи и классификации упражнений, направленных на ее развитие.
2. S. M. Manuylov. К вопросу о развитии навыков неподготовленной речи. "Abstracts for the Intercollegiate conference on methods of teaching foreign languages in higher education" p. 63
3. <http://www.dioo.ru/sistema-uprazhneniy.html>
4. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: publishing house of ICAR. E. G. Azimov, A. N. Shchukin. 2009.
5. L. K. Levay. К вопросу о развитии неподготовленной речи на 3 курсе языкового вуза. University. Cand. Diss., M., 1965, p. 111.

6. N. I. Gez, M. V. Lyakhovitsky, A. A. Mirolyubov, S. K. Folomkina, S. F. Shatilov.
Методика обучения иностранным языкам в средней школе: Textbook. - М.:
Higher school, p.373, 1982

C.p.s., associate professor Kismetova G.N.

West Kazakhstan State University named after M.Utemisov

Master student Tastemirova A.S.

West Kazakhstan State University named after M.Utemisov

THE USE OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS ENGLISH IN A NON-LINGUISTIC UNIVERSITY

In the modern world, there is practically no sphere of human society that is not covered by the Internet, including one of the most important – education. With the advent of the computer and the global network, traditional teaching methods gradually began to fade into the background, giving way to new computer technologies such as multimedia technologies.

Let's first consider what multimedia technologies are. According to N. Y. Khlyzova, multimedia is any electronic source of information that can store, receive, and transmit a message in a three-dimensional environment: text, image, and animation. [1; 277] Based on the above, it should be noted that multimedia technologies have quite a lot of potential, expand the boundaries of our knowledge, thereby increasing the effectiveness of learning.

The very concept of multimedia appeared in Russian education in the 90s of the XX century, but was not immediately approved by teachers. The development of multimedia was gradual: first from primitive training programs to turning into serious educational technologies with great opportunities. And now we have, we can say, a universal means of learning – multimedia technologies, which, however, continue to undergo changes on the way to their improvement.

Multimedia technologies occupy an important place in modern education along with traditional methods of teaching, in particular, teaching foreign languages. Undoubtedly, multimedia technologies have a number of advantages over traditional teaching methods. One of the most important is that multimedia technologies allow using the largest number of channels of perception of educational information by students.

Electronic textbooks are very popular now, where multimedia tools are widely presented, which are superior to conventional paper textbooks. In addition, an electronic textbook is a good tool for self-preparation of students on the subject; it can be used for distance learning.

In addition to electronic textbooks some universities develop interactive books for more detailed acquaintance of students with educational material. The book, compiled for each topic of the course, contains a more detailed and complete structured presentation of the training material, questions for reflection, interesting facts and illustrative material. Each book is accompanied by a Glossary, which helps to systematize the material, as well as a list of recommended literature for additional reading. All this combined with animation elements to a certain extent increases the interest of students in the study of the discipline. Since the book is made in electronic form, it is possible for the teacher to constantly and quickly make the necessary adjustments to the content of the educational material, updating it for students of a particular group. [2; 90]

Of course, at first glance, it may seem that the role of the teacher has ceased to be the main one in modern education, but this is not quite true. Although with the advent of multimedia technologies, the teacher has ceased to be the only carrier of knowledge and source of information, nevertheless, he continues to play an important role in the educational process, namely, as a guide, assistant-consultant for students in a huge flow of information.

In today's world foreign language proficiency is vital, especially English, which provides a large share of information on the Internet. Multimedia technologies make it possible to optimize the process of learning a foreign language. For example, using multimedia technologies, you can make a virtual trip to the country of the language being studied, get acquainted with the culture, traditions and customs of this country, communicate with native speakers, which allows you to get excellent practice in communicating in a foreign language and thus eliminate the language barrier.

Accordingly, the process of learning a foreign language becomes more interesting, easy and effective. It should be noted that with the help of multimedia technologies it is possible to expand the range of presentation of educational material. The presence of a network computer terminal allows you to: search for reference material in the local and global network; find the latest information from various fields of knowledge; organize interactive communication with native speakers; visualize educational material in

various ways; create your own presentations in a foreign language using a variety of tools [3; 165].

In our opinion, the "Flipped classroom" model is one of the most attractive educational technologies from the "Blended Learning" category. This technology was invented in 2000 by school chemistry teachers Jonathan Bergman and Aaron Sims, first to help students skip classes. They started creating PowerPoint presentations of their lesson materials with narrator accompaniment, replacing them with author's videos over time. Teachers quickly realized that pre - online submission of theoretical material and studying it before the lesson at home frees up classroom hours, which are useful to use for thorough study of educational material in personal contact in the classroom. The various developments of this technology appeared in parallel.

At the present stage we can talk about the current model of "inverted learning" as one of the most promising educational technologies for teaching school courses. The essence of the model is that the teacher places in a specially organized resource (website, page in a social network, a page on an educational platform). Use a self-prepared or borrowed video clip on the topic under study and give students the task to view and analyze it. And students at a convenient time, in a convenient place, watch this video and prepare for the next lesson, where together with the teacher they briefly discuss the theory and perform of large number of practical tasks. At the lesson the teacher unites students in groups according to the levels of assimilation of the material. Each group receives differentiated tasks and explanations from the teacher.

Thereby the teacher acts in the classroom more as a consultant, tutor, mentor, the student can listen and view the explanation any number of times to understand the material. Second, they can refer to the textbook and other sources of information for clarification, as well as to classmates or teachers through social networks, which increases the level of pedagogical interaction in the group of students. Third, the student feels responsible for completing the task, since the quality of comprehension of the video will depend on their success in the lesson and academic performance in the subject as a whole. The problem of mechanical copying of home exercises from keys disappears; there is no need to write off. For the teacher, the positive aspect is that he can differentiate practical work in the classroom, offering students different tasks. Speaking about the use of this technology in teaching students in higher and secondary educational institutions, the University community has a number of legitimate questions, such as: how appropriate is it to use "Flipped Classroom" in high school?

Can all subjects be taught using this technology? If so, do all you can to teach using the "flipped classroom" is equally effective? What are the features of using this technology with University students? After studying the experience of using the "inverted class" technology in foreign universities, we concluded that there is a growing interest in it among University teachers.

According to Wikipedia, MEF University, a non-profit private organization located in Istanbul, in 2014 accepted its first students. This University was the first in the world to adopt the "inverted class" educational model as the main one in teaching all University disciplines [4]. Other foreign universities combine "inverted class" technology with other models such as "peer-grading assessments" or "cooperative learning", mainly by using ready-made e-courses hosted on educational platforms such as Coursera, Edx, Udacity or Khan Academy to work with students. Analyzing publicistic materials on this subject, we have noticed that most often this technology is used by teachers of economic disciplines. Social and humanitarian disciplines are presented less frequently through this model. The most rare are materials for engineering and natural science disciplines [5].

Critical statements about the technology of "inverted learning". First, it is necessary to have electronic support of good quality education at the student's home, otherwise the training will be difficult to achieve. This imposes a certain financial burden on students and their families. However, we note from personal experience that the availability of the Internet and electronic gadgets is not an obstacle for students. Secondly, the teacher may face a lack or lack of motivation in students, and the students themselves – with the need to develop this motivational component of the process of professional development. Students with a low level of motivation may not complete tasks at home and fall behind the group. When talking about school children, the factor of physical development and medical limitations should be taken into account. On the part of teachers, the main argument against using this model is the argument that working with this technology is a time – consuming process. Let's not argue with this argument. However, there are now many videos and resources that provides technical support for the teacher. This technology provides the teacher with opportunities for self-development and self-improvement, which is important in the profession. Therefore we consider the use of "flipped class" technology with University students to be justified.

To sum up, it is important to note that even multimedia technologies give us huge opportunities in the learning process and have a number of advantages; however, the insufficient number of computer classes in most Russian universities does not allow us to fully use the full potential of multimedia technologies. In addition, in modern conditions any teacher, including a foreign language teacher, should at least know the basics of computer literacy, which will undoubtedly help him to improve not only the quality, but also optimize the entire learning process.

Literature:

1. Khlyzova N. Y. Мультимедиа и их возможности в организации процесса обучения студентов английскому языку // Pedagogical theory, experiment, practice / Ed. T. A. Stefanovskaya. Irkutsk: Publishing house of the Irkutsk Institute of advanced training of education workers, 2008. P. 275-286.
2. Bondarenko O. V. Применение мультимедийных технологий в образовательном процессе Высшего учебного заведения. Journal "Современные проблемы науки и образования". - 2017, No. 3, P. 83.
3. Bryzhina T. S. Использование мультимедиа в обучении английскому языку в техническом вузе. Lingua Mobilis Journal. - 2012, No. 2, P. 159-166.
4. Flipped classroom. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Flipped_classroom.
5. Yaskevich S. Технология смешанного обучения Flipped Classroom. URL: http://cdesbmt.blogspot.ru/2014_02_01_archive.html.
6. Pchelkina T. A. Концепция «перевернутого урока» (flipped classroom) в обучении профессионально-ориентированному английскому языку в вузе.

Orel M.V.

National Technical University "Dnipro Politechnic", Ukraine

WHY ARE COLLOCATIONS SO IMPORTANT IN LANGUAGE LEARNING?

Recent developments in linguistics have forced the methodologists to change their view of language. They consider it is time for a re-valuation of many of the accepted ideas about teaching and learning. One of them is the idea on collocation.

In this paper we wish to demonstrate that lexis is one of the central organizing principles of the syllabus and concentrate on some important issues of its implications for teaching and learning English.

Not long ago we were encouraged to think of grammar as the bones of the language and vocabulary as the flesh. The current view is that language consists largely of prefabricated 'chunks' of lexis. The key feature to the formation of these chunks is collocation.

What is collocation? According to the Oxford Advanced Learner's Dictionary *collocation noun* [countable] is a combination of words in a language that happens very often and more frequently than would happen by chance. 'Resounding success' and 'crying shame' are English collocations. *Collocation noun* [uncountable] denotes the fact of two or more words often being used together, in a way that happens more frequently than would happen by chance: '*Advanced students need to be aware of the importance of collocation*'.

J.R. Firth (an English linguist of the 1950s) is often quoted having said "you know a word by the company it keeps". So, collocation is 'what goes together with what.' It is a habitual combination of two or more words which occur in predictable combination: 'Strong coffee' is a typical collocation in English but 'powerful coffee' is not. We can say: 'Strong' collocates with coffee but 'powerful' does not. Any analysis of naturally-occurring text shows how densely collocations occur.

Every text has words occurring in some kind of collocation which has serious consequences for its comprehension. Learners may know a lot of words but their

collocational competence may be very limited. This would explain why learners with even 'good vocabularies' have problems.

The English language teaching world has always recognized two types of collocations: idioms and phrasal verbs. Simple examples of collocations might be: *make a mistake* (verb + noun), *heavy traffic* (adjective + noun), *totally misunderstood* (adverb + noun), *extremely generous* (adverb + adjective), *guilty of* (adjective + preposition), *management program* (noun + noun). Another classification includes: 1. unique collocation: *leg space* (meaning the distance between two seats in, for example, a plane); 2. strong collocation (words occur frequently in a particular combination): *move to tears*; 3. weak collocations (words occur with a greater than random frequency): *white wine*, *red hair*; 4. medium-strength collocation (they make up the most part of what we say): *hold a conversation*, *make a mistake* etc.

Collocation is the key to fluency. Native speakers can speak at a relatively fast speed because they are calling on a vast repertoire of readymade language in their mental lexicons. Similarly, their reading and listening comprehension is 'quick' because they are constantly recognizing 'chunks' of language.

Any analysis of non-native speakers' speech or writing shows that the lack of collocational competencies is one of the most obvious weaknesses. When students do not know the collocations which express precisely what they want to say, they create longer utterances often with errors. Their stress and intonation can be difficult for the listener. Many teachers are trying to incorporate lexical ideas into their teaching. They are using different strategies for vocabulary learning at different stages of learning. Students need to become 'collectors of lexis'.

Conventional dictionaries cannot give all the necessary information about collocation but bilingual ones can. Greater emphasis on lexis means less on grammar. Considering language in 'large chunks' also means that grammar and vocabulary merge into one another. No doubt, students should constantly increase their collocational competence. Many people learning English studied numerous hours to learn thousands of vocabulary words. They understand the meaning of the word by learning it from a dictionary, but in the end, they still have a problem using the word in a sentence. How do I use that word? Am I using this word correctly? What are example sentences with that word? These are all common questions when we study vocabulary.

There are several ways of approaching this common problem with collocations. One is to say that learners must simply learn each new collocation as they encounter them. To do this, vocabulary notebook strategies are important, and a good rule of thumb is when you learn a new word, write down not just its meaning or translation, but also its common collocations (e.g. have an *accident*, *go for/take a stroll*). Another way to approach the problem of these common, everyday collocations is to group together the collocations of individual verbs: *make* often collocates with something that has a result (*make a cake, a mistake, a plan, a list*). *Do* often collocates with activities and emphasises actions (*do the shopping, business, exercise, research*). *Get* often collocates with adjectives that indicate that something has changed (*get better, get old, get ready, get tired*). By grouping the collocations together, learners can develop a better ‘feel’ for what is appropriate.

In addition, in the language class, we should (a) raise learners’ awareness of collocation (e.g. by asking them to think of their own language or other language(s) they know) and (b) give learners repeated exposure to typical collocations in spoken and written texts. Good teaching materials take collocation seriously and offer examples and practice in using collocations. If we teach vocabulary but don’t pay attention to collocation, we are giving learners an incomplete picture of how the language works.

References

1. Firth J.R. *Papers in Linguistics* / London: Oxford University Press, 1957. – 233 p.
2. Oxford collocations dictionary for students / London: Oxford University Press, 2000. – 921 p.

Orel M.V.

National Technical University "Dnipro Politechnic", Ukraine

THE FUTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE

The English language, as it stands today, is not the language of a particular people or particular country; it has assumed a world-wide significance. It is a language understood and spoken by more than half the population of the world. In a sense, English has become an international language. There are 1.5 billion speakers of English in the world, while there are only 330 million native speakers. English is the sole official language in 31 nations. An additional twenty nations identify English as one of two or more official languages. English has a huge vocabulary, with over 250000 different words listed in the Oxford English Dictionary. It has long been accepted that English is a global language, used in all corners of the world as a means of communication. The latest statistics tell us that these days around 50 per cent of spoken English is spoken between non-native English speakers.

English is the universal form of communication in science and technology and is currently the best way to share one's research findings with scientists in other parts of the world. However, we must take into account the fact that English as a language of science and technology puts non-native English speakers at a clear disadvantage compared with native speakers when it comes to writing and promoting interest in their research. It also makes it more challenging to evaluate a scientific study based purely on the findings. Lack of clarity can take away from even the most interesting study. Imagine if Einstein's *Theory of Relativity*, for example, was available only in a poorly translated version for non-German speakers!

What does the future hold for everyday speakers of English? While linguists agree that the situation of English today is at a global all time record, they do not necessarily agree on where the language is heading. Two of the world's leading experts on the English language, David Crystal and David Graddol, disagree on the path that English is likely to take. David Crystal is a British linguist, academic and author and David Graddol who has worked in applied linguistics, discourse analysis, sociolinguistics, and history of linguistics. Graddol's views about English as a world language are similar to, though not identical with, those held by his linguist colleague David Crystal.

David Graddol points out that although the number of people speaking English as a first language is rising, it is not rising as fast as the number of people speaking other languages around the world. He believes that English will soon be put to second place after Chinese and will be equal in dominance to Arabic, Hindi and Urdu. With 25 per cent of the world's population speaking English as a second language, David Crystal suggests that Graddol has underestimated the future dominance of English. He was telling that nobody really knows what the future holds for English because at no other time in history has a language been in such a position. He draws attention to the escalating growth in the use of English between non-native speakers and sees no reason for this trend to stop. Graddol thinks in a different way. While he does not dispute the fact that the number of people speaking English in the world is growing, he emphasises the fact that this is a recent trend. He disagrees with the idea that English will become a dominant world 4 language to the exclusion of other languages. Just because people are learning English, it does not mean to say they are abandoning their own languages. They are instead becoming multilingual. He continues by suggesting that the growth of English is responsible for the spread of multilingualism and that native English speakers who are monolingual will necessarily become disadvantaged. Regardless of which Mr. Graddol agrees with, one thing is certain – the future of English is just around the corner and whichever direction it chooses to take, it will be difficult to ignore its impact. A lot of predictions were made in sphere of business. David Graddol suggests that the long-term future of English is far from certain. If money makes the world go around, then forecasts place China as the world's dominant economy by 2050, ahead of the US. According to David Crystal, non-native speakers of English now outnumber native speakers by three to one. Non-UK companies have long spent money improving their employees' language skills. In general, works by David Crystal and David Graddol offer contrasting views on such questions. Their positions may be summarized thus: Crystal thinks all the evidence suggests that the position of English as a global language is going to become stronger. Graddol believes that the future for English will be a complex and plural one. The language will grow in usage and variety, yet simultaneously diminish in relative global importance. However, the predictions of the great scientists were made more than 10 years ago and nowadays we observe that more and more people will start learning English and using it. It is already the language of international communication, and this will only be support as speakers of other languages become increasingly proficient at using it as a result of realizing that it is the

language they need to learn and use in order to get ahead in the world. Already, China is making a huge effort to ensure that its citizens learn and become fluent in English. China accounts for approximately one-fifth of the world's population – all potential users of English in the near future. To conclude, it should be noted that, as more and more non-native speakers begin to use English as a second or third language, they will help to the evolution of the language. Words, phrases, and grammatical constructions from other languages will gradually find their way into English and eventually become accepted as part of Standard English. It has been going on for at least two hundred years and certainly since the heyday of the British Empire. What is different today is the Internet and cyber culture especially social networking, which have, in the past decade or so, provided enormously and will continue to contribute even more strongly in the future to the popularity, spread, and evolution of the English language.

References

1. Graddol D. The Future Of English? / D. Graddol. – London: British Council, 2000. – 66 p.
2. Crystal D. English as a Global Language / D. Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 212 p.
3. Globalization and Language Teaching / Block D. and Cameron D. (eds). – London: Routledge, 2002. – 25 p.

Език, реч, комуникация

Altynbekova D.A.

M.Kh. Dulaty Taraz State University, Kazakhstan

NEW WAYS OF TEACHING PRONUNCIATION

Pronunciation is the speaker's peculiar business card. Pronunciation plays a crucial role in mutual understanding during communication. So, communication is a mutual relationship between the speaker and the hearer. To achieve this one must comprehend what he hears in the target language and must produce the sounds of the language he is trying to learn accurately. Obviously it is not easy, and teaching pronunciation involves a variety of challenges. For instance, teachers often find that they do not have enough time in class to give proper attention to this aspect of English instruction. Especially, when yet many learners find pronunciation one of the most difficult aspects of English to acquire, and need explicit help from the teacher. Therefore, some sort of pronunciation instruction in class is necessary. Particularly nowadays, a great attention is paid for the authentic spoken language, and the goal for students is to be able to "communicate" effectively in English at a normal speed (as well as to read, write, and understand English). Hence, pronunciation teaching is a prominent factor for successful oral communication to take place since it is an important ingredient of the communicative competence.

Communication is the most important component of any human society. In this aspect, English language is adapted as the local language of the world. So, to communicate properly we need correct pronunciation, because pronunciation affects very much on the understanding of the meanings of the words. If the sound of word is differing, it may lead the listener to some other meanings, and if this happens, it is very much obvious that it's not a proper communication. This is, in fact, confusion. To avoid such kind of problems we don't think we need to try to turn people into sounding like native speakers, but at least we do need to get them to be capable of being understood by a variety of listeners, and this goal cannot be achieved without special teaching methods, approaches and professionally prepared teachers.

Pronunciation is a prominent factor in foreign language teaching. Since sounds play an important role in communication, foreign language teachers must attribute proper importance to teaching pronunciation in their classes. It is evident that communication is a mutual relationship between the speaker and the hearer. This means that one must comprehend what he/she hears in the target language and must produce the sounds of the language he/she is trying to learn accurately. Unless he has sufficient knowledge of the sound patterns of the target language, he can neither encode a message to anybody nor decode the message sent by another person by learning the sounds of the target language within his mother tongue. Therefore, pronunciation instruction is of great importance for successful oral communication to take place since it is an important ingredient of the communicative competence.

Pronunciation is one area of teaching which is often neglected. The reason is that many aspects of pronunciation are difficult to teach (or at least that is the perception). Moreover, unlike a grammatical or functional area of language, it can be quite difficult to build a lesson around a pronunciation point and therefore such points are add-ons to a unit in a coursebook or a lesson in the class. In addition, teachers often feel under prepared to teach pronunciation and many seem to struggle to learn the phonemic alphabet (although this is certainly less true of many non-native-speaker teachers). Wong feels that a lack of knowledge of pronunciation even affects learners' reading and spelling.

There are two key problems with pronunciation teaching. Firstly, it tends to be neglected. And secondly when it is not neglected, it tends to be reactive to a particular problem that has arisen in the classroom rather than being strategically planned. Whenever teachers teach new language items, they try and make sure students are exposed to and get enough practice of the correct pronunciation of words and phrases. Also, in everyday classroom practice, they know that correcting students' mistakes is crucial to help them achieve acceptable pronunciation. This is what most of the teachers do at any sign of error. Such reactive teaching is, of course, necessary, and will always be so. However, teachers can get used to hearing recurrent errors that they do not notice them anymore.

Many innovative pronunciation teachers have attempted to move towards autonomous pronunciation learning. Such teachers motivate their students to become autonomous learners. Since students cannot always find the chance to ask their language teacher for help in real life contexts, they should be stimulated to come to a

stage where they can make their own decisions about their own pronunciation learning. Students can be actively involved in their own learning. If the teacher teaches the students how to transcribe words by using phonetic symbols, students become autonomous to some extent in that they may look up their monolingual dictionaries when not knowing how to pronounce a word in the target language. Moreover, motivating students to use computer-assisted pronunciation teaching programs can lead to autonomous pronunciation learning and hence may contribute to the improvement of the pronunciation of the students in the target language. However, it should not be forgotten that students are semi-autonomous pronunciation learners since it is the language teacher who selects the most appropriate computer-assisted pronunciation teaching program relevant to the needs and expectations of an individual student. In addition to the above mentioned innovations, there has been an increasing interest in the use of new technology for the teaching of pronunciation recently. Various types of computer programmes have been introduced by us and the interest among language teachers and learners in the benefits of computer assisted pronunciation technology are growing rapidly.

So, it can be concluded that with careful preparation and integration, pronunciation can play an important role in supporting the learners' overall communicative power.

References:

1. Murat Hişmanoğlu. Curent Perspectives on Pronunciation Learning and Teaching. Journal of Language and Linguistic Studies. Vol.2, No.1, April 2006
2. Wong, R. (1993). Pronunciation Myths and Facts. Forum, 31, No. 4, 45–46
3. James, R. B. (2010). Teaching Pronunciation Gets a Bad R.A.P: A Framework for Teaching Pronunciation. Hankuk University of Foreign Studies.
4. Gerald Kelly "How to teach pronunciation", Pearson Education Limited, Malaysia, 2007, p. 154.

ф.ғ.к., доцент Акатаева Ш.Б.

*Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы*

ТӨҢКЕРІСКЕ ДЕЙІНГІ ГАЗЕТ БЕТТЕРІНДЕГІ АУДАРМА МӘСЕЛЕСІ

Қандай қоғамды болсын әлеуметтік құрылыстың өзгеруі – тілдің сөздік құрамының өзгеруіне әсер ететіні белгілі. «Түркістан уалаяты газеті» шығып тұрған кезең – қазақ жерінің толықтай Ресей қол астына қарап, онда патшалық Ресей әкімшілік жүйесінің орныққан кезеңі. Бастапқыда «Туркестанские ведомости» газетіне қосымша деп шығарылғанмен, ТУГ біраздан соң өз алдына дербес газет ретінде шығып тұрды [1,53]. Дегенмен газетте «Туркестанские ведомости» газетінен аударылған материалдар мол болды. «Сондықтан оны баспасөз бетіндегі ресми аударманы қазақ даласына алғаш рет әкелген газет деп айтуға болады» [2, 29]. Ресми бөлімдегі патша үкіметінің бұйрық-жарлықтарынан басқа ресми емес материалдар да аударылып берілді. Бұл мақалаларда орыс сөздері мол қолданылғаны белгілі. Мұны Б.Әбілқасымов былай түсіндіреді: «Газет ең алғашқы баспа органы болғандықтан және орысша ресми материалдарды аударуда тәжірибесінің аздығынан оларды көбінесе сол тілдегіше алған. Мұнда да орыс сөздерінің санын көбейтіп тұрған, көбінесе, әр түрлі әкімшілік атаулары мен ресми мекеме аттары» [1, 175]. Газет беттерін қарай отырып, ресми емес материалдарда газет шығарушылар орыс сөздерін аударып беруде қазақ тілінің сөздік қорын мейлінше толық пайдаланғанын байқауға болады. ТУГ қазақтың мерзімді баспасөзінің тұңғыш қарлығашы болуымен қатар, ғылыми, әдеби мақалаларды, ресми материалдарды орыс тілінен қазақшаға аударудың да алғашқы үлгісін көрсетті. Әсіресе, бұл газеттің «ресми емес бөлімінде» жарияланған аударма материалдар оқушылардың кәдесіне жарады» [3,31]. Жалпы, XIX ғ. II жартысындағы аударма жұмысы қазақ әдеби тіліне жаңа қолданыстар, терминдер әкелді, сөздердің семантикасының өзгеруіне әсер етті, жаңа грамматикалық тұлғалар тудырды. XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың бас кезіндегі мерзімді баспасөз тілінде қолданылған орыс тілінен енген, орыс тілі арқылы келген интернационалдық лексиканың

мағыналық шеңбері, тематикасы біршама кең. Ол сөздердің көбі саяси әлеуметтік өмірге, мәдениетке, оқу-ағарту ісіне, экономика салаларына, ғылым мен техникаға, т.б. байланысты атаулар еді [4,102]. Р.Сыздықтың көрсетуінше, аударма ісі публицистикалық стиль лексикасының толығуы мен жеке сөздердің терминдік дәрежеге жетуіне әсер етті [5,120]. Мысалы, ТУГ беттерінен аударманың мынадай алғашқы тәжірибелерін кездестіруге болады: разбирательство – тергеу, дань – алым, главный мулла – ұлық молда, базарная площадь – базар майданы, пушечная пальба – зембірек атаулары, благодарить – алда разы болсын, пожилой человек – тәуір жасқа келген кісі, доктор – дәрігер, граница – шек ара, туземцы – жергілікті халық, следователь – тергеуші т.б. Бұлардың ішінде тергеу, тергеуші, шекара, дәрігер сөздері қазір термин ретінде қолданыста жүр.

Газет шығып тұрған кезеңде жаңа қоғамдық қатынастармен бірге келген жаңа ұғым, түсініктерді қазақ тілінде белгілеу қажеттігі туды. Осы ретте қазаққа бейтаныс сөздердің мағынасын ұғындыруда қолданылған амалдардың бірі – түсіндірме жолмен аудару тәсілі. Мысалы, саранча деген шегіртке, ұсақ темірді тартатұғын магнит деген тас, динамит деген дәрілі құрал және т.б. Аналитикалық тәсілді пайдалану – осы кезеңдегі публицистикалық стиль мен ғылыми стильге тән белгілердің бірі болғандығын бұған дейін айтқан болатынбыз.

XIX ғ. II жартысындағы қазақ жазба әдеби тілінің барлық үлгілерінде кездесетін мұндай қолданыстардан басқа ТУГ тілінде жаңа ұғымның орысша атауын бермей-ақ, мағынаны қазақша суреттеп, түсіндіру әдісі де қолданылған. Мысалы, пенсия – өлгенше жеп тұруға ақша, пристань – кеме тоқтайтұғын және жүк босатып қойатұғын орын. Түсіндірме жолмен берілген магнит, динамит, пенсия, пристань сөздері газет шығып тұрған кезеңде қазақ халқының шығармашылығы мен өмір сүру тіршілігінде ұғымдық мағынасы болмаған сөздер. Бұл қолданыстарды қазіргі аударматану терминімен баламасыз лексика деп атауға болады. «Баламасыз лексика – бір халықтың материалдық-рухани мәдениетіне тән бір тілде ғана нақты тілдік единицамен белгіленген, өзге тілдерде сыртқы нысаны, ұғымдық-мазмұндық көлемі бірдей сәйкестігі жоқ тілдік единицалар дегенді білдіреді» [6,112].

Осы кезеңдегі ұлттық жазба тіл қалыптасуының барлық салаларына тән құбылыс ретінде газет лексикасында нормалану процесі әлсіз. Ұғым бірде қазақша, бірде

орысша беріліп, тергеуші – следователь, дәрігер – доктор, шек ара – границе, болыстық – болстнойлық сияқты нұсқалар қатар қолданылады.

Газет беттеріндегі аударма материалдарды түпнұсқамен салыстыра отырып, мынадай қорытындылар жасауға болады. Тәржімаланған материалдардың қай-қайсысы да қазіргі аударматану тұрғысынан қарағанда балама аударма, яғни түпнұсқадағы мәтін мазмұны сақталып аударылған, логикалық байланыстар үзілмеген. Ал бұйрық-жарлықтарды аударуда сөзбе-сөз тәсілі қолданылған. Әрине, бұл түсінікті, себебі бұйрық-жарлық мәтіні бұлжытпай берілуі қажет. «Кез-келген ресми құжат құқықтық мәртебеге ие; ресми құжаттың екі тілдегі нұсқасы нысаны, құрылымы мен түзілімі жағынан дәлме-дәл болуға тиіс» [6,112]. ТУГ патша үкіметінің бұйрық-жарлықтарының бәрін түгелдей жариялай бермеген, тек қазақтарға қатыстыларын ғана аударып беріп отырған.

Аудармалардың сапасы әр түрлі болған. Бұл аудармашының шеберлігіне, оның сөздік қорына байланысты болса керек. Мысалы, «Туркестанские ведомости» газетінің 1880 жылғы 50 санындағы жер сілкіну туралы мақала газетінің сол жылғы 24 санында аударылып берілген. Орысша нұсқасы: «20 ноября, в 4 часа 15 минут утра произошел подземный удар довольно сильный, затем послышался гул и началось землетрясениеб который, с небольшим перерывом, продолжалось 12 минут, землетрясение было настолько сильно, что едва ли есть хоть один дом, где бы не проснулись люди, не смотря на то, что этот час есть время самого глубокого сна. Одна женщина, спавшая на узком диване, упала на пол. Во многих домах оказалась, трещины, хотя и незначительная. В одном доме часть толстых лепных украшения на потолке, обрушилась. На полках и шкафах звенела посуда. У некоторых стеновых часов остановились маятники...». Осы мәтіннің қазақша аудармасы: «Алматы қаласында өткен ноябр айының жиырмасында таң мезгілінде төрт сағат он бес минутда жер астында қатды гүрілдеген дауыс шығыпты. Сонан соң ұзақтамай жер сілкініпті. Жердің тітіреуі он екі минутқа шейін барыпты. Қатды ұйқы мезгілі болса да ешбір үйде ойанбаған кісі қалмапты. Бір үйде зайып қанапеде ұйықтаған жерінен жерге аунап түсіпті. Тас үйлерден бір талайы алмаз жарылыпты. Мертілген кісі жоқ. Шкаптағы шыны сауыт саба бәрісі сылдырапты. Бір үйде қалың қылып сылаған төсемінің балшығы стукатуры жарылып түсіпті. Стенаға асып қойған үлкен саттимелер жүруінен тоқталып қалыпты». Мәтінде біраз орыс сөздері аударылмай берілген, сонымен қатар орыс мәтінінде жоқ қанапеде деген сөз де бар.

Ал апиын саудасы және Қытай мен Ресей арасындағы сауда туралы мақалалар газеттегі аударманың жақсы үлгілері деуге болады. Екі мақаланы қоса алғанда инклис (англичане), мақ (мак), трактат деген үш орыс сөзі кездеседі. Аударма мақалада жеке сөздер мен сөз тіркестерін тәржімалаудың тәуір тәжірибелері байқалады. Мысалы, конфисковался – малдарын қазнаға алу, разбирательство – тергеу, третий переход – үш қону жер, по этому поводу – соның тақырыпты, соглашение – разыласу және т.б.

Газет беттеріндегі сол кездегі қазақ жазба әдеби тіліне енген орыс сөздерінің берілу жолдары мен тақырыптық топтарын бөлуге болады:

а) қызмет атаулары: министр, судебни следовател, старши чиновник, младши архитектор, граждански инженер, голова, городнич, староста т.б.

ә) әскери және сот ісіне қатысты атаулар: казарма, пистун, закон, судиа, лагер т.б.

б) медицинаға қатысты атаулар: лазарет, чума, доктор, дифтирит т.б.

в) лауазым атаулары: действителни статски советник, колежски асесор, камергер т.б.

г) өнеркәсіп, мекеме, ұйым атаулары: воени окружной совет, арғанизасиони камисиа, банка, контор, зауыт, фабрик т.б.

ғ) қаржы, сауда-саттыққа қатысты сөздер: вексел, чек, лафка, аксия, заклад т.б.

д) награда атаулары: святой Анна ордені, святой Владимир ордені, святой Станислав ордені.

Газетте орыс тілінен сөз алып қолдану түрлері төмендегідей:

а) орыс тіліндегі сын есім мен зат есім тіркесі еш өзгеріссіз, тек қана род, числоға қарай қиысу заңдылығы сақталмай берілген. Оларды құрамы бойынша төрт компонентті: старши чиновник особи поручение;

үш компонентті: воени окружной совет, действителни статски советник;

екі компонентті: статски советник, инастрани министр.

Бұл қолданыстар осы кездегі публицистикалық және ресми іс-қағаздар стиліне тән белгілер және сол кезеңдегі тілдік норма деуге болады, мұндай қолданыстар XIX ғ. II жартысында қазақ тіліне аударылып берілген қоғамдық-публицистикалық, ғылыми-көпшілік, ресми іс-қағаздар және эпистолярлық еңбектердің барлығына дерлік тән [7,34]. ТУГ-тегі аударма ісінің өз кезеңіндегі басқа аударма еңбектерден айырмашылығы – газетт тәржіма арқылы басқаларда

ұшыраспайтын не сирек ұшырасатын тілдік бірліктер, сөз тіркестері, грамматикалық тұлғалар жасалынған.

ә) орыс жалғаулы сын есім сөз қазақ сөзіне анықтауыш ретінде жұмсалады: ойазной бастық, довернай адам.

б) орыс сөзі мен қазақ сөзі изафеттік байланыс құрайды: залог пұлы, полисе мекемесі, лазарет үйі.

в) керісінше, қазақ сөзі анықтауыш ретінде жұмсалады: пошта конторасы, пошта стансалары.

г) орыс сөздерімен келген етістікті тіркестер де кездеседі: «Патшамыздың есендігіне ура деп ақырдылар» (1880, №6), «... өз дініңді хорлаған үшін бастарыңдағы сәлдедерінді алып арес қылайым деп ...жауып қойыпты» (1876, №5).

д) орыс сөздеріне қазақ тілінің жұрнақтарын қосып жаңа сөздер жасалған: «Шымкент ойазы болса онда боластнойлық орнынан түскен... Жұмабай баласын орынға отқызмақ екен деп... қимылдап жатыр деседі» (1881, №21), «Оған памушниклікке.... Сауткофты сайлап қойды» (1880, №20).

Қорытындылай келе, «алғашқы газттер бетіндегі аудармалар жалпы аударма тарихындағы белгілі кезең болды» [6,34]. А.Алдашева аударма ісінің қазақ халқы үшін атқарған қызметінің екі үлкен бағытын көрсетеді: «оның бірі – білім-ғылымды, оқу-оқыту ісін дамытуға қосқан үлесі, яғни ағартушылық қызметі; екіншісі – қазақ әдеби тілінің қалыптасуына тілдің сөздік қорының, ғылыми аталымдар жүйесінің қосқан үлесі; жазба әдебиет нұсқасы ретіндегі тілді байыту қызметі» [6,12]. Алғашқы қазақ баспасөзі ТУГ-гі тәржіма нұсқалары да осы бағыттарда жан-жақты қызмет етті деуге болады.

XIX ғ. II жартысында қазақ ұлттық жазба әдеби тілінің қалыптасуына тән барлық тілдік үрдістер ТУГ-гі аударма ісінде, орыс сөздерінің қолданылуындағы айқын көрініс деп айта аламыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбілқасымов Б. Алғашқы қазақ газеттерінің тілі. – Алматы: Ғылым, 1971. – 187б.
2. Сатыбалдиев А. Рухани қазына. – Алматы: Жазушы, 1987. – 134б.
3. Тұрарбеков З. Әдебиеттер достығының дәнекері. – Алматы: Қазақстан, 1977.- 147б.
4. Исаев С. Қақтың мерзімді баспасөз тілінің дамуы. – Алматы: Қазақстан, 1983.- 240б.
5. Сыздықова Р. Қазақ әдеби тілінің тарихы. – Алматы: Ана тілі, 1993. – 320б.
6. Алдашева А. Аударматану: лингвистикалық және лингвомәдени мәселелер. – Алматы: Арыс, 1998. – 215б.

ф.ғ.к., профессор Кабатаева К.Т.

(Қарағанды, Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті)

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢАША БАҒЫТТАРДЫҢ РӨЛІ

Білім берудегі қазіргі заманғы технологиялардың көмегімен жаңа білім беру парадигмасы іске асатын құрал ретінде қарастырылады. Білім беру технологияларының даму тенденциялары тұлғаның өзіні –өзі тануына және өзін –өзі тануына дамуына мүмкіндік беретін гуманитарлық білім берумен тікелей байланысты.

Қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқыту технологиясының басты сипаттарының бірі – тұтастығы мен жүйелілігі айқын болуы керек және сол қасиеттер әрдайым сақталып отырылуы керек. Сол тұтас және жүйелілік қасиеттер жобалау әдісі арқылы оқыту технологиясын құрайтын құрамдас бөлшектері болып табылады. Оларды атап көрсететін болсақ: қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқытудың мақсатын айқындау, берілетін білімді оқытушы тарапынан меңгерту, студент тарапынан меңгеруге байланысты екіжақты, өзара гуманистік идеяларды ұстанған «субъект-субъектілік» қарым – қатынас мәселелері. Сондай қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту барысын ұйымдастыру, қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқытатын оқытушы мен студентке қатысты мәселелер, қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту – таныту әрекетінің нәтижесін анықтау және талдау мәселелері.

Барлық педагогикалық технологияларға тән болатын маңызды ерекшеліктерді біз жобалау әдісі арқылы оқытатын технологиядан да тани аламыз. Соның негізінде жобалау әдісі арқылы оқыту технологиясының ерекшеліктерін тану барысы мынадай үш тұрғыдан жүргізіледі:

Қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқытуды ғылым таным тұрғысынан тану;

Оқытуды процессуалдық – сипаттау тұрғысынан тану;

Оқытуды процессуалдық - әрекетшілдік тұрғысынан тану.

Осы жолдармен келетін болсақ, қаза тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту технологиясының ғылыми болмысы анықталып, қазақ тілін оқыту

әдістемесі ғылымының құраушы бөлшегіне айнала алады деп ойлаймыз. Ғылыми таным тұрғысынан келгенде қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту жүйесінің рационалды қолданысы, сапалы білім берудегі осы жобалу әдісінің алатын тиісті орны, осы оқыту жүйесін басқару жолдары жүзеге асыру механизмдері кең де орнықты түрде анықталады. Сонымен бірге қандай педагогикалық жүйе, педагогикалық технология болса да, белгілі бір философиялық негіздемеге сүйенетіні белгілі. Өйткені сол философиялық қағидалар негізінде ған жалпы әдіснамалық заңдылықтарды тануға болады.

Қазақ тілін студенттерге жобалу әдісі арқылы оқыту жүйесінің философиялық негізін анықтаудың қажеттілігі неде? Философиялық қағидалар қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту үрдісін реттеуде басшылық етіп, білім берудің әдіснамалық негіздерін жүйелеудің жолын анықтап береді. Әрбір оқыту технологиясының ұстанатын философиялық ұстанымдарының негізінде дидактикалық ұстанымдар, әдістер мен оқыту формалары сияқты маңызды нысандарды танып-талдау мүмкіндігі кеңейеді. Осы айтылғандармен қатар, философиялық негіздемеге сүйену қазақ тілін жобалу әдісі арқылы оқыту жүйесінің тәрбиелік, дүниетанымдық қырын да анықтауда басшылық етеді.

Жобалау әдісі арқылы оқыту технологисында тек қана материалистік немесе идеалистік, болмаса диалектикалық, не метафизикалық, сциенттік не табиғи бейімділік, антропософия не теософия, прагматизм не экзистенциализм бағытының біреуін ұстанып, сонымен қатып қалу мүлде мүмкін болмайды. Мәселен, жобалай оқытуда қолданатын ойын әдісін алатын болсақ, ойынның өзі бірнеше бағытта болуы мүмкін. Жобалау әдісі арқылы оқыту жүйесінің тиімділікпен қолданылуы үшін және түпкі нәтижесі сапалы болуы үшін және түпкі нәтижесі сапалы болуы үшін осы оқыту жүйесіне қатысатын барлық құраушы бөлшектерді сипаты мен қызметін тану және бірізді тәртіпке келтіру маңызды болады. Соның өзінде бір ған оқыту технологиясын бірнеше адам қолдануы барысында түрліше нәтижелерге қол жеткізіп жатады. Бірақ, әрбір оқытушының жеке бас шеберлігін қоса есептейтін болсақ, қалай болғанда да, қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқыту жүйесінің белгілі бір орта шамадағы индексі болуы қажет. Яғни, жобалау әдісін қолдануда оқытушылардың жеке бас шеберлігі ескертіледі, бірақ тұтас жобалау әдісі арқылы оқыту жүйесі жеке оқытушылар арқылы анықталмайды. [1,73-б.].

Жоғары оқу орындарында оқыту үрдісінде жобалау әдісін қолданудың өзіндік ішкі тәртіптері болатыны белгілі. Мысалы, қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқытудағы негізгі бағыт – студенттің өз бетімен білім ізденуі.

Осы жоба бойынша жұмыс барысында студент өз бетімен біраз әдістерді үйреніп, мынадай қабілеттері жетіледі: өз бетімен тақырыпқа байланысты жинаушы, өз ойын дәлелдеуге қажетті әдістер мен тәсілдерді жинаушы; өз ойын дәлелдеуші ретінде жинақталған практикалық материалына байланысты қорғау жүргізуші; алға қойылған проблемалардан шығудың өзіндік жолдарын анықтап, практикалық ұсыныстар беруші.

Студенттердің танымы уақыты мен заманына сай жандандырып отырғанда ғана жақсы нәтиже береді де тұлғаның шығармашылық қабілеттеріне жоғары деңгейіне қол жеткізуге болады. Жаңа технологияны қолданудың негізгі мақсат – студенттердің интеллектуалды мүмкіндіктерін күшейту ғана емес, сонымен қоса, іздемпаздықтың, шығармашылықтың өрістеп қанат жаюына күш салады. Келешек ұрпақтың саналы да, сауатты, білікті де, білімді азамат болып жетілуіне өз үлесін қосады.

Қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқыту технологиясының басты сипаттарының бірі – тұтастығы мен жүйелілігі айқын болуы керек және сол қасиеттер әрдайым сақталып отырылуы керек. Сол тұтас және жүйелілік қасиеттер жобалау әдісі арқылы оқыту технологиясын құрайтын құрамдас бөлшектері болып табылады. Оларды атап көрсететін болсақ: қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқытудың мақсатын айқындау, берілетін білімді оқытушы тарапынан меңгерту, студент тарапынан меңгеруге байланысты екіжақты, өзара гуманистік идеяларды ұстанған «субъект-субъектілік» қарым – қатынас мәселелері. Сондай қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту барысын ұйымдастыру, қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқытатын оқытушы мен студентке қатысты мәселелер, қазақ тілін студенттерге жобалау әдісі арқылы оқыту – таныту әрекетінің нәтижесін анықтау және талдау мәселелері.

Қазіргі оқу орындары мен педагогикалық ұжымдар ұсынылып отырған көпнұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан әр түрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен жастардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай тандап,

тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру оқытушының интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Жаңа педагогикалық технологиялар студенттердің шығармашылық қабілеттерін арттыруға өз үлесін қосады.

Жаңа технологияны қолдану төмендегідей кезеңдер арқылы іске асады:

I кезең — оқып үйрену;

II кезең — меңгеру;

III кезең — өмірге ендіру;

IV кезең — дамыту.

Жаңа технологиямен жұмыс істеу үшін төмендегідей алғы шарттар қажет: оқу үрдісін интенсивтендіруді жаппай қолға алу; студенттердің сабақтастылығын болдырмау шараларын кешенді түрде қарастыру. Оның ғылыми-әдістемелік, оқыту-әдістемелік, ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа буын оқулықтарының мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандартымен жете танысу, білімді деңгейлеп беру технологиясын игеру арқылы студенттерге білімді мемлекеттік стандарт деңгейінде игертуге қол жеткізу, оқыту үрдісін ізгілендіру мен демократияландыруды үнемі басшылыққа алу. Өйткені оқыту — тәрбиенің негізі.

Бүгінгі таңда білім берудің ұлттық жүйесі өте маңызды, қарқынды өзгерістердің сатысында тұр. Қазіргі кезде қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді.

Бүгінгі таңда білім беру қызметін көрсетуде бәсеке күшейіп отыр, тұтынушылардың дайындық деңгейіне деген талаптары өсуде. Осындай кезеңде өз өмірін сақтап қалуы үшін ЖОО-ң үздіксіз өз қызметін жақсартуға және қайта құруға, оқу-тәрбие үрдісін жетілдіруге мәжбүр.

Білім беру жүйесінің құрылымындағы өзгерістерді де педагогикалық инновация деп атауға болмайды. Бұл дұрысында білім беруді басқару саласындағы инновация.

Кең ауқымда инновациялық қозғалыс — қайта құру үшін қажетті құбылыс. Оның өмірде болуы қайта құруды жасаудың негізгі әлеуметтік шарты ретінде көрінеді.

Бұндай қозғалыс қайта құруды жүзеге асырудың маңызды шарты ғана емес, оған дайындық құралы болып та табылады.

Елбасының жолдауында «Білім беру жүйесі реформасының орталық буыны осы заманғы білім беру үрдістерін, ақпараттық технологияларды жаппай енгізу, бұл кезеңде назарды жастардың біліктілігін арттыруына аудару қажет» дегеніндей, біз инновациялық оқытуды тәжірибемізге енгізіп, ойлау қабілеті дамыған, өз бетінше шешім қабылдай білетін білімді ұрпақты тәрбиелейміз. [2,8-б.].

Педагогикалық технология оқу үрдісімен, яғни оқытушы мен жастардың іс-әрекетімен, оның құрылысымен, құралдармен, әдістері және түрлерімен түбегейлі байланысқан. Жаңа технологияны меңгеру оқытушылардан асқан шеберлікті, арнайы дайындық пен ізденісті, сауаттыдықты қажет етеді. Инновациялық оқыту білімді тереңдетумен қатар студентті оқу әрекетіне жетелеп, олардың оқуға деген ынтасын оятады. Бұл жаңа технологиялар шығармашыл қабілеттің дамуына жағдай туғызады. Әр оқытушы қазіргі жаһандану саясатына сәйкес жаңа технологияны өз ыңғайына, пәніне лайықтап пайдалануға тиіс. [3, 63-б.].

Жаңа педагогикалық технологияны қолдана отырып, оқытуда төмендегідей басты ұстанымдарды ескеру қажет.

Жаңа педагогикалық технологияны пайдалану арқылы оқу материалдарын оқытуды бір жүйелікпен үздіксіз жүргізу.

Оқу-тәрбие үрдісінде оқытуда пәнаралық байланыстардың болуы.

Оқытуда туындаған экологиялық, экономикалық, әлеуметтік проблемаларды т.б анықтап, оны түсіндіруде өзара байланыстылығын ашу. [5, 3-б.].

Сонымен қорыта келе, мемлекеттік тіл мәселесі - өте маңызды, мемлекеттік мәні бар мәселе. Әрбір жеке адам, әрбір ұжым, әрбір ұжымның басшысы осы іске тікелей ықпал жасап, оның шешілу жолдарын жан-жақты іздесе, көп нәрсе тез арада өзгеріп шыға келер еді. Осы орайда мемлекеттік тілді дамыту, оның қолдану аясын одан әрі кеңейту және мәртебесін көтеру мәселесін барлық жерде кеңінен қолға алып, тікелей ұйымдастыру іс-шараларын жүргізу қажеттігін тұрақты күн тәртібіне қою керек. Мемлекеттік тілдің қоғамдық аясының кеңеюі бүгінгі күн талабына сай жоғарғы оқу орындарында кредиттік жүйемен оқытатын жаңа типтік бағдарламалар мен оқулықтар жасауды, білікті кадрларды

көбейтуді, оқытудың ең озық жүйелері мен технологияларын енгізуді талап етіп отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер

Қадашева Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: «Мұрагер» баспа үйі, 2005. -176 бет.

Самолкина Н.К. Организационно – обучающие игры в образовании. М. 1996
«Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы №5, 2016ж.

Селевко Г.К. «Современные образовательные технологии» -М., 2008ж.
Научно-методический журнал – «Творческая педагогика» - №3, 2014г.

Өтінім- сауалнамасы

1. Келмағанбетова Шолпан Сағынтайқызы.Билял Балкен Калымовна
2. Қарағанды қаласы
3. Қарағанды экономикалық университеті, аға оқытушы
4. Ф.ғ. магистрі
5. Білім беру жүйесіндегі жаңаша бағыттардың рөлі
6. Star8201@mail.ru 87003687368

К. филол. наук Медведев Е.Ю.

Международный университет информационных технологий, Казахстан

К ВОПРОСУ О ЦЕННОСТНОМ КОМПОНЕНТЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖА «СТУДЕНТ»

Автором статьи было проведено исследование, посвященное проблеме лингвокультурного типажа «студент».

Традиционно лингвокультурный типаж как разновидность культурно значимого концепта, в основе которого находится типизируемая личность, рассматривают с точки зрения понятийной, образной и ценностной составляющих (подробнее об этом см. [1–5]).

Настоящая статья отражает результаты изучения именно ценностных ориентиров лингвокультурного типажа «студент».

Ценностные установки человека выявлялись путем анализа его высказываний на различные темы.

Ценности – это общепринятые представления людей относительно целей и путей их достижения, которые предписывают им определенные социально-принятые способы поведения [6].

Эмпирическим материалом исследования послужили высказывания студентов, потому как свидетельства самого объекта исследования могут позволить получить наиболее достоверный результат.

Была разработана анкета, вопросы которой касаются самых разных сфер жизни студентов. Условно эти вопросы можно разделить на следующие тематические блоки: образование, мечты и жизненные цели, идеалы, семья, досуг, отношения с окружающими, самохарактеризация студентов, культурный уровень.

Респондентами опроса стали студенты гуманитарных специальностей ведущих вузов Казахстана и России – Казахского национального университета имени аль-Фараби и Российского университета дружбы народов.

Опрошенными – это люди из разных регионов, из разных семей, из разных социальных слоев. Это дает повод думать, что результат исследования

максимально достоверен. Кроме того, анкетирование проводилось анонимно, поэтому мы надеемся, что информация, полученная из ответов студентов, в наибольшей степени соответствует действительному положению дел.

Так, в ответах на вопрос о том, почему студент выбрал именно этот вуз, большинство опрошенных использовали слово *престиж*. По этим высказываниям мы не можем достоверно узнать, действительно ли данный вуз является престижным (потому что всегда есть противоположная точка зрения: для кого-то он престижный, а для кого-то нет). Но то, что это (престиж) важно для самого говорящего, очевидно. Далее по популярности следует ответ «потому что этот вуз национальный» (или государственный), и только после этого студенты обращают внимание на качество того образования, которое они собираются здесь получить.

Ситуация любопытная: для «студента» внешняя характеристика (престиж) оказывается гораздо важнее, чем содержание.

Стоит отметить, что студенчество – это важная и активная часть общества, которая наиболее точно соответствует веяниям времени и каким-то общественным переменам. Можно предположить, что подобная ценностная установка – во-первых, престиж, а уже потом качество – присуща не только студентам, но и обществу в целом, а студенты являются отражением этой тенденции, которой они стараются соответствовать.

Косвенным подтверждением этому служит и тот факт, что 68 % опрошенных студентов, если бы им сейчас предложили учиться в любом вузе, выбрали бы другое учебное заведение. Очевидно, студентов что-то не устраивает в том вузе, в котором они учатся. Следовательно, престиж университета не гарантирует соответствия ожиданиям студентов.

В ответах на вопрос о том, что им даст образование, у большинства студентов оказались знания, диплом, работа и оплата этой работы (с уточнением «высокая»).

При этом студентам не нравится сама система образования. Студенты не уверены, что получают в университете хорошее образование.

Отсюда мы можем сделать вывод, что в сознании молодых людей присутствует определенный стереотип: учеба в университете – это залог хорошей,

высокооплачиваемой работы в будущем. Однако, сами же студенты отмечают, что уровнем получаемых знаний они не довольны.

Здесь проявляется любопытная вещь: «знания» и «диплом» оказываются понятиями не тождественными.

Опираясь на высказывания студентов, мы выводим определенную формулу: диплом – не гарантия знаний, НО гарантия (или, по крайней мере, серьезное преимущество) получения хорошей работы. Иными словами, по мнению студентов, в современном обществе формальность в виде диплома важнее, чем реальные знания и способности человека.

Нужно отметить, что вопросы анкеты были открытыми, объем ответов не ограничивался. Мы рассчитывали получить ответы развернутые, хотя бы в 2-3 предложения. Но многие студенты предпочли ограничиться словосочетанием, а то и вовсе одним словом: «грант», «сам выбрал», «мой выбор». Это также можно интерпретировать как низкий уровень коммуникативной компетенции.

На вопрос о том, какими качествами обладает современный студент, были получены ответы: «Ничем»; «Они все разные». Создается впечатление, что студентам как будто лень формулировать свою мысль. Впрочем, студенты тем самым только подтверждают свою же характеристику «студента», согласно которой одним из главных его качеств является лень.

Любопытно, что, описывая «современного студента», молодые люди пишут через запятую (= располагают на одной плоскости) такие качества, как лидерство и лень: «Ленивый, обладает лидерскими качествами»; «Ленивый, но бодрый, активный (если попинать)». Получается парадоксальная ситуация: одно из качеств лидера – лень.

Очевидно, представление о лидерстве у современных студентов несколько искажено.

Любопытно, что студенты допускают возможность выражать широкую гамму чувств – от ненависти до любви – ненормативной лексикой, в чем сами признаются. Заметим, что, характеризуя «современного студента», опрошенные среди иных качеств указали «носитель культуры» и «образец для подражания».

В ответах многих студентов противоречия свободно совмещались. Например, на вопрос об использовании ненормативной лексики студент отвечает: «Только про себя». И тут же добавляет, что нецензурные слова сопровождают его

разговоры на различные темы. Или характеризуя «современного студента» как патриота, молодые люди среди жизненных целей указывают жизнь за границей. Учащийся филологического факультета говорит, что хочет работать дизайнером. При этом отвечает, что его цели соотносятся с образованием.

Противоречия в высказываниях студентов проявлялись не только в ответах на разные вопросы, но и в пределах ответа на один вопрос. Из автопортрета студентов видно, что практически у всех два человека (часто противоположных) совмещаются в одном: *целомудренная, порядочная и истеричная; объективный, неопределенный; социопат, гуманист, веган, пацифист, меланхолик; целеустремленная, но ленивая иногда; сонливая, не очень веселая, циничная, добрая; отзывчивая, щедрая, добрая, агрессивная, эмоциональная.*

Большинство определений имеют абстрактное значение. Встречались примеры, когда студент описывал себя словами, относящимися к разным частям речи: *«Девочка, помогать, покупать, весело».*

Речь студентов часто фрагментарна, напоминает поток сознания. Отдельные фразы опрошенных построены с разрушением ожидаемой грамматической структуры. Например, на вопрос о том, что им даст образование, мы получили ответ: «Знания, именно филфак правильная речь» (орфография и пунктуация сохранены).

Также студенты допускают орфографические ошибки (любимая книга «Опас~~т~~ные связи»). При этом многие из них в будущем хотят быть учителями словесности как в русскоговорящей, так и в иностранной аудитории.

Заметим, что многие студенты даже на филологическом факультете признаются, что мало читают, и затрудняются назвать любимую книгу. А на вопрос о последней прочитанной книге отвечают: «Творчество Чехова».

Оказалось, что студенты зачастую затрудняются точно подобрать слово в ответе. Например, на вопрос о том, почему именно этот вуз был выбран для поступления, ответили: «Обучение многонациональное» (хотя обучение многонациональным быть не может), или «многонациональный университет» (хотя и в Казахстане, и в России практически все университеты многонациональны, и точнее было бы ответить, что здесь учатся студенты из разных стран). А в своих целях указали: «Отплатить родителям за все, что они сделали для меня». Правда, в этой фразе, подразумевающей положительный

смысл, употреблено слово, которое имеет негативную коннотацию (например, отплатить неблагодарностью за добро).

Ответы студентов в большинстве односложные, номинативные, представленные не предложением, а словосочетанием, что вполне можно интерпретировать как снижение их речевой культуры.

Интересно, что большинство студентов надеются, что займут в жизни позицию лидера (т.е. человека, берущего на себя ответственность за других, стоящего как бы над остальными). Но при этом в ответах часто встречаются отсылки к массовому мнению: «Как и все, я...», «Все об этом мечтают». Кроме того, большинство студентов указали, что специальность, которую они сейчас получают, выбрали под влиянием мнения родителей. Очевидно, что на данный момент студенты не соответствуют званию лидера.

Подводя итог, можно сказать следующее: речь и речевая культура ещё не осознаются студентами как средство самопрезентации (об этом свидетельствуют многочисленные ошибки, использование жаргонизмов, алогичность высказываемых мыслей и др.); их мировоззрение еще не сформировалось окончательно и отличается фрагментарностью; систему взглядов и поступков «современного студента» во многом определяют стереотипы и ценности, сформированные в обществе.

Литература:

1. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке // Языковая личность: культурные концепты: Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 1996. С. 3–16.
2. Карасик В.И. Лингвокультурные концепты: Подходы к изучению // Социолингвистика вчера и сегодня: Сб. обзоров / Отв. ред. Трошина Н.Н. М., 2004. С. 132–163.
3. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. М.:Academia, 1997. С. 280–287.
4. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. 824с.

5. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж, 2001. С. 58–65.

6. Лапин Н.И. Модернизация базовых ценностей россиян // Социологические исследования, 1996, № 5. С. 3–23.

ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ

Саржанова А.Н.

СКГУ им. М. Козыбаева, г. Петропавловск, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Выразительностью речи называют такое ее качество, в котором выраженное суждение связано с отношением к нему говорящего. Выразительность речи основывается на осознанной передаче мысли.

Среди ученых занимающихся проблематикой выразительности речи можно выделить Н.Д. Арутюнову, Л.А. Введенскую, О.Я. Гойхмана, Л.А. Горбушину, Л.А. Киселеву, Е.С. Кубрякову, Д.И. Розенталя, Г.Я. Солганика, И.А. Стернина, В.Н. Телию и многих других.

В связи с воспитанием звуковой культуры речи следует говорить о фонетико-интонационном аспекте выразительности. Т. Попова пишет: «Интонация – это единство взаимосвязанных составляющих: мелодики, темпа речи, тембра произношения. Интонация образует так называемую просодическую систему языка». Под интонацией понимается целый комплекс компонентов (просодика): ударение, мелодика, темп, ритм, сила, тембр. Речь человека богатая различными интонационными характеристиками считается выразительной.

Интонационно-звуковая выразительность важна для связной речи. От того, как ребенок владеет произношением звуков и какие просодические единицы использует, будет зависеть стиль его связной речи.

Одним из основных и целенаправленных форм развития выразительности речи дошкольников являются занятия по «Драме», а также подготовка и инсценирование во внеучебное время.

В методической литературе понятия «драматизация» и «инсценирование» не являются синонимичными. В разных источниках используются следующие определения «Драматизация – это постановка любого произведения на сцене» или «Драматизация – постановка на сцене пьесы, предназначенной для театра, в отличие от ее чтения» или «Драматизация – перевод текста эпического

произведения в драматическую форму». Инсценирование встречается в следующих формулировках «Инсценирование – перенос на сцену произведения, не написанного специально для сцены» или «Инсценирование – постановка на сцене произведения либо написанного в драматическом жанре, либо переведенного в драматический жанр из эпического или лирического».

До осуществления инсценирования или драматизации в дошкольной организации ведется большая подготовительная работа.

До первичного чтения литературного произведения и после необходимо организовать рассматривание иллюстраций к данному произведению: отметить характерные для них особенности (окраску, если это животное; одежду и т.д.), обратить внимание на позу. Рассматривание иллюстраций является одним из средств формирования у детей более точных представлений о литературных героях. Их настроение, характер, взаимоотношения отражаются в позе, мимике, движениях. Это поможет детям в драматизации воспроизвести образы героев и наиболее выразительно произнести речь.

Способность представить себе героев произведения, события, в которых они участвуют, и обстановку действия, а также понять их чувства, характеры, взаимоотношения способствуют развитию эстетического чувства дошкольников, их воображению, а реализация в театрализованной постановке дает возможность детям развивать выразительность речи.

Начинать необходимо с элементов инсценирования: например, выразительно проговорить реплику героя, сделать жест, который делает персонаж, или показать его мимику, - все это помогает ребенку через физические ощущения понять эмоциональное состояние героя или мечтающего, счастливого или удивленного героя.

Использование мимики и жестов при сопровождении речи, дополняют и усиливают её. Через выражение лица, глаз ребенок передает свои переживания, свое отношение к событиям, героям и обстоятельствам. Умелый отбор определенных жестов помогает дошкольникам донести до зрителей характер и мотивы поведения персонажей.

Для драматизации на занятиях в дошкольных учреждениях берется законченный фрагмент произведения (или целое произведение небольшого объема – сказка,

рассказ или сюжетное стихотворение), в котором присутствуют диалог и авторские комментарии (кто говорит, с какими эмоциями).

Необходимость проведения дыхательной и речевой гимнастики объясняется тем, что для многих детей характерна общая зажатость мышц, в том числе и речевого аппарата, невыразительность и монотонность речи, «проглатывание» начала и конца слов. Работая над общим раскрепощением ребенка, воспитатель должен заботиться о развитии речевого дыхания, освобождении мышц речевого аппарата, которые формируют четкую дикцию.

Правильное дыхание в процессе речи заключается не только в экономном расходовании воздуха, но и в своевременном и незаметном пополнении его запаса в легких. Необходимо обращать внимание детей на неподвижность плеч при произношении реплик героев. При неправильном грудном дыхании используется лишь часть мышц грудной клетки, причем наиболее слабая. Такое дыхание утомляет грудную клетку частыми вдохами, воздух расходуется нерационально. Для выработки правильного произвольного дыхания требуются специальные упражнения. Работая над голосом дошкольников, необходимо обращать внимание на силу голоса, так как смена силы голоса используется как одно из выразительных средств.

Таким образом, совершенствование звуковой стороны речи: четкости произношения, звучности и подвижности голоса, умения пользоваться темпом и ритмом речи, правильного дыхания является необходимым этапом подготовки к выразительной речи.

К.п.н. Філіпенко І.І.

Запорізький державний медичний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧА ФІЗИКИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН У МЕДИЧНОМУ ВУЗІ

Навчальний предмет «Фізика», базується на фізиці як науці про найбільш загальні закони природи. Фізика є системоутворюючою наукою для вивчення фізичної географії, біології, хімії, астрономії і вносить істотний внесок в систему знань про навколишній світ. Як загальноосвітній предмет, фізика додає свій внесок у вирішення завдань навчання, виховання і розвитку учнів - майбутніх студентів, підготовки їх до життя і до навчання у медичному вузі.

Предметна компетентність є однією з основних складових професійної компетентності викладача фізики і відображає наявність необхідних професійних знань і умінь.

Професійна компетентність викладача з фізики включає	
1) володіння методами наукового пізнання світу, проведення спостережень і дослідів, здійснення вимірів, обробка і пояснення результатів експериментальних робіт;	2) володіння основними поняттями та законами фізики, розуміння фізичного змісту понять і величин, знання про фізичні явища, закони і теорії.

В даний час в Україні введені нові освітні стандарти для вищої школи. В них відображаються сучасні вимоги підвищеної професійної мобільності та безперервної освіти особистості, пов'язані з процесами глобалізації, інформатизації, прискорення впровадження нових наукових відкриттів, швидкого оновлення знань. У змісті стандартів закладений компетентнісний підхід до освітнього процесу.

При визначенні сутності поняття методичної компетентності будемо спиратися на дослідження І.В. Сорокіної, яка, узагальнюючи точки зору різних авторів, пропонує розуміти під методичною компетентністю викладача «оптимальне поєднання знань, умінь, здібностей і досвіду діяльності викладача, що забезпечує ефективне і якісне рішення методичних завдань в умовах широкого кола педагогічних ситуацій в контексті навчального предмета». На основі аналізу педагогічної літератури можна виділити три області методичної компетентності викладача фізики, які розкриваються через конкретні знання і вміння.

Планування освітнього процесу з фізики відповідно до навчальної програми, індивідуальних і вікових особливостей студентів. Педагог знає призначення і структуру навчальних програм (навчальної програми з предмета, програм факультативів, гуртків), знає вимоги освітніх стандартів і навчальної програми до результатів навчальної діяльності на заняттях. Знає психолого-педагогічні, інформаційно-методичні умови реалізації навчальних програм. Вміє на підставі навчальної програми проектувати сценарії навчальних занять з фізики.

2. Застосування сучасних педагогічних технологій, методик і методів навчання і оцінювання навчальних досягнень студентів. Педагог знає і вміє застосовувати ефективні педагогічні технології, методики, методи навчання для досягнення запланованих результатів освоєння навчальної програми, здійснює контрольню-оцінювальну діяльність.

3. Використання в освітньому процесі фізичного експерименту і організація рішення фізичних завдань. Компетентність викладача фізики в галузі використання навчального фізичного експерименту може бути представлена цілісною сукупністю наступних знань і умінь:

- знання основних положень, включених в документи з охорони праці;
- знання правил техніки безпеки;
- вміння раціонально організувати навчальний процес, дотримуючись цих правил при виконанні навчального фізичного експерименту;
- знання обладнання та вміння користуватися ним, вміння впроваджувати нове обладнання в процес навчання фізики, створювати нові експериментальні установки з врахуванням необхідності заміни приладів, використовувати можливості саморобних приладів;

- вміння проводити демонстраційний експеримент, розкривати його зв'язок з теоретичним матеріалом; здатність проектувати і конструювати демонстраційні установки;

- здатність зробити вибір виду та методу проведення навчального фізичного експерименту в залежності від поставлених дидактичних завдань.

Основними завданнями методичної діяльності в 2019/2020 навчальному році є: актуалізація і поглиблення предметних знань викладачів, вдосконалення методики викладання навчальних предметів, оволодіння здоров'язберігаючими освітніми технологіями; включення викладачів у діяльність з освоєння способів реалізації компетентнісного підходу в викладанні навчальних предметів. А також існування виховного потенціалу навчальних і факультативних занять; інформування педагогічних працівників про нормативно-правове, науково-методичне забезпечення навчального процесу з навчальних предметів, володіння новинками педагогічної літератури.

к. фарм. н. Ємець Т. І., Вальчук Т. С.
Запорізький державний медичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ ДОВУЗІВСЬКОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Навчання іноземних студентів у різних країнах завжди було одним із головних завдань держави у галузі освіти. Це пов'язано з різними факторами, головним з яких завжди була зовнішня політика.

Одним із пріоритетних напрямків зміцнення та розвитку міжнародних відносин у галузі освіти є вдосконалення системи підготовки та перепідготовки фахівців за кордоном. У вищій школі ця система організації навчання була покликана виконувати кілька завдань з підготовки студентів: формування комунікативних компетенцій іноземних студентів у соціокультурній та педагогічно-професійній сфері спілкування; формування загальної професійної компетентності у зв'язку з майбутньою професійною діяльністю; організація адаптації іноземних студентів до немісцевого середовища.

Питання становлення та розвитку системи підготовки фахівців за кордоном є предметом дослідження багатьох вітчизняних вчених. Аналіз таких досліджень показує, що дослідники приділяють основну увагу методикам викладання іноземних мов, особливо української як іноземної [1]. Проте вивчення та пошук нових методик викладання, спрямованих на покращення сприйняття іноземними студентами навчального матеріалу з біології на довузівському етапі навчання та пізніше під час професійної підготовки в університеті також є пріоритетним, зокрема для медичних університетів.

Освіта фахівців із-за кордону з високим рівнем практичної та професійної компетентності є одним із важливих факторів подальшого розвитку навчального закладу до інтеграції у міжнародну освітню сферу. Важливо застосувати комплексний підхід до організації навчально-виховного процесу з відповідним програмним та апаратним забезпеченням, що в першу чергу дозволяє мінімізувати вплив суб'єктивних факторів, досягти об'єктивності в оцінюванні знань і вмінь.

Створення об'єктивної та незалежної системи оцінювання знань студентів в університеті також є важливим, оскільки послідовне використання опублікованих критеріїв, правил та процедур є одним із семи європейських стандартів та керівних принципів забезпечення певного рівня знань, які були розроблені Європейською асоціацією якості вищої освіти. Відповідно до цих стандартів та вказівок вважається, що: оцінки студентів включатимуть чіткі критерії оцінювання; судження про знання студента не ґрунтуються лише на думці одного екзаменатора [2].

Для забезпечення можливості ефективного управління навчальним процесом за допомогою зворотного зв'язку необхідно використовувати об'єктивну систему оцінювання якості підготовки іноземних студентів [3].

Навчання студентів із-за кордону на підготовчому факультеті, є одним із головних елементів системи професійної підготовки іноземців в університетах нашої країни.

Так, на етапі «адаптації» студентів, в той час коли рівень мовної підготовки є початковим, перед нами, викладачами біології, стоїть задача правильно підібрати не тільки матеріал для навчання, сформулювати короткі, зрозумілі речення (не порушуючи біологізму процесів), проілюструвати матеріал, а й провести неупереджене оцінювання. Наприклад, під час вивчення будови і функцій клітин, а також процесів метаболізму, які відбуваються у клітинах, для закріплення вивченого матеріалу студентам-іноземцям пропонується завдання для самоконтролю, за допомогою якого вони зможуть перевірити себе, звернути увагу на головні моменти, а також повторити структуру речення і правильність написання звичайних слів, біологічних термінів та назв. Студентам необхідно записати пропущені у реченнях слова для логічного завершення думки.

Зразок:

- 1). Клітини прокаріот не мають ядра та мембранних органоїдів.
- 2). Нуклеоїд – це кільцева молекула ДНК.
- 3). Функція мітохондрій – синтез АТФ [4].

Для вихідного контролю знань ми вдало використовуємо метод «так чи ні». Студентам з тексту підручника наводиться ряд стверджувальних речень з правильними чи неправильними фактами. Якщо студент вважає речення

правильним, він ставить «+» і, відповідно, якщо ні, то «-». Такі завдання не викликають у студентів особливих труднощів тому, що вони не мають складних граматичних конструкцій, чи зворотів. Таким чином недостатній рівень знання мови компенсується і ми маємо достатньо об'єктивну оцінку з біології.

У подальшому навчанні, коли студенти набувають мовного досвіду, ми ускладнюємо методи оцінювання. Для цього використовуємо тестові завдання, які складаються з одного простого речення та мають одну правильну відповідь.

Зразок:

1. Який зв'язок у первинній структурі білка?

A.Водневий

B.Дисульфідний

C.Іонний

D.Пептидний

2. Назвіть органогенні елементи:

A.Натрій, Хлор, Калій, Магній

B.Кальцій, Фосфор, Сульфур, Ферум

C.Гідроген, Оксиген, Нітроген, Карбон

D.Цинк, Купрум, Іод, Флуор [4]

Для того, щоб фінальні результати з вивчення предмету були задовільними і об'єктивними, окрім правильним методам оцінювання слід також багато уваги приділяти методикам викладання самого матеріалу. Тільки комплексний підхід дасть очікувані позитивні результати.

Комплексне застосування новітніх інформаційних та педагогічних технологій дозволяє суттєво підвищити рівень підготовки фахівців із числа іноземних громадян. Покращення успішності іноземних студентів у процесі навчання свідчить про ефективність навчальних методик та технологій, а також про появу з часом об'єктивної мотивації до здобуття ґрунтовних знань та вмінь. Наявність незалежної об'єктивної системи оцінювання якості підготовки на всіх етапах забезпечує можливість ефективного управління навчальним процесом.

Література

1. Овчаренко О.В. До питання координації викладання біології на підготовчому відділенні та медичної біології на I курсі ВНМЗ – Витоки педагогічної майстерності. Випуск 16 – 2015.
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К. : Ленвіт, 2006. – 35с.
3. Марценюк В.П. Інформаційна система управління якістю підготовки фахівців у вищій медичній освіті / В.П. Марценюк, П.Р. Сельський. –Тернопіль: ТДМУ. – 2015. –312 с.
4. Біологія : підруч. для слухачів – іноземних громадян довузівського етапу підготовки / Т.І. Ємець, О.Б. Приходько, Г.Ю. Малєєва. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2019. - 161 с.

Сабанбаев Н.И., Абильдина С.К.

Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

ФОРМИРОВАНИЕ У БАКАЛАВРОВ ПЕДАГОГИКИ (НАПРАВЛЕНИЕ ПОДГОТОВКИ - НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ) ГОТОВНОСТИ К ВОСПИТАНИЮ ПАТРИОТИЗМА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В современном Казахстане одним из приоритетных направлений, отраженных в программе развития Казахстана, лидер нации Н.А. Назарбаев считает пропаганду трудового образа жизни[1].

К воспитанию духовно-нравственных ценностей учащихся, в связи с многонациональностью состава обучающихся в школах актуальным является формирование готовности бакалавров педагогики (направление подготовки — начальное образование) к воспитанию патриотизма у младших школьников.

В процессе подготовки бакалавров к профессиональной деятельности необходимо искать наиболее оптимальные пути решения указанной проблемы (диагностика, планирование работы, использование эффективных методов и приемов воспитания и обучения и др.)

Категорию «готовность» мы рассматриваем как конечный продукт профессиональной подготовки педагогической деятельности; как состояние и качество профессионала и как условие его включения в педагогическую деятельность.

По определению А. Н. Леонтьева, «деятельность — это не реакция и не совокупность реакций, а система, имеющая строение, свои внутренние переходы и превращения, свое развитие» [2]. В структуре человеческой деятельности А. Н. Леонтьев выделяет следующие составляющие: потребность, мотив, цель, условие достижения цели, действие, операции.

Как отмечал В. В. Давыдов, «каждый вид деятельности имеет вполне определенное содержание своих потребностей, мотивов, задач и действий» [3]. Так, в профессиональной деятельности учителя начальных классов мотивом включения в педагогическую деятельность может быть потребность в достижении успеха, самореализации и профессиональном саморазвитии. В процессе педагогической деятельности возникает необходимость решения задач

по определению целей образования, воспитания и развития обучающихся, планированию работы, оценки эффективности технологий, методов и приемов, поиску средств активизации познавательной и самостоятельной деятельности обучающихся, разработки и внедрению в свою профессиональную деятельность новых технологий и т. д. Решение поставленных задач требует выполнения соответствующих операций.

Такой подход к педагогической деятельности будущего учителя начальных классов позволяет выделить следующие компоненты готовности: когнитивный, мотивационный, ориентировочный, технологический.

Когнитивный компонент готовности — это совокупность знаний и понятий, которые необходимы педагогу, чтобы ставить и решать педагогические задачи в своей профессиональной деятельности.

Мотивационный компонент готовности — это направленность будущего учителя на развитие своих профессиональных способностей и на достижение более высоких результатов.

Ориентировочный компонент готовности — это совокупность умений (ставить задачи, планировать, выбирать адекватные методы, оценивать качество), обеспечивающих выявление потребности в знаниях.

Технологический компонент готовности — это совокупность умений выполнять действия, необходимые для решения педагогических задач.

Названные компоненты готовности к педагогической деятельности могут служить основой формирования у бакалавров готовности к воспитанию патриотизма младших школьников.

Современная школа является наиболее устойчивым институтом социализации личности, в котором учащиеся приобретают необходимую для полноценной гражданской жизни систему знаний, способов деятельности, ценностных ориентаций, образцов поведения.

Рассмотрение подготовки студентов к патриотическому воспитанию учащихся как сложной системы основано на принципе дискретности, обеспечивающей возможность сложного, внутренне дифференцированного строения явлений. Кроме того, дискретность составляет необходимое условие для того, чтобы каждый элемент данной структуры выполнял определенную функцию в составе целого. Выделение элементов, составляющих систему подготовки будущих

учителей к гражданско-патриотическому воспитанию учащихся и выявление их функций, становится возможным на основе принципа дискретности.

Анализ подготовки будущих учителей к патриотическому воспитанию учащихся показывает, что его осуществление предполагает использование возможностей учебной и внеучебной деятельности, семьи и различных общественных институтов, что требует от учителя умений исследовать целостный педагогический процесс во всех взаимосвязях, решать задачи патриотического воспитания как составной его части на основе использования различных видов деятельности воспитанников, учёта влияния различных факторов, постоянного повышения уровня самообразования, объединения усилий всех участников воспитательного процесса.

Литература:

1. Программа «Рухани жаңғыру». Н. А. Назарбаев. Статья «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания».
2. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Просвещение, 2004.-134с.
3. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. — М.: Просвещение, 1996.-214с.

Методически основи на учебния процес

студент группы НВП-17 Троцкий А.Н

ст. преподаватель Горохов А.С.

СКГУ им. М. Козыбаева

преподаватель Зазулина Н.С.

Петропавловский строительно-экономический колледж

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОБЛЕМЫ САМООБРАЗОВАНИЯ И САМОВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Постановку проблемы самовоспитания и самообразования в школе диктует социальный заказ, поставленный сегодня перед современной школой нашим обществом, - дать учащимся не только сумму знаний, но и сформировать у них умения самостоятельно пополнять знания, ориентироваться в стремительном потоке научной и политической информации. Это означает, что школа даже в условиях всеобщего обязательного среднего образования перестает быть завершающим этапом самообразования. Она становится основой, стартом для непрерывного и постоянного самообразования человека современного общества, продолжающегося и после окончания школы, а затем и среднего или высшего учебного заведения.

Основная задача современной школы – формирование активной личности, способной успешно ориентироваться и обустроиваться в современном обществе. Многие ученые и политические деятели Казахстана считают, что существует необходимость в новом подходе к обучению, реформированию образования. Так, в Послании Елбасы Н.А. Назарбаева «Стратегии «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства сказано: «В ходе модернизации системы образования нам важно, внедрять в процесс обучения современные методики и технологии» [1, с. 3].

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» отмечено, что общеобразовательное учреждение должно осуществлять обучение и воспитание в интересах личности, общества и государства, создавать благоприятные условия для разностороннего развития личности, в том числе возможности

удовлетворения потребности обучающегося в самообразовании и самовоспитании [2].

В Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы одной из приоритетных целей, поставленных на уровне среднего общего образования, является переход на 12-летнюю модель обучения с обновлением содержания, в соответствии с которым государственные общеобязательные стандарты образования должны быть ориентированы на результаты, обеспечивающие саморазвитие личности [3].

По мнению казахстанских учёных и педагогов (Б.А. Абдульманова, А.К. Нурмуханова), за последнее время в мире в целом и в Казахстане в частности изменились приоритеты образования. Если прежде ценились знания сами по себе, то теперь на первое место вышли умения приобретать и эффективно использовать знания. Причиной этого стал тот факт, что знания быстро устаревают или оказываются недостаточными, что приводит к необходимости овладеть способами их обновления и пополнения [4], [5].

Таким образом, одна из главных задач школы состоит в том, чтобы привить учащимся умения, позволяющие им активно включаться в творческую, исследовательскую деятельность, содействовать формированию и развитию навыков и умений у учащихся в самостоятельном поиске знаний.

Опора на положительное стимулирование (педагогика успеха), отрицание внешнего принуждения, партнерские отношения сотрудничества создают условия для удовлетворения потребностей самосовершенствования, ориентируют ученика на воспитание в себе положительных творческих доминант поведения.

У.К. Алимкулова считает, что организация учебного процесса в современной школе должна быть основана на:

- перенесении акцента с преподавания на учение;
- превращении педагогического руководства самовоспитанием и самообразованием личности в приоритет организации учебно-воспитательного процесса [6].

Известны ряд диссертаций по проблеме самовоспитания следующих авторов: З.А. Абдрахманова, В.С. Быков, В.А. Егорова, В.И. ИONOва, А.Б. Кокин, В.А.

Лыкова, Ю.Н. Окунев, А.П. Пакин, М.И. Тарасенко, М.К. Тухватуллин, Д.П. Мучкин.

Но, следует отметить, что несмотря на то, что программы предметов требуют ориентации на развитие личности учащихся, специальных трудов в области самообразования и самовоспитания личности на различных уроках не достаточно. Следовательно основное противоречие заключается в том, что с одной стороны, необходимо обеспечить готовность выпускников школ к дальнейшему совершенствованию на основе самообразования и самовоспитания на протяжении жизни и, с другой стороны, этому процессу препятствует состояние современной школы, консерватизм в образовательном процессе и неразработанность данной проблемы.

Список литературы

1 Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050» - новый политический курс состоявшегося государства»//BNews.kz «www.bnews.kz».

2 Закон об образовании Республики Казахстан (с дополнениями и изменениями от 24 октября 2011 года)//Казахстанская правда. – 2011. – 15 ноября.

3 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы//Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988

4 Абдульманова Б.А. Развитие и саморазвитие школьников//Северо-Казахстанский ИПК и ППК <http://www.petroavl.kz>.

5 Нурмуханова А.К. Самообразование и самовоспитание школьников// Средняя школа Казахстана. – 2011. - № 2. – С. 29-32.

6 Алимкулова У.К. Психолого-педагогические условия формирования мотивации школьников к самообразованию: магистерская диссертация на соискание акад. степени магистра педагогики. - Шымкент : ЮКГУ им. М. Ауезова, 2005. - 71 с.

Стратегически насоки на реформата в системата на образованието

Еңбекова Р.Ж., Алшынбекова Г.К.

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

КӨРУ КЕМШІЛІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУ БАҒЫТЫНДАҒЫ СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ ӘДІСІМЕН ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

«Білекті бірді жығар, білімді мыңды жығар»

Көру кемістігін қалпына келтіру және түзету жүйесі тұлғаның сенсорлық, зияткерлік салаларын қалыптастыруға ықпал етеді. Жұмыста балалардың көру кемістігіне байланысты ерекшеліктерін ескере отырып, олардың мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сүйену қажет.

Көру ақауының пайда болу уақыты баланың психологиялық және физикалық дамуында мәні зор. ықпал ерте пайда болған сайын, екіншілік ауытқулар, психифизикалық ерекшеліктер және психофизикалық өзіндік даму байқалады. болып туылғандардың психикалық дамуы көретін балалар сияқты заңдылықтары бар, бірақ заттық бағытталудың болмауы қозғалыс саласында әлеуметтік тәжірибе мазмұнында байқалады. ларда өзіндік бағытталу, көретін адамдағы сияқты дыбысқа елегізу түрінде білінеді, бірақ бұл олар үшін бағыт жасаудың негізгі факторы болып табылады.

Көру қабілеттілігінен айрылу эмоционалды ерікті саланың, мінездің, сезу тәжірибесін қалыптастырады. Көрмейтін адамдардың ойында, білім алуында, мамандандырылған қызметті игеруде қиыншылықтар туады. Көру қабілеттілігі бұзылған ересек адамдарда тұрмыстық қиыншылықтар пайда болады, бұл негативті реакциялар мен қобалжу, уайымды тудырады. Кейбір жағдайларда лардың өзіндік мінездері мен іс-әрекеттері оларда жағымсыз мінез белгілерінің дамуында әсер етеді. Мысалы: сенімсіздік, тұйықтық, қарым-қатынастан бас тарту; ал кейбір жағдайларда – ашуланшақтық мінезбен сипатталуы мүмкін. болып туылғандардың жоғарғы таным процестерінің дамуы қалыпты түрде өтеді. Сезім және интеллектуалды қызметтерінің өзара байланысының бұзылуы ойлау қызметінің біртектілігі жағдайында болады.

Соқыр балада пәндік қызметті талдау кезінде қабылдау деңгейін анықтауға болады:

- сенсомоторлы эталондарды пайдалана отырып, заттың жекелеген қасиеттерін бөліп алу және саралау;
- екі-үш белгіні біріктіру элементтерінің пайда болуы және олардың таныс заттармен арақатынасы;
- белгілерді қорытудың басталуы және пәндік предэталондарды пайдалану.

Егер бала жарық пен дыбысты тітіркендірсе немесе алаңдатса, ол оның көргенін немесе естігенін түсіне алмайды, тактильді және қимыл-қозғалыс ынталандыруын талдай алмайды, бұл оның оқуы мен мінез-құлқына одан әрі нашар әсер етеді. Қазір бұл «оғаш», бірінші «зұлым» болып табылады, бірақ олай емес.

Әр сабақтарда сондықтанда ерте жастан бастап балалардың сенсорлық дамуына үлкен көңіл бөлу қажет, себебі бұл баланың интеллектуалдық және әлеуметтік дамуы үшін маңызды және алғашқы қадам болып табылады.

Егер:

- бала оң - сол, жоғарғы-төменгінің шатастырса;
- 5 жастан асқан бала тапсырманы орындай отырып, қолын өзгертсе;
- екі қол және дененің екі жағы да жұмылдырылған тапсырмаларды нашар орындаса;
- орындықта тіке отыра алмайды, айналып отыра берсе;
- қолды созудың немесе мойынды бұрудың орнына барлық денені бұрады;
- қозғалатын затқа көзқарас ұстай алмайды;
- үнемі қозғалғысы келеді, ұйықтай алмайды;
- спорттық ойындарда жиі құлайды немесе ыңғайсыз қимылдар жасаса;
- қиымлдары ыңғайсыз, кейде орынсыз қылықтар жасаса;
- қатты дыбыстардан құлағын жабады;
- қолыңыз ұсынған сәтте бас тартады;
- балалармен ойнауды ұнатпайды, өзі жалғыз көп болуға тырысады;
- жақсы дамиды, бірақ оқуға және жазуға үйретуде күрделі қиындықтарға тап болады;

Ата-аналарға нейрпсихологтың, сенсорлық интеграция жөніндегі маманның міндетті кеңесі және толық нейрпсихологиялық тексеру қажет.

Сенсорлық интеграция - бұл барлық сезімнің рецепторларынан жүйке жүйесі туралы ақпарат алатын процесс. Балаларға арналған сенсорлық интеграция миға қоршаған ортаға және адамның сенсорлық жүйелеріне әсер ететін сыртқы сигналдарға қажетті білім беруіне көмектеседі, сенсорлық терапияда қолданылатын ойындар балаға жаңа сенсорлық сезімдерді береді, теңдестіру жүреді және орталық жүйке жүйесінің сенсорлық ынталылығын тиімді емдеу дамиды.

Әдісінің артықшылықтары:

Терапиядағы тәсілдің тұтастығы (барлық сенсорлық жүйелер қатысады);

ата-аналар мен бала арасындағы тиімді байланыс орнату;

бала нысандармен әрекеттер мен манипуляцияларда тәуелсіз болады;

ауыр когнитивті және нейрофизиологиялық бұзылулары бар балаларға жарамды; көру кемшілігі бар балалардың емдеу мүмкін, сенсорлық жүйелердің жетілуіне көмектеседі.

Тәжірибе көрсеткендей, ерте жастан басталған сенсорлық интеграция бойынша жұмыс нашар көретін балаға болашақта психофизикалық дамудың көптеген мәселелерінен құтылуға көмектеседі.

Сенсорлық интеграция сабақтарында орталықтың мамандары гамактар, кокон, әткеншек, түрлі толтырғыштары бар бассейндер, аспалы бөренелер, теңгергіштер, интерактивті құмсалғыш және интерактивті еден және т.б. сияқты арнайы жабдықтар мен материалдарды пайдаланады.

Бұл нашар көретін балаға көру функцияларын депривациялауды ескере отырып, алынған сенсорлық интеграцияны дұрыс түсіндіруге мүмкіндік береді.

Сенсорлық интеграция бойынша сабақтармен қата біз мынадай әдістерді пайдалануға болады:

Spps-терапия;

Бломберг-ырғақты қимылдармен емдеу;

Нейродинамикалық түзету;

Мишық ынталандыру;

Нейрпсихологиялық түзету.

Сонымен, сабақта дұрыс ұйымдастырылған және қауіпсіз орта балаға қалыпты өмірде сатып алу қиынға түсетін баға жетпес тәжірибе алуға көмектеседі. Түрлі «сенсорлық жағдайларды» модельдеуді қабылдау балаға себеп-салдарлық байланыстарды құруға көмектеседі, жеке сенсорлық тәжірибені байытады, мінез-құлық және коммуникация дағдыларын қалыптастыруға оң әсер етеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Батуев А.С. Высшая нервная деятельность. М., 1991. 356б.
2. Бетелова Т.Г., Фарбер ДА. Роль лобных областей коры в произвольном анализе зрительных стимулов // Физиология человека. 2002. - Т. 28. - № 5. - Б. 5-14.
3. Кирой В.Н., Белова Е.И. Механизмы формирования и роль осцилляторной активности нейронных популяций в системной деятельности мозга // Журнал высшей нервной деятельности. 2000. - Т.50. - №2. - Б. 179-191.

Съвременните методи на преподаване

Altynbekova D.A.

M.Kh.Dulaty Taraz State University, Taraz, Kazakhstan

USING GAMES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The game is unique phenomenon of human culture, its source and vertex. Man does not demonstrate any of the activities such altruism, stripping their psycho-physiological and intellectual resources, as in the game. That is why it has been adopted by people in vocational training, and that's why the game is expanding its principles invading early unpredictable sphere of human life.

Game activities in the learning process performs the following functions:

1) Educational function. It is the development of memory, attention, perception of information, development of skills and also contributes to the development of proficiency in a foreign language. 2) The educational (upbringing) function consists in education of such quality as the attentive, humane relation to the partner in playing the game, also develops a sense of mutual help and mutual support. Students are introduced a phrase-cliche speech etiquette for improvisation of verbal abuse to each other in a foreign language that helps education of such quality, as politeness. 3) Entertaining function consists in creation of favorable atmosphere at the lesson, transformation of a lesson into an interesting and unusual event, a fascinating adventure, and sometimes in the fairy world. 4) The communicative function consists in creation of atmosphere of foreign language communication, in uniting the team of students, establishing new emotional and communicative relations based on interaction in a foreign language. 5) Relaxation function is stress relieving caused by the load on the nervous system at intensive training to a foreign language. 6) Psychological function consists in formation of preparation skills of one's physiological condition for more effective activity and also adjustment of the psyche to assimilate large amounts of information. 7) Developing function is directed on harmonious development of personal qualities to enhance the reserve capabilities of the person.

For a child the game is an interesting, exciting interaction with the teacher and coevals, in which the statements of a particular type are dictated by the internal needs

of the game.[BR]Of course, we must not forget that the game in a foreign language lessons is not just collective fun, but the main way of achieving certain objectives of education at the stage, it means — from the smallest speech skills up to the ability to pursue an independent conversation.

Requirements for the game as a way of achieving the objectives of the training: 1) it is necessary to know exactly what kind of skill, the ability is being trained in this game, what the child was not able to do before the game and what he learned in the course of the game. If the child repeats the songs and poems, plays memorized dialogues in the game, he would not get new skills and abilities during the game. If he learned to change the words, find the right words, build his own phrase or text, or just a phrase, then the child gets new skills; 2) The game should put the child to mental effort, even if tiny. It is not so necessary giving children the rules of the game in chaste wording, you can use any other schemes or pictures.

There are six main objectives of using games in foreign language teaching:

1. Formation of certain skills;
2. Development of certain speech skills;
3. Teaching to be able to communicate;
4. Development of necessary abilities and mental functions;
5. Cognition (in the sphere of own language formation);
6. Remembering the speech material.

On the basis of these objectives, there are several groups of games, developing intelligence, cognitive activity of the child: 1. Grammar games. The objective of this kind of game is teaching the students to use the speech samples that contain certain grammatical difficulties, creating a natural situation to use this sample speech and developing of students' creative activity and independence speech. 2. Lexical games. This type of games intends for training the students to use the vocabulary in situations close to a natural setting, familiarity with a combination of words, to intensify speaking and thinking activities, and also to develop students' speech reactions. 3. Phonetic games. In this kind of games the learners practise and develop their skills of pronunciation: intonation in the sentences and phonemes. You can use the game called “Intonation Game”. 4. Spelling games The goal of these games is practicing in writing English words. Part of the games can be calculated in practicing students memory, and other part on the certain patterns in spelling of English words. 5. Creative games. The

goal of the games is to teach the students to understand the meaning of a single telling, to teach to highlight the main information, to develop auditory memory of students. Such games form the students' speaking and listening skills. One of the tasks of this kind of games is teaching speech reaction of students in the communication process. Of course, the games are more used with children of primary schools than with high school students.

But the game should not be excluded when teaching at senior levels. When working with high school students, you can use complex role-playing and situational games, which trains the students' ability to use language skills.

It is important to note that the lesson can not consist entirely of games. While the attractiveness of games as a learning place and time of its holding in the classroom depends on many factors: training of students, the complexity of the studied materials, specific objectives and conditions of the lesson and even the mood of each particular group of students at every lesson.

Working in higher educational institution more than four years, I noticed that the higher educational institution students, as young students love to play, despite the fact that they are already without five minutes “specialists”.

Список использованных источников:

1. 1. Алесина, Е.В. Учебные игры на уроках английского языка / Е.В. Алесина // Иностранные языки в школе. – 1987. - № 4. – С.66-67;
2. Гальскова, Н.Д., Гез, Н.И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 336 с.
3. Петричук И.И. Еще раз об игре / И.И. Петричук // Иностранный язык в школе. – 2008. – № 2. – С. 37-42;
4. Е.В. Ильченко. Игры, импровизации и мини спектакли, 2003

Абилкасимова Г.

*кандидат педагогических наук, доцент Академии «Bolashaq»,
профессор Российской Академии Естествознания,
Академик Международной Академии информатизации*

Кузнецова Н.В.

магистрант, Академия «Bolashaq»

ИКТ-КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА

Отличительные для нашего времени изменения в характере образования это в его направленности, целях, содержании, все более явно ориентируют его на «свободное развитие человека», на творческую инициативу, самостоятельность обучаемых, конкурентоспособность, мобильность специалистов. Информационные и коммуникационные технологии влияют на профессиональную компетентность педагога и значительно расширяют сферу его деятельности, поэтому данная тема, актуальна и значима.

Одним из основных направлений информатизации образования является использование ИКТ в целях совершенствования различных подходов к обучению, ориентированных на развитие интеллектуального потенциала обучаемого в условиях информатизации современного общества. В соответствии с заказом общества, в котором большая часть информации представлена в электронном виде: педагог должен быть настроен на формирование этой компетентности. В связи с этим педагог сам должен обладать набором определенных ИКТ-компетентностей.

ИКТ-компетентность педагога является важным элементом уровня квалификации современного учителя. В условиях роста требований к уровню преподаванию предметов в ВУЗе, владение ИКТ позволяет индивидуализировать процесс обучения и внедрить новшества, которые позволят улучшить усвоение информации студентами и повысить их заинтересованность в образовании.

Современная подготовка педагога должна учитывать и специфику многоуровневой подготовки ИТ-специалистов, так как их особенность в

обучении проявляется в следующих направлениях: в формировании будущего высококвалифицированного специалиста; в специализированном наполнении и своевременном совершенствовании учебно-программной документации и дидактических материалов с учетом опережающей подготовки специалистов; в применении современных информационных технологий и методов обучения, демонстрирующих положительные результаты; в постоянном совершенствовании форм и средств обучения с целью решения более сложных практических профессиональных задач [1].

Так же современный педагог должен знать образовательные возможности основных видов телекоммуникаций это электронной почты, вебинаров, форумов, чат-конференций и т.п.; владеть информацией об основных образовательных сайтах (содержание ресурсов и их качество, дидактические возможности); знать наиболее популярные типы программ, классификации программ по функциональному признаку, характеристики отдельных типов обучающих программ; владеть методикой дистанционного обучения. Таким образом, педагог должен быть хорошо осведомлен о различных видах информационно-коммуникационных технологий и уметь практически применять некоторые из них, уметь организовывать учебно-познавательную деятельность.

ИКТ позволяют улучшить педагогический процесс обучения и усвоения преподаваемых дисциплин, начиная с детей младшего школьного возраста и заканчивая студентами, магистрантами и докторантами университетов. Кроме этого использование ИКТ в процессе обучения влияет на рост профессиональной компетентности преподавателя, это способствует значительному повышению качества образования, позволяет сделать урок более современным, интересным и увлекательным для обучающегося. Не менее важен и тот факт, что возможности компьютерных технологий позволяют преподавателю быстро, а главное, качественно, подготовить интересный урок по любому предмету или теме.

Например, применения ИКТ в процессе преподавания для различных групп обучающихся - современный ребенок живет в мире электронной культуры, меняется и роль педагога в информационной культуре, где он должен стать координатором информационного потока. Следовательно, педагогу необходимо владеть современными методиками и новыми образовательными технологиями,

чтобы общаться на одном языке с обучающимися. Мы видим, что с применением ИКТ на уроках учебный процесс направлен на развитие логического, критического мышления, воображения и самостоятельности. Процесс обучения становится не скучным и однообразным, а творческим.

Главные приоритеты новых стандартов образования базируются на развитии ИКТ грамотности обучающихся и педагогов и формировании ИКТ-компетенций на всех ступенях обучения. предлагается осуществлять подготовку педагога с учетом специфики многоуровневой подготовки IT-специалистов, проявляющейся в особенностях обучения, предполагающего предварительное формирование исходных материалов, их переработку с дальнейшим совершенствованием учебно-методического комплекса дисциплины и соответствующих формационных и коммуникационных технологий [2].

В ходе реализации программы информатизация образовательного процесса выявлена взаимосвязь непрерывного и поэтапного развития компонентов ИКТ-компетентности педагогов с деятельностью, направленной на преобразование информационно-образовательной среды школы. Уровень ИКТ-компетентности отражается в: освоении ресурсов; включенности в систему непрерывного образования; активности инновационной деятельности; преобразовании своей педагогической системы; создании локальных сред. Информационно-образовательная среда выступает средством и сферой личностного развития педагогов, формирует конструкцию личностных изменений. Три основных аспекта ИКТ компетентности (рис.1).

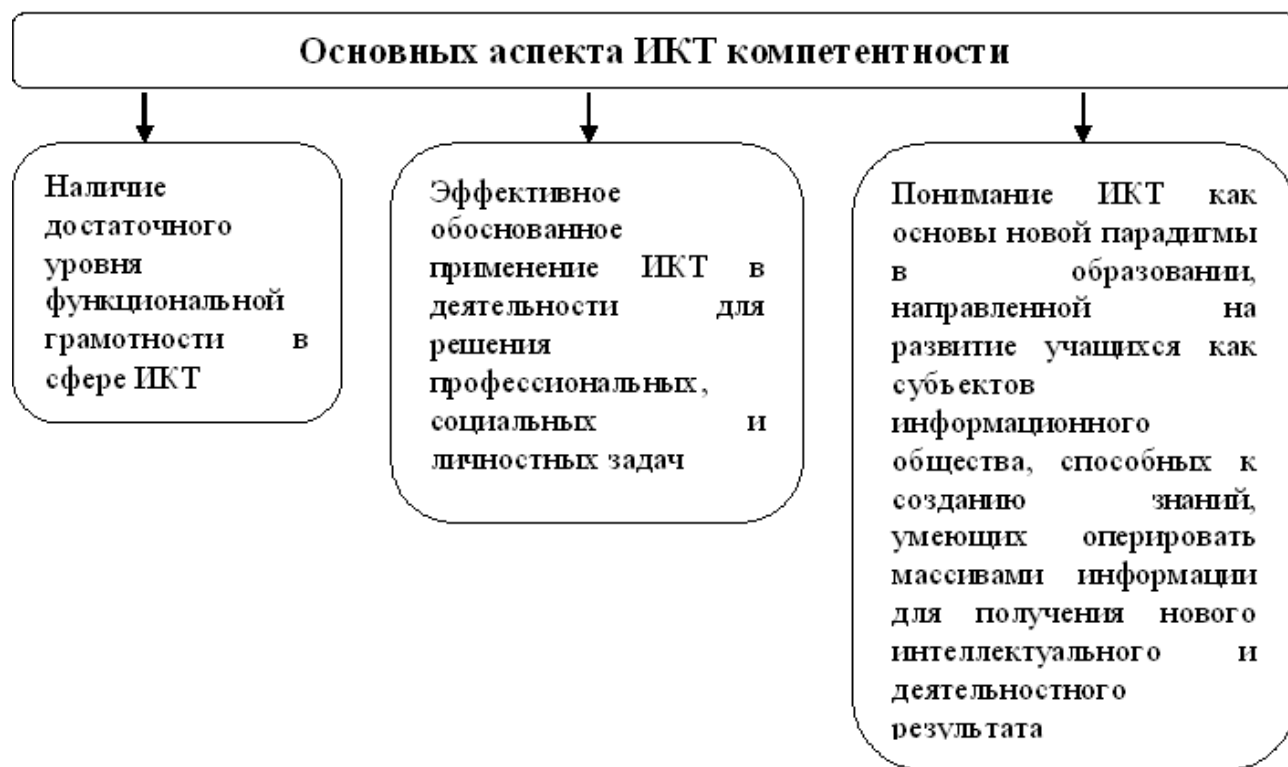

Рис. 1 Основных аспекта ИКТ компетентности

В настоящее время стратегия развития образования ориентирована на подготовку специалистов в системе непрерывного профессионального образования, принципом которых должно быть «обучение в течении всей жизни» на основе мобильного инфокоммуникационного взаимодействия в доступном информационно-образовательном пространстве.

Механизмом перехода на новую современную форму обучения является электронное обучение на основе интеграции педагогических и информационно-коммуникационных технологий, обеспечивающее радикальное повышение эффективности обучения и качественное образование. За счет электронного обучения происходит трансформация традиционного учебного процесса в познавательную деятельность по приобретению знаний и умений по изучаемому предмету, а также универсальных это поиск, отбор, анализ, организация и представление информации, использование полученной информации для решения конкретных жизненных задач.

В настоящее время совершенствование информационных технологий предоставило возможность для студентов ВУЗов возможность дистанционной

формы обучения, которая позволяет самому обучаемому выбрать и время, и место для обучения; дает возможность получить образование лицам, лишенным получить традиционное образование в силу тех или иных причин; существенно сокращает расходы на обучение за счет использования новых информационных технологий; усиливает возможности индивидуализации обучения. Так же наиболее эффективным средством, обеспечивающим получение необходимых знаний по дистанционной форме обучения, являются электронные учебники и учебные пособия. Где в них содержится значительное количество упражнений и примеров для самостоятельного выполнения обучающимся, подробно иллюстрируются различные виды информации с предоставлением при необходимости видеофайлов и анимации.

Таким образом, использование информационно-коммуникационных технологий в образовании дает возможность существенно обогатить, качественно обновить воспитательно-образовательный процесс и повысить его эффективность.

Список литературы:

1. Грузин В.В., Жантлесов Ж.Х. Некоторые аспекты применения информационных технологий в учебном процессе вуза. Сборник материалов Республиканской научно-технической конференции «Сейфуллинские чтения – 9: новый вектор развития высшего образования и науки». – Астана, 2013. С. 213-215с.
2. Путеводитель по ИКТ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.microsoft.com/rus/education/pil/curriculum.aspx>. Трайнев, В.А. Интенсивные педагогические технологии в образовании. [Текст] / Трайнев В.А., Трайнев И.В – М.: Издательский дом «Дашков и К», 2009. – 282с.

Дарибаева Р.Д., Исенгалиева А.Г., Губайдуллин А.У.

Республика Казахстан, г. Шымкент, ЮКГУ имени М. Ауэзова

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕЙНОГО СОЗНАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Резюме

В данной статье социальная проблема формирования идейного сознания молодежи представлена в контексте использования информационных технологий

Түйіндеме

Бұл мақалада жастардың идеялық санасы деген әлеуметтік мәселесі информациялық технологияларды пайдалану жағынан көрсетілген

Summary

In this article, the social problem of the formation of the ideological consciousness of youth is presented in the context of the use of information technology.

Начнем с того, что идейность – «есть духовная ориентация личности, приверженность к определенной системе идей и соответствующему ей нравственному, эстетическому и социальному идеалу, последовательная верность им как в теории, так и в практической деятельности», а сознание выражается в способности человека «выражать действительность в системе идеальных образов(чувств, мыслей, настроений, установок)»[1]. В контексте поставленной нами социально-культурной проблемы, формирование идейного сознания молодежи, исходя из вышеизложенных понятий, выражается в становлении молодого человека как личности высоконравственной, общественной, со свойственными ей эстетическими, моральными, духовными качествами. То есть, когда происходит процесс социализации молодежи, выраженный в приобщении молодой личности к культурным, социальным, духовным, политическим, национальным ценностям. И соответственно процесс

индивидуализации молодой личности заключается в усвоении того, что дает ему право называться общественным, высококультурным, -нравственным человеком. В этом выражается основная проблема современности.

Каким же образом на формирование идейного сознания молодежи влияют информационные технологии? Появление новых информационных технологий в процессе социализации, воспитании молодежи, формировании идейного сознания молодой личности продиктовано современными условиями века информатизации.

Информационные технологии в современном понимании чаще выступают синонимом термина «компьютерные технологии», так как все информационные технологии в настоящее время так или иначе связаны с применением компьютера. Однако, термин «информационные технологии» намного шире и включает в себя «компьютерные технологии» в качестве составляющей. При этом информационные технологии, основанные на использовании современных компьютерных и сетевых инструментов, образуют термин «Современные информационные технологии».

Так как процесс формирования идейного сознания молодежи – это прежде всего основная прерогатива педагога, ведь речь идет о воспитательном процессе. Поэтому следует заметить, что проникновение современных информационных технологий в сферу молодежного воспитания и образования позволяет педагогам качественно изменить содержание своей педагогической деятельности, методы и организационные формы обучения, направленные на формирование сознательности современной молодежи. Целью этих технологий в воспитании и образовании молодежи является интенсификация процесса социализации, воспитания, а значит формирования у молодежи всех качеств, характеризующие ее как личность сознательную. Один из ведущих специалистов в данной сфере И.В.Роберт[2] выделяет следующие основные цели учебно-воспитательного процесса в сфере использования средств современных информационных технологий:

1) Интенсификация всех уровней учебно-воспитательного процесса за счет применения средств современных информационных технологий, повышение эффективности и качества процесса воспитания и обучения, повышение активности познавательной деятельности, углубление

межпредметных связей, увеличение объема и оптимизация поиска нужной информации;

2) Развитие различных видов мышления, развитие коммуникативных способностей, влияющие, в том числе и на формирование сознательности молодежи, формирование умений принимать оптимальное решение или предлагать варианты решения в сложной ситуации, эстетическое воспитание за счет использования компьютерной графики, технологии мультимедиа, формирование информационной культуры, умений осуществлять обработку информации, развитие умений моделировать задачу или ситуацию, формирование умений осуществлять экспериментально–исследовательскую деятельность;

3) Работа на выполнение социального заказа общества, подготовка информационно, сознательно грамотной молодой личности, подготовка пользователя компьютерными средствами[3].

Принимая во внимание огромное влияние современных информационных технологий на процесс молодежного воспитания, образования, активизацию процесс формирования сознательности молодежи, многие педагоги все с большей готовностью включают их в свою технологическую систему.

Однако процесс информатизации процесса формирования сознательности современной молодежи не может произойти мгновенно, согласно какой-либо реформе, он является постепенным и непрерывным. Неотъемлемой и важной частью этих процессов является компьютеризация образования. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической технологии и практике учебно-воспитательного процесса, связанными с внесением корректив в содержание технологий обучения, которые должны быть адекватны современным техническим возможностям, и способствовать гармоничному вхождению молодежи в информационное общество на уровне их социализации, то бишь воспитания идейной сознательности.

Компьютерные технологии призваны стать не дополнительным «довеском» в воспитании и обучении, а неотъемлемой частью целостного процесса формирования сознательно сложившейся молодой личности, значительно повышающей его эффективность. В контексте информатизации процесса формирования сознательности современной молодежи несколько

этапов характеризуются следующими признаками: начало массового внедрения средств новых информационных технологий и в первую очередь компьютеров, проводится исследовательская работа по педагогическому освоению средств компьютерной техники и происходит поиск путей ее применения для интенсификации процесса воспитания молодежи, современному педагогу следует осознавать суть и необходимость процессов информатизации воспитательной, образовательной системы, происходит базовая подготовка в области информатики на всех ступенях непрерывного образования, активное освоение и фрагментарное внедрение средств научно-информационных технологий в традиционные учебные дисциплины, освоение педагогами новых методов и организационных форм работы с использованием компьютерной техники, активная разработка и начало освоения педагогами учебно-методического обеспечения, постановка проблемы пересмотра педагогом содержания, традиционных форм и методов учебно-воспитательной деятельности, перестройка содержания всех ступеней непрерывного образования на основе его информатизации, смена методической основы обучения и освоение каждым педагогом широкого круга методов и организационных форм обучения, поддерживаемых соответствующими средствами информационных технологий[4].

Практическая реализация информационных технологий и переход на последующие этапы информатизации связана с рациональным отбором содержания технологий в формировании сознательности молодежи. Программное обеспечение данного воспитательного процесса должно отражать действующий учебный план и быть сопряженным во времени с учебно-воспитательным планом. Таким образом, одной из ведущих научно-методических проблем в данном случае становится создание методологии проектирования современных учебных, информационных технологий применительно к процессу формирования идейного сознания современной молодежи.

Литература

1. Энциклопедический словарь по культурологии. / Под общей редакцией доктора филос. наук, профессора А.А. Радугина. –М.: «Центр», 1997 -480 с.

2. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. - М.:Школа-Пресс, 1994
3. Роберт И.В. Распределенное изучение информационных и коммуникационных технологий в общеобразовательных предметах // Информатика и образование. - 2001. - №5.
4. Гершунский Б.С. Компьютеризация в сфере обучения: проблемы и перспективы. - М.:Педагогика, 1987.

Еңбекова Р.Ж., Алшынбекова Г.К.

Карагандинский государственный университет им.Е.А.Букетова

ЗНАЧЕНИЕ ОЩУЩЕНИЙ И СЕНСОРНОЙ СРЕДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ДОШКОЛЬНИКОВ

Значение ощущений чрезвычайно велико, так как они являются своеобразной «пищей» для нашей нервной системы. Каждый жизненно важный орган посылает в мозг сенсорный сигнал, любое ощущение – это вид информации, которую перерабатывает наша нервная система, формируя определенные адаптивные ответы, тем самым осуществляя управление телом и мышлением в соответствии с этой информацией. Мозг нуждается в постоянном поступлении информации для нормальной работы и развития. Есть три уровня ощущений, рассказывающих нам о нас самих и об окружающем мире. Они говорят нам о том:

1) что находится на некотором расстоянии от нас (зрение и слух), что находится рядом, что нарушает границы нашего тела (обоняние и вкус);

2) как и где движется наше тело - вестибулярные и проприоцепция;

3) что происходит внутри нашего тела (органы чувств во внутренних органах - висцеральные рецепторы). Как отмечает Метилева Л.А.: «Познание начинается с чувственного ознакомления с предметами и явлениями окружающего мира, с ощущений и восприятия. Первый источник знаний о мире - ощущения. С помощью ощущений ребенок познает отдельные признаки, свойства предметов, которые непосредственно воздействуют на его органы чувств. Так малыш узнает о том, что предметы имеют свой вкус, цвет, величину, запах, звук, вес, температуру и др. Сенсорное развитие необходимо для успешного овладения любым видом практической деятельности. Значение сенсорного развития состоит в том, что оно упорядочивает разрозненные хаотичные представления ребенка, полученные им при взаимодействии с окружающим миром, оно развивает наблюдательность, внимание, является фундаментом для развития интеллекта, обеспечивает усвоение сенсорных эталонов. Сенсорные эталоны – сенсорный опыт, обобщенные сенсорные знания,

накопленные человечеством в процессе развития. Свойства предметов и их качества чрезвычайно разнообразны, в ходе исторического развития выделились системы тех сенсорных качеств, которые наиболее значимы для той или иной деятельности: нормы звукопроизношения, величина, форма, цвет предметов, меры длины, веса и т.д. У детей с проблемами в развитии усвоение сенсорных эталонов идет крайне медленно, так как проблемы с восприятием и обработкой сенсорной информации приводят к затруднениям познания детьми окружающего мира, его закономерностей, что приводит к ограничению средств общения с другими людьми, порождает трудности в социальной адаптации. Многие исследователи, такие как З.М. Богуславская, Л.С. Венгер, А.В. Запорожец, В.П. Зинченко, А.А. в области психологии и педагогики отмечали важность сенсорного развития у детей с отклонениями в развитии, указывая на взаимосвязь сенсорного развития и успешного развития психики в целом.

Говоря о сенсорном развитии, следует сказать о важности создания сенсорно-развивающей среды для ребенка, особенно это представляется важным в работе с детьми с отклонениями в развитии. Впервые о важности сенсорной среды заговорили в конце двадцатого века. Первые же сенсорные комнаты, как средство реабилитации появились в 70-х годах в Голландии, затем в 80-х в Великобритании. Тогда главным образом врачи использовали сенсорное пространство в реабилитации инвалидов и лиц с расстройствами психики. На сегодняшний день сенсорная развивающая среда – это неотъемлемый компонент в коррекционной работе разных специалистов. Для создания необходимого обучающего и эмоционального воздействия сенсорная комната должна быть грамотно оборудована. Оборудование в сенсорной комнате можно разделить на два функциональных блока: релаксационный и активационный.

Релаксационный – в него входят мягкие покрытия, пуфики, подушечки, маты, матрасы, кровати, сухой бассейн, приборы создающие рассеянный свет, установка для ароматерапии и релаксационная музыка.

Активационный блок – в него входит все оборудование со светооптическими и звуковыми эффектами, сенсорные панели для рук и для ног, интерактивное оборудование последнего поколения. Преимуществами сенсорной комнаты являются – возможность проведения комплексной терапии на одном занятии. На одном занятии можно развивать и мелкую моторику, внимание, воображение, память, мышление, снижать напряжение через

релаксацию. Приемы логопедической работы с применением метода сенсорной интеграции в коррекции речевых нарушений у дошкольников:

- Сенсорно-интеграция М.И. Лынской

- Методика формирования языковой системы Т.Н. Новиковой-Иванцовой;

- Психосоматическая гимнастика и ритмика;

- Арттерапевтические технологии;

- Приемы работы, задействующие вкусовые, обонятельные, температурные и барические ощущения (ощущения тяжести);

- Ароматерапия.

Сенсорная интеграция – это процесс упорядочивания в головном мозге различных ощущений, воспринимаемых человеком ежесекундно посредством органов чувств (зрения, слуха, обоняния, вкусовых рецепторов, осязания, а также ощущений от всего тела – вестибулярных и проприоцептивных). Это бессознательный процесс, протекающий в головном мозге, который организует ощущения, делает их значимыми, позволяет человеку осмысленно действовать и реагировать на ситуацию, в которой он находится (формирование адаптивного ответа на ситуацию), формирует базу для теоретического обучения и социального поведения.

Список использованной литературы:

1. Ильин Е.П. Изучение физиологической природы свойства силы нервной системы по возбуждению // Вопросы психологии. 1979, № 2. - С. 78.
2. Наатанен Ристо Внимание и функции мозга: Учебное пособие / Пер. с англ. Под ред. Е.Н. Соколова М.: Изд-во МГУ, 1998.
3. Фишман М.Н. Интегративная деятельность мозга детей в норме и патологии: Электрофизиологическое исследование. М.: Педагогика, 1989.

Dosbenbetova A.Sh., PhD, professor

Ashirova M.A., student of 4th course

SOUTH KAZAKHSTAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EDUCATIONAL SYSTEM AND PROVISION OF SERVICES IN THE FIELD OF ADDITIONAL EDUCATION IN HUNGARY AND KAZAKHSTAN

Summary: The article reveals the author's approach to modeling the process of socialization of the individual and children's readiness for intercultural communication in the conditions of additional education of children in Kazakhstan. In addition, the differences between the education system of Kazakhstan and Hungary are described. The relevance of this article is that education is and will be one of the most important directions of development of any state.

Түйіндеме: Мақалада тұлғаны әлеуметтендіру модельдеу процесі және қосымша білім беру жағдайында балалардың мәдениетаралық дайындығы туралы авторлық көзқарас ашылады. Сонымен қатар, Қазақстан мен Венгрия білім беру жүйесі арасындағы айырмашылықтар баяндалады. Бұл мақаланың өзектілігі білім беру кез келген мемлекеттің дамуының маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Аннотация: В статье раскрывается авторский подход к моделированию процесса социализации личности и готовности детей к межкультурному общению в условиях дополнительного образования детей Казахстана. Кроме того, излагаются различия между системой образования Казахстана и Венгрии. Актуальность данной статьи заключается в том, что образование является и будет одним из важнейших направлений развития любого государства.

In modern world in the light of integration educational processes the problem of improving the quality of the supplementary education system is becoming progressively meaningful. At the same time the identity of the specialist in the system of management of additional education is important.

The dynamic social, economic and technological evaluation of modern society has created a need for new knowledge to adapt to modern requirements.

In such cases the task of the formal and non-formal education system is to develop the intellectual, creative and physical abilities of a person to realize his abilities and to create conditions for personal and professional development.

Additional education as a concept appeared with the release of the Law of the Republic of Kazakhstan "on education" on June 7, 1999 and continues its evolutionary growth. According to the law additional education is understood as a process of education and training that is carried out to meet the needs of students and specialists.

The article sets out the differences between the educational system in Kazakhstan and Hungary. The relevance of this topic is that education is and will be one of the most important directions of development of any state. Education – the main value, the way of being a modern young human.

Today with the introduction of a new generation of educational standards and updating the content of education, it is possible to implement additional education by strengthening the changeable part of educational programs, closer integration of basic and additional education. In addition extracurricular activities in educational organizations include clubs, sections, studios, clubs of interest, sports sections, preparatory courses, educational, competitive, entertainment programs, journeys and etc.

Statistics from the National Center for the Evaluation of the Quality of Education in 2014 showed that in Kazakhstan more than 800 organizations of additional education, covering 598,769 children and about 15,000 teachers, were part of the infrastructure of the children's education system. At the same time the direction in the development of the system of additional education the increase in the entailment of students and the vocational training of teachers continues. Accordingly in the State program of development of education of the Republic of Kazakhstan for 2011 – 2020 much attention is paid to the perspective: 30–50% of students will be covered with additional education.

How are things with priorities in Kazakh schools? To answer this question, let me compare two educational systems: Hungarian and Kazakh.

In Hungary and Kazakhstan, preschool education in kindergarten is compulsory and is provided for all children between the ages of three and six, after which children are required to attend school until the age of sixteen. But after the end of kindergarten Hungarian children receive a document showing

readiness to study at school, while children in Kazakhstan do not receive this document.

By the nature of educational programs, education in Kazakhstan is divided into general and vocational education. The following levels of education are distinguished: pre-school education, secondary education, higher and postgraduate vocational education. Secondary education in Kazakhstan is compulsory as in Hungary and includes secondary general, primary vocational and secondary vocational education. Children are admitted to the first grade from the age of 6-7. Secondary general education of Kazakhstan contains 3 stages: primary (grades 1-4), basic (grades 5-9) and senior (grades 10-11). Primary education in Hungary usually lasts eight years. Secondary education includes three traditional types of schools focused on different levels of students: grammar schools for "gifted children" preparing to enter university; Secondary vocational schools for intermediate students (four years); Technical schools - to prepare students for a practical profession.[1]

Primary vocational education in Kazakhstan is acquired in 2-3 years in vocational schools and vocational lyceums on the basis of basic general education. Secondary vocational education is provided for 3-4 years in colleges and schools on the basis of basic general education on a competitive basis.

The first thing that surprising in Hungary is the fact that separate stages of schools function as independent units. That is, if in Kazakhstan children from grade 1 to grade 11 study together, in the same building, in Hungary primary, secondary, senior schools are located in different buildings, with autonomous management. In addition, Hungarian schoolchildren have classmates in our usual sense only in primary school. In secondary and senior schools, different collectives are formed in different lessons. This is due to the individual approach to the educational needs of the child. For example: if a child is strong in mathematics, but he is bored to death on biology, it is logical that it should not be loaded with a large number of hours of biology, if it is much more effective for him to deepen into algebra and geometry. The big thing in Hungary and what is absent in Kazakhstan – privacy assessment. Marks for work and homework are a student's personal file in Hungarian. No one reads out the list with ratings after the control work, for example in parent-teacher meetings in Kazakh schools teachers are dealt with according to the bones of everyone and in public.

In my opinion, the system of assessment of knowledge of Hungarian schoolchildren is quite unique than in Kazakhstan. In order to avoid comparisons and

not to traumatize the psyche of children, from the first to the third grade pupils do not receive marks in digital form, but since parents still need to know whether their children learn well or not, teachers give a textual description. In Kazakhstan, starting from the first class, children begin to be evaluated. The child must have a diary and receive marks or smiley marks. And in Hungary from the fourth grade students are already exposed to marks on the traditional five-point scale. For Hungarian students, the first higher education (12 semesters) is free of charge, while foreigners pay between 1,300 and 8,000 euros per year depending on the curriculum. Lectures in universities are generally given in Hungarian, although a number of universities also teach in French, English and German. During the session, the student can distribute the examination sequence himself, and each of them has the right to recast three times. From my point of view, the Hungarian education system is very loyal: "especially distinguished" are given a chance to retake a four-time, however, it can be used only once in the whole time of training. [2]

English and German play an important role in Hungarian higher education, and Kazakh higher education is dominated by Kazakh, English and Russian. An interesting fact is that most Hungarian universities are public institutions in which students traditionally study free of charge. In Kazakhstan, for admission to Higher Education Institution, school graduates pass final and entrance examinations in the form of unified national testing (UNT) or comprehensive testing (for graduates of previous years). The second higher education in Kazakhstan is provided only on a paid basis with an accelerated period of study (2-3 years). A general requirement for all universities is a certificate of secondary education (graduation).

Hungary attracts foreign students from other countries. It turns out that three-quarters of students arriving in Hungary come from ten major countries; while the remaining quarter is from a hundred countries. Among the states sending numerous students are Germany, Iran, Norway, Israel and Sweden, while most invited students are citizens of neighboring countries. In the 2008-2009 academic year, the total number of foreign students studying in Hungary was 16,916, compared to only 14,491 in 2005-2006. In 2018, about 14,000 foreign students studied in Kazakhstan, by 2020 their number is planned to increase to 50,000 people, the message distributed by the Center of International Programs reads. Of these, 3,683 citizens of Uzbekistan, 3,290 from India, 1,320 from Turkmenistan, 1,290 from China, and 1,026 from Kyrgyzstan. [2]

Currently, Kazakhstan is actively considering the introduction of 12-year education. The leader of the nation N.A. Nazarbayev said that the system of 12-year secondary education should be implemented by 2020. With the introduction of 12-year secondary education, Kazakhstan is reaching a new level, thus becoming one step with other developed countries of the world. [3]

Thus, I am sure that the education system of Kazakhstan will soon become in 1 row with the education system of developed countries and will be able to compete with them on an equal footing. Education should be the basis for the high quality of our lives.

In conclusion, I want to say that the educational system of both countries is aimed at improving the quality of education, as education gives us the opportunity to realize ourselves, be communicative, find our place in society and finally be part of society and contribute to the development of society.

Aim of the study: to theoretically justify and experimentally test the social and pedagogical conditions for socialization of the child in institutions of additional education.

Research problems

1. To study the genesis and the current state of development of socio-pedagogical conditions in the socio-cultural environment of institutions of additional education of children in pedagogical science and practice;
2. To define theoretical and methodological ways and principles to create conditions in institutions of additional education of children;
3. Establish scientific and methodological support for the process of development of social and pedagogical conditions of institutions of additional education of children.
4. On the basis of the identified approaches, test experimentally the structural and functional model of development of socio-pedagogical conditions in the socio-cultural environment of institutions of additional education of children.

Methods of research: analysis of the theory of socio-cultural activity, philosophical, cultural, historical, psycho-pedagogical literature and normative and lawful documents on subjects of additional education of children; historical and pedagogical analysis to symbolize the historiography of the study problem; conceptual and terminological analysis to characterize the conceptual field of the investigated

problem, theoretical modeling to build a structural – functional model for the development of social and pedagogical conditions of institutions of additional education of children; observing the experiment to determine the amount of creation of socio–pedagogical fortune of institutions of additional education of children.

Reference

1. Education in Kazakhstan
https://ru.wikipedia.org/wiki/Образование_в_Казахстане#Формирование_и_функционирование
2. Education in Hungary: compulsory and multilateral
<https://imigrant-hungary.com/blog/obrazovanie-v-vengrii-obyazatelnoe-i-mnogostoronnee/>
3. Education system in Kazakhstan
<https://scienceforum.ru/2012/article/20120013261>

преподаватель Абельмажинов А.Б.

Колледж сферы обслуживания им. И. Даутова

преподаватель Зазулина Н.С.

Петропавловский строительно-экономический колледж

ст. преподаватель Горохов А.С.

СКГУ им. М. Козыбаева

МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ НА ЗАНЯТИЯХ НВТП В СРЕДНЕ-СПЕЦИАЛЬНОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Традиционное содержание современного образования, раздроблено, построено по дисциплинарному принципу. Разработанное в рамках технократической парадигмы, оно отражает состояние естественных наук.

В средне-специальных учебных заведениях явлений природы осуществляется через систему учебных дисциплин, каждый из которых описывает какую-то одну сторону действительности. Глубокое познание отдельных сторон внешнего мира осуществляется только путем расчленения его явления. С другой стороны, расчленение не создает целостности видения мира, то есть дифференцированное изучение действительности является недостаточным. Поэтому необходимо осуществлять синтез знаний, при котором обучаемый может увидеть одно и то же явление или факт с различных точек зрения, понять взаимосвязи, которые существуют между разнородными знаниями. Целенаправленно и систематически осуществляемые межпредметные связи являются одним из дидактических средств такой интеграции знаний.

Межпредметные связи – это связи между основными учебными дисциплинами, а точнее – между их структурными элементами, выраженными в научных понятиях, фактах, теориях и законах. Одним из важнейших составляющих всесторонней подготовки юношей к военной службе, в средне-специальном учебном заведении, является воспитание у них патриотического и творческого мышления. Использование межпредметных связей является одним из важнейших принципов обучения студентов в современном колледже. Данный принцип осуществляет взаимосвязь между естественно – научным и общественно – гуманитарным циклом, а также их связь с трудовым обучением

студентов колледжа. Межпредметность выполняет функцию всестороннего развития ученика [1].

Начальная военная и технологическая подготовка всегда имела потребность в связях с другими дисциплинами. Связи начальной военной и технологической подготовки с физической культурой, физикой, математикой, очевидны, но о связях с общественно - гуманитарными предметами нельзя забывать. Так как именно общественно - гуманитарные предметы позволяют использовать профессиональное мышление, воспитывают в личности нравственные и социальные богатства. Путем использования связей между предметами, приобретаются навыки, знания и умения, которые помогут военнослужащему успешно действовать на боевом дежурстве, в бою и при выполнении боевых задач.

Важным моментом является использование индивидуальной работы со студентами на занятиях и во внеклассное время. Так как студенты могут быть с естественно - научным и с общественно - гуманитарным уклоном знаний. Важно использование связей между предметами, учитывая их наклонность. Использование межпредметных связей на занятиях начальной военной и технологической подготовки позволяет студентам переносить свои знания и умения с одного учебного предмета на другой, что позволяет студентам колледжа с легкостью изучать их смежные темы.

Имеют место три вида межпредметных связей:

-предшествующие, это связи где преподаватель-организатор НВТП при объяснении той или иной темы опирается на знания студента, приобретенные на уроках других предметов.

-сопутствующие связи, это где схожие темы одновременно разбирается на занятиях НВТП и в курсах ряда других предметов.

-перспективные связи, это когда изучение некоторых тем по НВТП опережает его применение на занятиях по другим предметам [2].

Связей между предметами курса колледжа очень много. Так например знания полученные на занятиях географии, могут быть полезны в изучении военной топографии, одного из главных разделов военной подготовки. Курс биологии и химии пересекаются в изучении таких тем, как биологическое и химическое оружие, на занятиях начальной военной и технологической

подготовки. В курс изучения истории заложены темы Мировых войн. Физическая подготовка является основой военного воспитания. Военная подготовка так же тесно связана с литературой, так как на военную тему имеется множество произведений.

Осуществить подготовку, к службе в армии, допризывной молодежи только на уроках начальной военной и технологической подготовки невозможно, поэтому важно использовать межпредметные связи. В курсах истории, обществознания, физики, химии, физической культуры заложены знания способствующие легко изучать военное дело. Интеграция между учебными дисциплинами совершенствует учебный процесс, способствует взаимосвязям и взаимозависимости между предметами. Межпредметные связи позволяют ученикам изучать схожие темы из разных предметов как единое целое.

Список литературы:

1. Усова А.В. Межпредметные связи в преподавании основ наук в школе. Челябинск, 1995
2. Гурьев А.И. Статус межпредметных связей в системе современного образования // Наука и школа. - 2002. -№2. -С. 41-45.

Социална педагогика

Губайдуллин А.У., Мусакулова Д.А., Бексеитов Н.Б.

Республика Казахстан, г. Шымкент. Южно-Казахстанский государственный университет имени М. Ауэзова

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГА УЧАЩИХСЯ

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы использования методов и форм организации досуга учащихся.

Summary

This article discusses the use of methods and forms of organization of leisure of students.

Нынешние формы организации досуга учащихся, необычные по организации, методике проведения, должны вызывать живой интерес у учащихся, создавая творческую и непринужденную атмосферу, активизируя учащихся, приобщая к общественной жизни, способствуя формированию гармонично развитой личности. Поэтому воспитателям, работникам культурно-досуговых учреждений, руководителям студий, секций, кружков по интересам в своей деятельности необходимо практиковать современные формы и методы организации досуга учащихся.

Основной задачей работников культурно-досуговых учреждений, студий, кружков является выбор форм организации досуга, которые приносят результативный эффект воспитательного процесса в организации досуга учащихся.

Выделим основные формы досуга:

- отдых,
- развлечение,
- общение,
- саморазвитие.

Под понятием досуг обозначают организацию и реализацию различного рода коллективных творческих дел – кружковая работа, деятельность студий,

организация фестивалей, конкурсов, соревнований, тематических дней и недель, вечеров, экскурсий и т.п.

В школе активно ведётся работа по организации досуга обучающихся, воспитанников. Используются следующие формы:

- коллективно-творческая деятельность;
- традиционные, общественные праздники;
- воспитательные занятия;
- спортивные праздники и состязания;
- экскурсии;
- конкурсы.

Между тем, учащиеся ориентированы на развлекательные способы проведения свободного времени, что оборачивается снижением культуры детей и подростков.

Вот почему так важно научить детей делать свой досуг содержательным, направленным на совершенствование личности.

Можно вывести следующие основные характеристики досуга:

- досуг имеет ярко выраженные физиологические, психологические и социальные аспекты;
- досуг основан на добровольности при выборе рода занятий и степени активности;
- досуг предполагает не регламентированную, а свободную творческую деятельность;
- досуг формирует и развивает личность;
- досуг способствует самовыражению, самоутверждению и саморазвитию личности через свободно выбранные действия;
- досуг стимулирует творческую инициативу;
- досуг есть сфера удовлетворения потребностей личности;
- досуг способствует формированию ценностных ориентаций;
- досуг обеспечивает удовлетворение, веселое настроение и персональное удовольствие;
- досуг способствует самовоспитанию личности;

На основе обозначенных характеристик досуга выделим следующие методы досуговой деятельности:

1. Методы игры. Игра – это самостоятельный и законный для учащихся вид деятельности. В игре можно легко выявить симпатии и антипатии учащихся, кого они выбирают, предпочитают из сверстников. Игры показывают уровень развития организаторских способностей детей, подростков, выявляют их физические способности: ловкость, силу, выносливость и др.

2. Методы театрализации подразумевает множество сюжетов и социальных ролей. Неформальное общение ребят может происходить в виде массовых гуляний, капустников, праздничных вечеров. Метод театрализации реализуется через костюмированные представления, анимацию, обряды, ритуалы. Театрализация знакомит учащихся с разнообразными сюжетами из жизни.

3. Методы состязательности стимулирует творческие силы учащихся, формирующие эвристическое стремление. Учащихся необходимо заинтересовывать, учить состязаться потому, что данный метод чрезвычайно эмоционален, стимулирует: азарт, волнение, эффект, обиды и др.

4. Методы равноправного духовного контакта основаны на групповом принципе деятельности учащихся. Участники данного процесса – учителя, воспитатели и учащиеся – равноправные члены клубов, объединений, творческих коллективов, студий и кружков.

5. Методы воспитывающих ситуаций подразумевает специально созданные учителем, воспитателем, работником культурно-досуговых учреждений для учащихся условия. Этот метод подразумевает возникновение ситуации, неожиданность. Учащийся, ожидающий определенной реакции воспитателя или руководителя кружка, секции, студии, заранее готовит себя к сопротивлению и, если действия для него неожиданны, в большинстве случаев принимает его позицию.

6. Методы импровизации. Импровизация совершается экспромтом. Этот метод противостоит школьным методам репетиционности, стимулирует азарт учащегося и развивают его творческие качества и способности.

Таким образом, выбор того или иного метода досуговой педагогики зависит от цели, задач и содержания досуговой деятельности, от возрастных особенностей воспитанников, от форм организации досуговой деятельности.

Литература

1. Вульф Б.З., Поташник М.М. Организатор внеклассной и внешкольной воспитательной работы: Содерж. И методика деятельности. -2-е изд., перераб. и доп. –М.: Просвещение, 1983. -208 с.
2. Новикова Г.Н. Технологические основы социально-культурной деятельности: Учебное пособие. –Изд. 3-е, испр. И доп. –М.: МГУКИ, 2010, - 158 с.
3. Багов И.Т. Методическое обеспечение культурно-досугово работы. Учебник. –Шымкент, ЮКГУ им. М. Ауэзова. 2009. 304 с.
4. Воловик А.Ф. Введение в интерес. –М.: Сов. Россия, 1983. -128 с.
5. Шулунова Л.И. Теория культурно-досуговой деятельности: учебное пособие. –Шымкент: Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауэзова, 2007. -92 с.

Мухамедин М.М., Губайдуллин А.У., Туреханов К.Е., Мекенбаева Э.А.
*Республика Казахстан, г. Шымкент. Южно-Казахстанский государственный
 университет имени М. Ауэзова*

ОРГАНИЗАЦИЯ ДОСУГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы организации досуга учащихся.

Summary

This article discusses the organization of student leisure.

Досуг – это «деятельность людей (в нашем случае – это учащиеся) в свободное время, которая обладает какой-либо социальной ценностью и способствует развитию личности»[1]. Так, что такое деятельность? Ведь это не спонтанная сфера применения тех или иных сил. Обратимся к энциклопедическому словарю по культурологии. Деятельность, пишется в нем – это «форма социальной активности, направленной на преобразование действительности ... специфическое отношение к миру»[2] где ударение ставится на субъект, а также на объект. Кем является субъект, применимо к контексту нашего исследования? Деятельность работников, руководителей культурно-досуговых учреждений, всевозможных кружков, студий и секций по интересам направлена на рациональную, всеобъемлющую, интересную и захватывающую организацию свободного времени учащихся, подразумевающая совокупность «форм, методов, средств, условий, диктуемых педагогическим целям формирования качественно новых социальных отношений...»[3]. То есть субъект организации культурно-досуговой деятельности должен охватывать всю данную совокупность и от умения направлять свою деятельность в часы досуга на достижение общезначимых целей, реализацию своей жизненной программы, развитие и совершенствование своих сущностных сил, во многом зависит социальное самочувствие учащегося, его удовлетворенность своим свободным временем.

К специфическим чертам учащихся относится преобладание у нее поисковой, творческо-экспериментальной активности. Учащиеся более склонны к игровой деятельности, захватывающей психику целиком, дающей постоянный приток эмоций. Новых ощущений, и с трудом приспосаблиется к деятельности однообразной, специализированной. Игровая деятельность носит универсальный характер, она притягивает к себе учащихся всех возрастных категорий. Интерес к игровой деятельности у учащихся носит достаточно выраженный характер. Диапазон этих интересов широк и многообразен: участие в телевизионных и газетных викторинах, конкурсах, компьютерные игры, спортивные состязания. Феномен игры порождает огромный, невероятно быстро разрастающийся мир, в который молодежь погружается безоглядно.

К другим особенностям досуга учащихся относится своеобразие среды его протекания. Родительская среда, как правило, не является приоритетным центром проведения досуга учащихся. Подавляющее большинство учащихся предпочитают проводить свободное время вне дома, в компании сверстников. Когда речь идет о решении серьезных жизненных проблем, молодые люди охотно принимают советы и наставления родителей, но в области специфических досуговых интересов, то есть при выборе форм поведения, друзей, книг, одежды, они ведут себя самостоятельно. Тяга к общению со сверстниками, объясняется огромной потребностью учащихся в эмоциональных контактах. Его можно рассматривать как:

- необходимое условие жизнедеятельности человека и общества;
- источник творческого преобразования индивида в личность;
- форму передачи знаний и социального опыта;
- исходный пункт самосознания личности;
- регулятор поведения людей в обществе;
- самостоятельный вид деятельности;

Примечательной особенностью досуговой деятельности молодежи стало ярко выраженное стремление к психологическому комфорту в общении, стремлении приобрести определенные навыки общения с людьми различного социально-психологического склада[2]. Общение молодежи в условиях досуговой деятельности удовлетворяет, прежде всего, следующие ее потребности:

- в эмоциональном контакте, сопереживании;
- в информации;
- в объединении усилий для совместных действий.

Все многообразие форм общения учащихся в условиях досуговой деятельности можно классифицировать по следующим основным признакам:

- по содержанию (познавательные, развлекательные);
- по времени (кратковременные, периодические, систематические);
- по характеру (пассивные, активные);
- по направленности (непосредственные и опосредованные)[4].

Подытоживая вышесказанное следует отметить, что досуг подразумевает свободный выбор личностью досуговых занятий. Он является необходимой и неотъемлемым элементом образа жизни человека. Поэтому досуг всегда рассматривается как реализация, интересов личности связанных с рекреацией, саморазвитием, самореализацией, общением, оздоровлением и т.п. Система организации досуга определяется интересами и потребностями молодых людей в свободное время. Потребности в сфере досуга имеют определенную последовательность проявления. Удовлетворения одной потребности порождает обычно новую. Это позволяет менять вид деятельности и обогащать досуг.

Литература

1. Шулунова Л.И. Теория культурно-досуговой деятельности: учебное пособие. –Шымкент: Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауэзова, 2007. -92 с.
2. Энциклопедический словарь по культурологии. Под общей ред. док. филос. н., профессора А.А. Радугина. –М.: «Центр», 1997. –С. 109.
3. Новикова Г.Н. Технологические основы социально-культурной деятельности: Учебное пособие. –Изд. 3-е, испр. И доп. –М.: МГУКИ, 2010, -С. 15.
4. Багов И.Т. Методическое обеспечение культурно-досугово работы. Учебник. –Шымкент, ЮКГУ им. М. Ауэзова. 2009. 304 с.

Мухамедин М.М., Емкулова А., Толеуов Е.С., Губайдуллин А.У.

Республика Казахстан, г. Шымкент. Южно-Казахстанский государственный университет имени М. Ауэзова

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Резюме

В данной статье рассматриваются проблемы организации свободного времени учащихся младших классов во внешкольное время в культурно-досуговых учреждениях.

Summary

This article discusses the problems of organizing free time of elementary school students during extracurricular activities in cultural and leisure institutions.

Культуре досуга необходимо учить, начиная с детского возраста (речь идет об учащихся младших классов), овладеть ею возможно только при целенаправленном, планомерном воздействии на подрастающее поколение.

И.Ю. Исаева следующим образом трактует данное понятие: «Досуг как время свободного самоопределения, саморазвития подростков сосредотачивает в себе значительные ресурсы для развития их творческой активности, так как эта деятельность осуществляется на основе свободного выбора. В то же время досуг является зоной, свободной от участия в ее организации педагогов, родителей, вследствие чего досуг в некоторых случаях превращается в опасное время для подростка. Все это делает необходимым поиск путей управления досугом, который бы обеспечил включение подростков в самооценную для них деятельность, способствовал формированию у них умений и навыков управления собственным досугом, а следовательно, и развитию самоуправления и самоорганизации»[1, С. 2]. Говоря о досуге, то бишь о свободном времени, она характеризует его как, -«вне рабочее время – это время суток (месяца, года) за вычетом рабочего времени. Оно подразделяется на следующие части: 1) время, связанное с подготовкой к работе на производстве; 2) затраты времени на удовлетворение физиологических потребностей; 3) время, затрачиваемое на

домашний труд и другие бытовые потребности; 4) собственно свободное время»[1, С. 3] То есть досуг является благоприятной почвой для удовлетворения человеческих потребностей в отдыхе, рекреации.

Что же касается досуга учащихся начальных классов, то он отличается некоторой сложностью и противоречивостью. Во-первых, имея возможность выбирать занятия на досуге по собственному желанию, они часто не готовы к осознанному выбору видов деятельности, способствующих полноценному формированию личности. Во-вторых, стремясь к самостоятельности в выборе форм использования досуга, тем не менее ограничены определенным кругом социальных ролей, по сравнению со взрослыми. Отсюда, с одной стороны, не обладая устойчивостью интересов в плане проведения досуга.

Важно понимать, что это не пустое времяпрепровождение, не простое бездельничанье по принципу: «что хочу, то и делаю». Это деятельность, осуществляемая в русле определенных интересов и целей, которые ставит перед собой человек. Усвоение культурных ценностей, познание нового, любительский труд, творчество, физкультура и спорт, туризм, путешествия – вот чем и еще многим другим может быть занят он в свободное время.

От умения направлять свою деятельность в часы досуга на достижение общезначимых целей, реализацию своей жизненной программы, развитие и совершенствование своих сущностных сил во многом зависит социальное самочувствие человека, его удовлетворенность своим свободным временем. По поводу чего С.Н. Литвинова подчеркивает, что «содержание досуга – это совокупность элементов детских увлечений, интересов, хобби. К структурным элементам содержания досуга можно отнести: кино, телевидение, техническое творчество, прикладной труд, художественное творчество, книги, экологическая деятельность, спорт, театр, музыка, туризм, коллекционирование и т.д.»[2, С. 2] То есть, досуг детей должен нести деятельностный характер: развлечения, игровые занятия, хобби, спортивно-оздоровительные увлечения[3, С. 9].

Говоря о деятельностном характере досуга детей следует отметить формы досуга, такие как игровые программы, массовые праздники и другие – благоприятная сфера для осознания себя, своих качеств, достоинств и недостатков в сравнении с другими людьми. Дети оценивают себя, ориентируясь на социально принятые критерии и эталоны, так как самосознание социально по своей сути и невозможно вне процесса общения. Именно в условиях досуга

формируются общности, дающие детям возможность выступать в самых разнообразных социальных амплуа.

Отличительной особенностью детей младшего школьного возраста является их восприимчивость к театрализации. Художественные образы, воздействуя через эмоциональную сферу, заставляют младшего школьника переживать, страдать и радоваться, что способствует формированию у детей возвышенных идеалов и выработке системы ценностных предпочтений.

Досуговое время младших школьников оказывает огромное влияние на их познавательную деятельность. Во время досуга дети читают книги, смотрят кинофильмы, спектакли и телепередачи. В досуговой деятельности происходит узнавание нового в самых разнообразных областях знания: расширяется художественный кругозор; постигается процесс технического творчества; происходит знакомство с историей спорта и так далее; наконец, дети учатся полноценно проводить своё свободное время, овладевают различными досуговыми видами деятельности.

Разнообразные по форме, содержанию и эмоциональной насыщенности досуговые занятия детей младшего школьного возраста должны вызывать широкий резонанс в их душах, чтобы в кругу друзей и знакомых, в классе и семье, дети обсуждали услышанное, увиденное, совершенное.

В последнее десятилетие среди наиболее распространённых и эффективных форм организации детского досуга выделилась педагогическая анимация, которая, по существу, объединяет различные формы досуговых занятий (игру, театрализацию, психологические, познавательные тренинги, массовые праздники и т. д.).

В нашей стране детская анимация также начинает приобретать популярность как одна из эффективных форм организации детского досуга.

Таким образом, можно констатировать, что сущностью досуга детей младшего школьного возраста является их творческое поведение в свободной для выбора рода занятий и степени активности среде, направляемое (но не навязываемое) специалистами в области организации детского досуга совместно с взрослыми.

Компьютер как одно из проявлений индустрии развлечений не так давно вошел в жизнь детей, заменив им живое общение с семьей, сверстниками. С

сожалением следует констатировать тот факт, что компьютерным играм школьники посвящают свое большее свободное время. Появившиеся компьютерные игры с отличной графикой привлекают учащихся всех возрастов. Фактор наличия компьютера дома не всегда является решающим, в большинстве случаев подростки посещают компьютерные салоны или друзей.

Увлечение компьютером может пагубно повлиять на психику, физическое здоровье молодых людей. А вот, активный, деятельностный досуг должен стать важным фактором физического развития детей. Любимые занятия в часы досуга поддерживают эмоциональное здоровье, способствуют выходу из стрессов и мелких беспокойств. Особая ценность оптимально организованного для ребёнка досуга заключается в том, что он может помочь ребенку реализовать то лучшее, что в нем есть.

Литература

1. Досуговая педагогика: учеб. пособие / И.Ю. Исаева. - М.: Флинта: НОУ ВПО «МПСИ», 2010. -200 с.
2. <http://netess.ru/3metodichki/1046941-1-snlitvinova-organizaciya-dosuga-detey-podrostkov-metodicheskoe-posobie-dlya-pedagogov-sistemi-dopolnitelnogo-obrazovaniya.php>
3. Шулунова Л.И. Теория культурно-досуговой деятельности: учебное пособие. –Шымкент: Южно-Казахстанский государственный университет им. М. Ауэзова, 2007. -92 с.

Құралай Мырзаханқызы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің PhD докторанты

ИНКЛЮЗИЯ ЖӘНЕ БАҚ

Аңдатпа: Бүгінде қоғамымызда денсаулығында ақауы бар мүмкіндігі шектеулі балалар көптеп саналады. Оларды басқа балалармен қосып оқыту, қоғамдық ортаға тарту, дамуына қолдау көрсету үшін инклюзивті білім берудің маңызы күннен-күнге артып келеді. Барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларды, жалпы білім беру үдерісіне толық тарту және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, отбасылық жағдайына қарамай оларды бір-бірінен айыратын кедергілерді болдырмауға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждарына арнайы қолдау жасауға, сапалы білім алуын қамтамасыз етуге бағытталған инклюзивті білім беру-мемлекеттік саясаттың бір парасы.

Инклюзияны мектептерге енгізу аса күрделі және көпқырлы жұмыс. Ол туралы халықтың түсінігі әлі төмен. Денсаулығында және физикалық дамуында ақауы бар балаларды он екі мүшесі сау басқа балалармен қатар отырғызып оқыту, кемсітушілікке жол бермеу, қоғамға қосу мәселесі әлі сенімсіз нәрсе сияқты. Сондықтан бүгінде педагогтар мен балалардың ғана емес ата-аналардың жалпы әлеуметтің инклюзивтік мәдениетін қалыптастыру кезек күттірмес міндетке айналып отыр.

Мақала авторы инклюзивті білім берудің маңызы, оның құқықтық негіздері туралы айта келіп, адамдардың инклюзивтік мәдениетін дамытуда бұқаралық ақпарат құралдарының (БАҚ)- газет-журналдардың, радио және телехабарлардың, әлеуметтік желілердің рөліне тоқталады. Сонымен бірге БАҚ-та жарияланған бірқатар мақалаларға шолу жасай отырып, бұл тақырыпты жүйелі және білікті жазу жолдарына тоқталады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, бұқаралық ақпарат құралдары, ерекше қажеттілігі бар балалар, дефектолог мамандар, инклюзивтік мәдениет.

Аннотация: В нашем обществе сегодня много детей с ограниченными возможностями.

Важность инклюзивного образования возрастает, чтобы помочь им учиться с другими детьми, вовлечь их в общество и поддержать их развитие. Полное вовлечение всех детей, включая детей с ограниченными возможностями, в общий образовательный процесс и социальную адаптацию, устранение барьеров, которые разделяют их, независимо от пола, происхождения, религии, семейного положения, побуждают родителей быть активными, специализируются на коррекционных, педагогических и социальных потребностях является частью государственной политики инклюзивного образования, направленной на поддержку и обеспечение качественного образования.

Введение инклюзии в школах - сложная и многогранная задача. Общественное восприятие этого все еще низко. Вопрос о включении детей с ограниченными возможностями в физическое воспитание, предотвращении дискриминации и включении в общество, наряду с другими здоровыми детьми с двенадцатью конечностями, по-прежнему остается неопределенным. Поэтому сегодня формирование инклюзивной культуры общества в целом не только учителей и детей, но и родителей является актуальной задачей.

Автор статьи рассказывает о важности инклюзивного образования, его правовых рамках, роли СМИ - газет и журналов, радио и телевидения, социальных сетей в развитии инклюзивной культуры. Он также просматривает ряд статей, опубликованных в средствах массовой информации, уделяя внимание тому, как систематически и компетентно писать эту тему.

Ключевые слова: инклюзивное образование, медиа, дети с особыми потребностями, логопеды, инклюзивная культура.

PhD doctoral student of the Kazakh National Pedagogical University. Abaya

Annotation: In our society today there are many children with disabilities.

The importance of inclusive education is growing to help them learn with other children, engage them in society and support their development. The full involvement of all children, including children with disabilities, in the general educational process and social adaptation, the removal of barriers that separate them, regardless of gender, origin, religion, marital status, encourage parents to be active, specialize in

correctional, pedagogical and social needs. It is part of the state policy of inclusive education aimed at supporting and ensuring quality education.

The introduction of inclusion in schools is a complex and multifaceted task. Public perception of this is still low. The issue of including children with disabilities in physical education, preventing discrimination and inclusion in society, along with other healthy children with twelve limbs, remains unclear. Therefore, today the formation of an inclusive culture of society as a whole, not only of teachers and children, but also of parents, is an urgent task.

The author of the article talks about the importance of inclusive education, its legal framework, the role of the media - newspapers and magazines, radio and television, social networks in the development of an inclusive culture. He also looks at a number of articles published in the media, focusing on how to write this topic systematically and competently.

Key words: inclusive education, media, children with special needs, speech therapists, inclusive culture.

Қандай заманда, нендей қоғамда өмір сүрсе де, бастарына қандай қилы кезең туса да адамдардың бір-біріне деген жанашырлығы, ізгілігі, гуманизмі жоғалған емес. «Адамзаттың бәрін сүй бауырым деп», – деген қазақтың ұлы ойшылы Абайдың осынау ұлағатты сөзі нағыз ізгілікке, гуманизмге тұнып тұрған жоқ па? Әлемнің атақты ойшылдары мен даналарының адамзат туралы пікірлері де осыған келіп саяды. Ғұлама ғалым Әл-Фараби: «Адам –табиғаттың баға жетпес құндылығы» (1), десе, «Адамның ең қымбаттысы – өмірі. Ол адамға бір-ақ рет беріледі. Сондықтан оны жанашырлықпен сақтау керек. Адамдар бір-біріне бауырмал болуы қажет» (1), – депті белгілі орыс жазушысы Н.Астровский. Қиын кезде адамдардың бір-бірі үшін отқа да, суға да түсуі, ажалға да баруы кісінің кісіге деген жанашырлығы мен бауырмалдылығының, гуманизмінің жарқыны көрінісі екені даусыз. Мыңдаған ірілі-ұсақты шайқастарды, екі жаһандық алапат соғысты бастан кешірген адамзат қауымы бәрібір бір-біріне деген мейірімін жоғалтпаған. Қантөгіс соғыс қайдан шығады? Жекелеген мемлекеттердің бәсекелестігінен, сол елдерді басқарып отырған басшыларының іштарлығынан, үстемдікке ұмтылған арам пиғылдарынан соғыс өрті тұтанады. Соғыс деген – саясат. Мұнда, жекелеген топтың болмаса, бұқара халықтың титтей де қатысы жоқ. Сондықтан адамдардың бірін-біріне деген құрметі жоғалмақ емес.

Жаһандық соғыстардың салдарынан, ядролық үстемдікке жетуге ұмтылған ірі державалардың бәсекелестігінен, ұзақ жылдар бойғы ядролық сынақтардың зардаптарынан қоршаған орта, айнала табиғат, аспан мен жердің арасы аяусыз бүлінді, ауа да, жер де, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі де уланды. Мұның өзі адамдар денсаулығының күрт төмендеп, әралуан қатерлі аурулардың таралуына, ауру-сырқау, кемтар балалардың көптеп туылуына әкеліп соқтырды. Мүмкіндігі шектеулі балалардың көбеюі адамзат баласының олардың болашағына алаңдаушылығын туғызды. Міне, осы кемтар ұрпақ қалай білім алып, қоғамға қалай қосылады деген сұрақ та адамдарды дер кезінде толғандырды. Тіпті сонау екінші дүниежүзілік соғыстан кейін-ақ, көп ұзамай, 1948 жылдың өзінде «Адам құқықтары жөніндегі жалпыға ортақ Декларацияның» қабылдануы, мұнда мүгедек балаларға деген қамқорлықтың көрініс табуы – біз айтып отырған гуманизмнің бір көрінісі. Міне, бүгінде әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мүмкіндігі шектеулі балаларды, жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне қарай, сол ортаның, отбасының және мектептің қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру жүйесі осылай өмірге келген еді.

Әлем ғалымдарының ортақ тұжырымдарына қарағанда, Инклюзивтік білім беру дегеніміз – барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру үдерісіне толық тарту және әлеуметтік бейімдеу; жынысына, шығу тегіне, дініне, отбасылық жағдайына қарамай оларды бір-бірінен айыратын кедергілерді болдырмау, ата-аналарын белсенділікке шақыру, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау жасау, сапалы жалпы білім алуына мүмкіндік туғызу жөніндегі мемлекеттік саясат (2). Инклюзивтік білім беру әлемдік тәжірибеде әрбір адамның құқықтар, еркіндіктер және ар-ождан теңдігінің ізгілікті құндылықтарын жүзеге асыру мүмкіндігі берілген барлық осындай балаларды оқытатындарға да, олармен бірге оқитындарға да, оларды отбасында тәрбиелеп отырғандарға да арналған игілік ретінде қабылданады және жүзеге асырылады. Осылай болғанда инклюзивті оқыту кезінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық балаға деген теңдік қатынасты орнату, ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай туғызу идеологиясы жатыр. Сондықтан инклюзияның құқықтық негізі болып табылатын төмендегі құжаттардың қабылдануы бекер емес! Олар:

«Адам құқықтарының жалпыға міндетті Декларациясы» (БҰҰ, 1948 ж.)

«Бала құқықтарының Декларациясы» (ЮНЕСКО, 1959 ж.);

«Білім беру саласындағы келіспеушілікпен күрес туралы Конвенция» (ЮНЕСКО, 1960 ж.);

«Ақыл-есі кем адамдардың құқықтары туралы Декларация» (БҰҰ, 1971 ж.);

«Мүгедектердің құқықтары туралы Декларация» (БҰҰ, 1975 ж.);

«Мүгедектерге тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етудің стандартты Ережелері» (БҰҰ, 1993 ж.);

«Ерекше қажеттілігі бар тұлғалардың білім беру саласындағы қағидаттары, саясат және практикалық іс-әрекеттер жөніндегі Саламан декларациясы» (Ерекше қажеттіліктері бар адамдарды оқыту туралы Бүкіл әлемдік конференциясы, Саламания, Испания, 1994 ж.);

«Жүзеге асырудың Дакар Рамиясы. Жаппай білім беру: ортақ міндеттемелердің орындалуы» (Дакар. Сенегал, 2000 ж.)

«Мүгедектердің құқықтары туралы Конвенция» (БҰҰ, 2006 ж.). Бүгінде дүниежүзінде инклюзивті білім беруде осы құжаттар басшылыққа алынуда.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында да инклюзия өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Еліміздің шығыс өңіріндегі Семей ядролық полигонындағы 40 жылға созылған жер үсті және жер асты сынақтары бұл аймақтың радиациялық ахуалын күрделендіріп, айнала қоршаған ортаға, экологияға орасан зор залалын тигізумен бірге мыңдаған сәбилеріміздің ауру-сырқау, мүгедек, кемтар болып туылуына себепші болды. Қызылорда аймағындағы Байқоңыр ғарыш айлағынан 60 жылдан бері ұшырылып келе жатқан зымырандар да ауаның оттегі қабаттарын аяусыз өртеп, өңірдің экологиялық жағдайын қиындата түскені мәлім. Сәтсіз ұшырылған зымырандардан төгілген жүздеген, мыңдаған тонна улы гептил де жер бетін, оның өсімдіктер дүниесі мен тіршілік әлемін зақымдау үстінде. Қызылорда облысы аумағындағы Арал теңізінің тартылып кетуі, теңіз астындағы тұздардың жан-жаққа ұшуы да адамдарымыздың әралуан аурулармен ауырып, нәрестелеріміздің мүгедек болып туылуына себеп. Бұл өңірлерде әр отбасында 2-3 сәбидің кемтар болып туылуы да жиі кездеседі. Ресми деректерде Қазақстанда 500 мың мүгедек бала есепте тұр деп көрсетілсе де, ақиқаты мұнан

едәуір көп. Сондықтан біздің елімізде де мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу құқықтары Қазақстан Республикасының «Балалардың құқықтары туралы», «Білім туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетулеріне ықпал ету туралы», «Кемтарларды әлеуметтік қорғау туралы», «Арнайы әлеуметтік қызмет туралы» Заңдарында және Қазақстан Республикасының Конституциясында заңмен бекітілген. Инклюзивті білім беру немесе «Білім-баршаға» бағдарламасы барлық жас ұрпаққа мектепке дейінгі ұйымдарда және мектепте білім алуға, мектеп өміріне белсене қатысуға жол ашары сөзсіз.

Біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасында Білім беруді дамытудың 2010-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» атап көрсетілген. Онда: «Білім беру саласындағы негізгі халықаралық құжаттарға сәйкес Қазақстан Республикасының заңнамасында ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін білім алуға тең құқықтар қағидаты көзделген. Республикада 2375 бала үшін 166 балабақшада инклюзивті білім беру жүзеге асырылуда, бұл жалпы анықталған мүмкіндігі шектеулі балалардың 14 пайызы. Бұдан басқа, даму мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған 39 арнайы балабақша мен жалпы мақсаттағы балабақшаларда 315 арнайы топ жұмыс істейді. Олардың контингенті балабақшаларда 4945 баланы, арнайы топтарда 5879 баланы құрайды» (3) делінген. Сонымен қатар осы бағдарламада алдағы уақытта ерекше білім беруді қажет ететін балаларды біріктіріп оқытудың модульдік бағдарламалары мен Ережесі әзірленіп, түрлі кемістігі бар балалар үшін бірігу нысандары анықталатыны, мүгедек балаларға қашықтықтан білім беруді ұйымдастыру қағидалары дайындалатыны айтылған және де елдегі 3030 мектепте мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытуға және тәрбиелеуге тең қол жеткізу үшін жағдайлар жасау, атап айтқанда, мектептерді педагог-дефектологтармен, балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуші мамандармен қамтамасыз ету міндеттері белгіленген (3). Ал жаңа қабылданған «Қазақстан Республикасында білім беру мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасында да инклюзияны қолдаудың нақтылы міндеттері айқындалған.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаев 2019 жылғы 2 қыркүйекте Қазақстан халқына арнаған «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» тақырыбындағы

Жолдауында елімізде отбасы және бала институтын қолдау, инклюзивті қоғам құру идеясын көтерді. Үкімет БЦП диагнозы бар балаларға медициналық және әлеуметтік қолдау көрсетуді жақсарту үшін шаралар қабылдауы керектігін, балаларға қолжетімді болуы үшін шағын және орташа оңалту орталықтарының желісін кеңейту қажеттігін ескерте келе Президент: «Біз ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін бірдей мүмкіндіктер жасауға міндеттіміз... Үкіметке енді осы мақсатқа үш жыл ішінде кем дегенде 58 миллиард теңге бөлуді тапсырамын» (4), – деген еді. Міне, бұл мемлекетіміздің мүмкіндігі шектеулі балаларға жасап отырған қамқорлығының бір парасы. Президенттің «инклюзивті қоғам құру» жөніндегі тың бастамасы, әрине, ерекше білім алу қажеттілігі бар балаларды басқа балалармен қосып оқыту, кедергісіз қоғам құру идеясынан туындап отырғаны сөзсіз.

Осыған байланысты Қазақстан мектептері мен мектепке дейінгі мекемелерінде инклюзивті білім беру қолға алынғаны аян. Алайда бұл салада дефектолог мамандарының, арнайы дайындықтан өткізілген мамандардың жеткіліксіздігі көптеген мәселелерді туындатып отырғаны анық. Инклюзия тек мектептің ғана жұмысы емес, ол ата-аналар мен жалпы қоғамның қатысуымен жүзеге асатын міндет. Алайда жалпы жұртшылықтың инклюзия туралы түсінігі, мәдениеті әлі толық қалыптаспағаны белгілі. Тіпті Ресей ғалымдарының өзі мектептерге инклюзивті білім беруді толық енгізуге әлі 20 жылдай уақыт керек дейді. Тіпті бір ғалым «Инклюзивті білім беру деген бос сөз, кемтар баланы дені сау баламен бірге оқыту құр әурешілік», дегенді айтады. Біздің Қазақстанда да жалпы көпшіліктің инклюзия туралы түсінігі әлі төмен екенін несіне жасырамыз?! Ал енді халықтың инклюзия туралы түсінігі мен мәдениетін қалыптастыруда бұқаралық ақпарат құралдарының (бұдан әрі БАҚ) – газет-журналдардың, радио хабарлары мен телеарналардың, әлеуметтік желілердің маңызы зор. Өйткені БАҚ – халыққа ақпараттарды дер кезінде жеткізумен бірге белгілі бір құбылыстарға, оқиғаларға байланысты қоғамдық пікірлер қалыптастыратын, көпшілікті ортақ іске жұмылдыратын, адамдарды тәрбиелейтін қуатты құрал. Біз бұл мақаланың өзегі етіп отырған инклюзивті білім беруді насихаттауда, ата-ана мен жалпы жұртшылықтың көзін инклюзияның тиімділігіне және өмірлік қажеттілігіне жеткізуде бұқаралық ақпарат құралдары үлкен рөл атқарады. Осы мәселеге байланысты бүгінде қазақстандық БАҚ-тар қандай міндеттерді жүзеге асыруда, нендей мәселелерді

көтеруде? Біз осы сұраққа жауап іздеу үшін бірқатар қазақстандық газет-журналдарды саралап көрген едік. Әрине, педагогикалық жоғары оқу орындарының ғылыми журналдары мен «Жаршыларында» инклюзивті білім берудің ғылыми-теориялық мәселелері туралы мақалалар жүйелі жарияланып отыратыны жасырын емес. Алайда ондай ғылыми басылымдар оқу орындары оқытушылары мен студенттеріне қолжетімді болғанымен, жалпы оқырман қауымға жете бермейтіні анық. Ал республика халқына ең қолайлысы телеарналар мен газет-журналдар екені сөзсіз. Сондықтан біз зерттеу жұмысымызды еліміздің бас басылымы – «Егемен Қазақстан» газетін парақтаудан бастадық.

Соңғы екі жылда «Егемен Қазақстан» газетінде «Инклюзивті білім берудің үздіктері» (21.11.2018), «Инклюзивті білім беру кабинеті ашылды» (28.11.2019), «Инклюзивті білім ауылдық жерлер үшін де өзекті» (23.01.2020) сияқты әр алуан тақырыпта үш мақала жарияланыпты. Осындағы «Инклюзивті білім ауылдық жерлер үшін де өзекті» (Азамат Қасым) деп аталатын көлемді мақалада инклюзияның ауыл мектептеріндегі жайы туралы баяндалады. «Соңғы жылдары еліміздің білім саласына «Инклюзивті білім беру» деген жаңа ұғымның енгені белгілі, -- деп жазады бас газет. – Инклюзия дегеніміз, қарапайым тілмен айтсақ, ерекше қажеттілігі бар, яғни ақыл-ойында, физикалық дамуында кемістігі бар балалардың қатардағы оқушылармен (немесе балабақша тәрбиеленушілерімен) тең дәрежеде білім алуы, бірге оқуы. Қазақы пайымға салсақ, оларды бөліп жармау, өзекке теппей, өзімсіне бауырға басу» (5).

Газеттің жазуынша, Шығыс Қазақстан облысында инклюзивті білім беруді дамыту, оны мектептерге жаппай енгізу жөнінде бірқатар игілікті істер тындырылып жатқан көрінеді. 2018 жылы аймақта инклюзивті білім берудің жол картасы әзірленіпті. Облыс әкімінің тапсырмасымен әзірленген осы бағдарламадан кейін мектептерге тиісті жағдайлар жасала бастаған. Облыс көлемінде 38 мектеп тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға бейімдеме, 2020 жылы 19 білім ұйымында осындай жұмыстар қолға алынбақ екен. Былтыр 500 мұғалім инклюзия бойынша арнаулы курстарда оқыса, биыл 700 мұғалім мен мектепке дейінгі білім беру орындарының 200 тәрбиеленушісі курстан өтеді. Өңірде «Дара» қайырымдылық қорының, «Болашақ» корпоративтік қорының, «Niet Woman» қоғамдық бірлестігінің көмегімен 10 инклюзивті білім берудің ресурстық орталығы ашылған. Жақын арада қалалық, аудандық мектептерде 56

инклюзивті қолдау кабинетін, 47 инклюзияны қолдау аймағын ашу жоспарланып отыр. Бұл мақсатқа облыс бюджетінен 2020 жылға 253 млн, теңге бөлінген (5).

Бүгінде Шығыс Қазақстан облысында 1 жастан 18 жасқа дейінгі 15 мыңнан астам ерекше білім беруді қажет ететін балалар тұрады. Оларға психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация мектепте басқа оқушылармен бірге немесе үйде жүзеге асырылады екен. Бір сыныпта инклюзивті білім алатын оқушының саны бір-екі баладан аспауы керек. Сонымен қатар осы санаттағы балалар бір параллельде көп болған жағдайда оқушы саны 12-ден аспайтын түзету сыныптарын даярлық тобында немесе 1-сыныптан бастап ашуға болады екен.

Инклюзивті білім беру жүйесіндегі шешілмей жатқан мәселелер де автордың назарынан тыс қалмаған. Әсіресе, ауылдық жерлердегі инклюзивті негізде сабақ беріп жүрген мұғалімдердің бірқатары қолдарына ешқандай арнайы нұсқаулық, бағдарлама, оқулық тимегенін, соған қарамастан алдарындағы ерекше қажеттіліктері бар балаларды өз білгендерінше оқытып жүргенін айтады.

«Бізге инклюзивті сабақ бергеніміз үшін жалақыға қоса 7 мың теңге төлейді. Бірақ бір балаға сабақ бергендер де, үш баланы оқытқандар да сол 7 мыңды алады. Бұл қалай? Қиындығы неге ескерілмейді?» – дейді Жарма ауданы Қалбатау ауылындағы Георгиевка орта мектебінің мұғалімдері. Тіл кемістігі бар балалардың тілін шығаратын логопед маман да жоқ. Қолға арнайы оқулық та түспей отыр. «Менің сыныбымда бір бала бар. Білуімше осындай санаттағы балалармен мұғалімдермен бірге психолог, логопед, дефектологтар жұмыс істеуі тиіс. Әуелі соларды оқытып, сонан соң олар білгендерін қатардағы мұғалімдерге үйретуі керек қой. Алайда бізде логопед те, дефектолог та жоқ. Сондықтан инклюзияға байланысты жеке бағдарлама шықса жақсы болар еді» (5), – дейді мұғалімдер.

Газет тілшісі шешілмеген осы мәселелерді оқырмандар назарына жәй ғана ұсынумен шектелмей, оның анық-қанығына жету үшін Шығыс Қазақстан облыстық Білім басқармасына барғанын баяндайды. «Ерекше қажеттілігі бар балаларға арналған оқулықтар бар. Бұл үшін әр мектеп жергілікті білім бөлімдеріне тапсырыс беруі керек. Ерекше қажеттіліктері бар оқушылар білім алатын мектептерде логопед, дефектолог болмаса мұғалімге психолог көмектесуі тиіс. Осындай санаттағы балалар саны аз мектептерде арнайы

ресурстық аймақ ашылып, сонда оқушылармен түзету жұмыстары жүргізілуі керек. Қазір ерекше қажеттіліктері бар балалар оқитын мектептерде логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олигофрено педагог (жалпы атауы – дефектолог) секілді мамандар аса қажет. Алдағы уақытта шешіліп қалуы мүмкін», – дейді Білім басқармасындағылар.

Міне, осы мақаланы оқи отырып ауыл мектептеріне инклюзивті білім беруге арналған оқулықтар, оқу-әдістемелік құралдар мен білім бағдарламалары уақтылы жеткізілмейтіні, Білім бөлімдеріндегілердің жауапсыздықтары қарсы алдыңнан менмұндалап шыға келеді. Облыстық, аудандық білім бөлімдеріне түрткі болатын мұндай мақалалар бүгінгі таңда аса көп қажет. «Егемен Қазақстан» газеті бұл салада қордаланған мәселелерді жиі-жиі көтеріп отырса құба-құп.

Еліміздің бүкіл мектептеріне, орта арнаулы және жоғары оқу орындарына кеңінен таралатын «Білімді ел – Образованная страна» газеті – еліміздегі инклюзивті білім берудің жайы мен алғашқы тәжірибелері туралы жүйелі түрде жазып келе жатқан бірден бір басылым. Газеттің соңғы 2 жыл көлеміндегі сандарында «Инклюзия в профиссональном обррозавании: современные подходы» («Білімді ел» -- «Образованная страна», № 34. 10.09.2019), «Создание инклюзивного общества – главный посыл Президента» (бұл да осы санда), «Все вместе: инклюзивное образование в школе имени Ю.Гагарина» (№31, 20.08.2019), «Домашнее обучение для особенных дедей: желание и возможности» (№16, 23.04.2019), «Инклюзивті білім беру орталығы ашылды». (№45-46, 29.11.2019) және т.б. материалдар жарық көрді. Олар не дейді? Мысалы, осы газеттегі «Все вместе: инклюзивное образование в школе имени Ю.Гагарина» (авт. Жанна Байгозиновна) деп аталатын мақалада Павлодар облысы Ақсу кенті, Ю.Гагарин атындағы мектепте инклюзивті білім берудің жайы баяндалады. Бұл мектеп 2016 жылдан бері республикалық экспериментальдық алаңы болып есептеледі. Мұнда «Жалпы білім беру мектептерінде инклюзивті білім беруді ұйымдастыру» экспериментальдық бағдарламасы жүзеге асырылуда. Оның мақсаты барлық оқушылар, оның ішінде дамуында шектеуі бар балалар үшін білім алу кеңістігін құру. «Денсаулық жағдайына байланысты бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру ұйымдарына ұзақ уақыт бара алмайтын балалар үшін үйінде жеке және тегін оқытуды ұйымдастыру үшін құжат қабылдау туралы» мемлекеттік қызмет

аясында мүмкіндігі шектеулі балаларға жағдай тиісті ережеге» сәйкес жасалып отыр. Аталған мектепте 33 ерекше білім беруді қажет ететін оқушы оқиды. Оның екеуі өз үйлерінде дәріс алды. Мектептің педагогикалық ұжымы осындай балаларға түзету-педагогикалық көмектер көрсетеді. 30 мұғалім инклюзивті білім беруді ұйымдастыру жөніндегі курстардан өткен.

Ю.Гагарин атындағы орта мектепте психолог-педагогтік жетелеу қызметі жұмыс істейді, консилиум мәжілістері өткізіліп тұрады (6).

Мақалада бұл мектептің басқа да игілікті жұмыстары баяндалады. Бұл материал республиканың барлық мектетеріне үлгі болатыны анық.

«Білімді ел» -- «Образованная страна» газетіндегі тағы да бір қызықты мақала Э.Мирзалиеваның «Инклюзия в профессиональном образовании: современные подходы» (№34, 10.10.2019) мақаласы. Мүгедектіктің қай-қайсысы да көз жанарынан айырылған адамның психикасына мұншалықты әсер ете қоймайтыны белгілі. Оны жеңу әркімнің пешенесіне жазыла бермеген. Кәсіптік білім беру жағдайында зағип студенттерді психологиялық-педагогикалық оңалту ерекше маңызға ие. Оның негізгі құралдарының бірі – студенттердің шығармашылық қабілеттерін дамыту. Әсіресе, мұнда балалардың музыкаға құштарлығын оятудың орны ерекше. Сондықтан мүлде көрмейтін немесе нашар көретін студенттерге музыкалық білім берудің әдістемесін жасау, Браиля жүйесі бойынша нота жазуды үйрету басты назарда болуы тиіс. Мұнда мұғалімнің сабақ үстінде көзі көрмейтін балаларды үйіріп әкететін педагогтік шеберлігі аса қажет. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды өз қатарларынан шектемей, қайта оларды сол ортаға қосып оқытуды әрқашан ескерген жөн екенін айтады мақала авторы (7).

Қазақстанда 99 жылдан бері шығып келе жатқан (1921) «Ақиқат» ұлттық қоғамдық-саяси журналы 2019 жылы инклюзияға байланысты екі сұхбат жариялапты. Психология ғылымдарының докторы, профессор Жәмила Ыдырысқызы Намазбаева журналға берген сұхбатында инклюзия мәселесі әлемде бірінші болып ресейдің белгілі ғалымы Лев Семенович Выготскийдің бастамасымен арнайы зерттелгенін айтады. 1931 жылдың өзінде ол қазіргі кезде біздер ерекше көңіл бөлуді қажет ететін балалар деп жүрген балаларды дені сау балалармен қосып оқытудың жайын қарастырған. Ғалым Л.С. Выготскийдің пікірінше, мақсат мынада: егер соқыр баланы онымен бірге оқитын жеңіл олигофрені бар кеміс бала немесе дені сау бала әжетханаға жетелеп барса, бұл

рухани-адамгершілік тәрбиесінің бір көрінісі. Ал енді өзіне-өзі сенімді, әрдайым табысқа жетуге ұмтылатын баланың бойында ата-ананың қанымен берілген қайырымдылық, мейірімділік қасиеттер кемтар балалармен бірге оқығанда одан әрі ашыла түседі. Ондай оқушы церебральді сал ауруына немесе т.б. ауруға ұшыраған өз қатарларынан көмек беруге дайын тұрады. Осы арқылы оның өзінің де адамгершілік-рухани құндылықтары арта түседі. Сөйтіп, инклюзия жөніндегі алғашқы жаңалық Л.С.Выготскийдің есімімен тығыз байланысты дегенді айтады ғалым (8).

Профессор Ж.Намазбаева одан әрі бүгінде қаншама заңнамалық актілер, мемлекеттік бағдарламалар қабылданып жатса да мектептер мен мектепке дейінгі мекемелерде инклюзивті білім берудің айқын бағдары жоқ, мамандар да тапшы, педагогикалық жоғары оқу орындарында инклюзияға арналған жаңа пәндер, жаңа курстар ашу керек дегенді айта келіп, дефектолог мамандығында оқып жүрген студенттерді инклюзивті білім беретін мектептерде көбірек тәжірибеден өткізген жөн деп мәселе көтереді (8).

«Ақиқат» журналының 2019 жылғы тамыз айындағы №8 санында жарияланған Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Арнаулы педагогика кафедрасының меңгерушісі, профессор Ақбота Аутаеваның «Инклюзивті білім – қажеттілік» деп аталатын сұхбатында дефектолог мамандар даярлаудың бүгінгі таңдағы өзекті мәселелері сөз болады. «Қазір бізде дефектология мамандығында 700 білім алушы оқиды, оның 600-і бакалавриатта, 60-ы магистратурада, 40-ы PhD докторантурада білім алуда, -- дейді профессор А.Аутаева. – Жылына логопед, тифлопедагог, олигофрено-педагог, сурдопедагог мамандықтары бойынша 90 түлек шығарудамыз. Бакалавриатты бітіріп кеткен түлектерімізді интернетпен хат жазысып бақылауға алып отырмыз. Оларға тиісінше көмегімізді, кеңесімізді де аямаймыз. Бұған дейін біздің кафедрада 4 мамандық бойынша кадр даярланса, 2019 жылдан бастап «Мектепке дейінгі арнайы білім беру», «Инклюзивті білім беру» деген екі мамандық 1 курстан оқытыла бастады» (9). Автордың айтуынша, бүгінде Қазақстандағы 17 жоғары оқу орнында дефектологтар даярланады екен, бірақ олар дефектология бойынша 1-2 мамандықты ғана оқытып шығарады. Әрине, мұндай жағдайда еліміздің мектептерін инклюзия мамандарымен толық қамтамасыз ету мүмкін емес. Сондай-ақ бұл сұхбатта дефектология түлектерінің бәрі бірдей мектептерге бармай, көпшілігі басқа жұмыстарға кетіп қалатыны, сондықтан бұл мамандыққа

мектеп бітірушілерді тек жүрек қалауымен ғана тарту керектігі баяндалған. 2020 жылғы 11 ақпанда «Евразия – 1» телеарнасының «Басты прайм» бағдарламасында мамандармен инклюзия туралы жап-жақсы талқылау өткізілді. Бұл үрдісті жиі жалғастырса дұрыс болар еді.

Әрине, инклюзия мәселесі қазақстандық БАҚ-тардың тұрақты тақырыбына айналып отырмағанын атап өткеніміз жөн. Елімізде көпшілік оқырмандарға тарайтын 300-ден аса басылым болса, солардың басым бөлігі бұл тақырыпқа қалам тартып көрмегені көп жағдайды аңғартады. Теледидарлар мен әлеуметтік желілерде де инклюзивті білім беру мәселесі назардан тыс қалуда. Бүгінде БАҚ-тар оқырмандар мен көрермендерді елең еткізіп, оларды өздеріне көбірек тарту үшін сенсациялық материалдар мен хабарлар жариялауға құштар, ал инклюзия сияқты өмірлік мәселеге жете мән берілмей келеді. Біздіңше, инклюзия осы идеяны дұрыс қабылдай алатын ортада ғана жүзеге аспақ. БАҚ-тың әлеуметтік міндеті – адамдарды инклюзияны түсінетін және қабылдай алатын ортаны даярлау. Инклюзия тақырыбында жазатын журналистер балаларға, ата-аналарға және педагогтарға қуаныш сыйлайтын қызықты тәжірибелерді байыппен жазуға тиіс; көпшіліктің талқылауына ұсыну үшін өткір және ащы шындықты ашып көрсететін проблемаларды көтеруден қорықпағаны жөн; білім беру ұйымдарында болып, таңдап алған тақырыбын педагогтар көзімен талдап жазғаны жөн. Сонымен бірге әлеуметтік модератор ретінде БАҚ-тың міндеті – инклюзивті білім беруді енгізу туралы аудиторияның қандай да біртекті пікірін қалыптастыру емес, инклюзия туралы әрбір адамның жеке көзқарасын қалыптастыруға септесу. Бұл жағдайда аудиторияның инклюзивті білім беру туралы көзқарасы әртүрлі немесе қарама-қайшы болса да, бәрібір, инклюзияны қарсылықсыз және тиімді енгізуге мүмкіндік береді. Алған тақырыпты батыл және шынайы жазғанда ғана оны көпшіліктің санасына сіңіруге болады. Инклюзивті қоғам мәдениетінің іргетасы болып табылатын инклюзивті мәдениетті қалыптастыру үшін журналистер хабар таратудың, оның ішінде строителлингтің дәстүрлі емес тәсілдерін қолданғаны абзал. Мораль, бос сөз, ақыл айтудың орнына оқырманын ойландыратын, ойға жетелейтін мысалдар, аңыз әңгіме арқылы мақаланы қызықтырып берсек мұның пайдасы зор.

Жалпы білім беретін мектептерге инклюзияны жаппай енгізу оңай шаруа емес. Мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты және табиғи дамуына және

жалпы гуманистік құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған инклюзивті білім беру мектептерінің ашықтығын қамтамасыз ету үшін шынайы және кешенді шаралар жүйесі қажет. Соның бірі де бірегейі БАҚ-тың әлеуметтік белсенді рөлі деп санаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Ақылдың кені»// Алматы. «Қазақстан» 1991 жыл.
2. Абрамовских. Т.А. Профессиональные компетенции журналиста печатных СМИ при освещении вопросов общего образования. ЗНАК: проблем. Полемедиа образования// 2017. №3/25. с.21.
3. «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы». «Егемен Қазақстан»//
4. Қ.Тоқаев. «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі». Қазақстан халқына Жолдауы// «Егемен Қазақстан», 2 қыркүйек 2019 ж.
5. Азамат Қасым. «Инклюзивті білім ауылдық жерлер үшін де өзекті»// «Егемен Қазақстан» 23.01.2020 жыл.
6. Ж.Байгозиновна. «Все вместе: инклюзивное образование в школе имени Ю.Гагарина»// «Образованная страна», №45-46, 29.11.2019 г.
7. Э.Мирзалиева. «Инклюзия в профессиональном образовании: современные подходы»// «Образованная страна», №34, 10.10.2019 г.
8. Ж.Намазбаева. «Инклюзивті білім беру – уақыт талабы»// «Ақиқат» №4, сәуір 2019 жыл.
9. А.Аутаева. «Инклюзивтік білім беру – қажеттілік» «Ақиқат» №11, қараша 2019 жыл.

CONTENTS

ФИЛОЛОГИЧЕСКИТЕ НАУКИ

Методика на обучението по език и литература

Нұрсайынқызы Әйгерім БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚАЗАҚ ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗЫ 3

Методи и техники за контрол на нивото на владеене на чужд език

Kulmagambetova S. S, Khaliullina I.R. DEVELOPMENT OF UNTRAINED SPEECH
IN ENGLISH LESSONS USING EXERCISES 8

Kismetova G.N, Tastemirova A.S. THE USE OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF
TEACHING STUDENTS ENGLISH IN A NON-LINGUISTIC UNIVERSITY 16

Орел М.В. WHY ARE COLLOCATIONS SO IMPORTANT IN LANGUAGE LEARNING?
..... 21

Орел М.В. THE FUTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE 24

Език, реч, комуникация

Алтынбекова Д.А. NEW WAYS OF TEACHING PRONUNCIATION 27

Акатаева Ш.Б, ТӨҢКЕРІСКЕ ДЕЙІНГІ ГАЗЕТ БЕТТЕРІНДЕГІ АУДАРМА МӘСЕЛЕСІ
..... 30

Кабатаева К.Т БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢАША БАҒЫТТАРДЫҢ РӨЛІ 36

Медведев Е.Ю. К ВОПРОСУ О ЦЕННОСТНОМ КОМПОНЕНТЕ
ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖА «СТУДЕНТ» 42

ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ

Саржанова А. Н. ФОРМИРОВАНИЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ РЕЧИ ДЕТЕЙ
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА 48

Філіпенко І.І. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧА ФІЗИКИ
ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН У МЕДИЧНОМУ ВУЗІ 51

Ємець Т. І., Вальчук Т. С. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМ
СТУДЕНТАМ ДОВУЗІВСЬКОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ 54

Сабанбаев Н.И., Абильдина С.К. ФОРМИРОВАНИЕ У БАКАЛАВРОВ
ПЕДАГОГИКИ (НАПРАВЛЕНИЕ ПОДГОТОВКИ - НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ)
ГОТОВНОСТИ К ВОСПИТАНИЮ ПАТРИОТИЗМА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ 58

Методически основи на учебния процес**Троцкий А.Н., Горохов А.С** ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОБЛЕМЫ

САМООБРАЗОВАНИЯ И САМОВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ 61

Стратегически насоки на реформата в системата на образованието**Еңбекова Р.Ж., Алшынбекова Г.К.** КӨРУ КЕМШІЛІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУ

БАҒЫТЫНДАҒЫ СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ ӘДІСІМЕН ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫНЫҢ

ТЕОРИЯЛЫҚ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ 64

Съвременните методи на преподаване**Алтынбекова Д.А.** USING GAMES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES 68**Абилкасимова Г., Кузнецова Н.В.** ИКТ-КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА..... 71

Дарибаева Р.Д., Исенгалиева А.Г., Губайдуллин А.У. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ

ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕЙНОГО

СОЗНАНИЯ МОЛОДЕЖИ 76

Еңбекова Р.Ж., Алшынбекова Г.К. ЗНАЧЕНИЕ ОЩУЩЕНИЙ И СЕНСОРНОЙ

СРЕДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У

ДОШКОЛЬНИКОВ 81

Dosbenbetova A.Sh., Ashirova M.A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE

EDUCATIONAL SYSTEM AND PROVISION OF SERVICES IN THE FIELD OF

ADDITIONAL EDUCATION IN HUNGARY AND KAZAKHSTAN 84

Абельмажинов А.Б., Зазулина Н.С., Горохов А.С МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ

НА ЗАНЯТИЯХ НВТП В СРЕДНЕ-СПЕЦИАЛЬНОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ..... 90

Социална педагогика**Губайдуллин А.У., Мусакулова Д.А., Бексеитов Н.Б.** ФОРМЫ И МЕТОДЫ

ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГА УЧАЩИХСЯ..... 93

Мухамедин М.М., Губайдуллин А.У., Туреханов К.Е., Мекенбаева Э.А.

ОРГАНИЗАЦИЯ ДОСУГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ..... 97

Мухамедин М.М., Емкулова А., Толеуов Е.С., Губайдуллин А.У.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ 100

Құралай Мырзаханқызы ИНКЛЮЗИЯ ЖӘНЕ БАҚ 104**CONTENTS**.....118

282596

283029

283030

283264

283265

283071

283139

283140

283333

282898

282933

283367

283482

283432

283407

283070

283155

283398

283408

283410

283455

283348

283349

283350

283466